

Når det ikke er nok at have ret

Årbog for Københavns stift

2005

Årbog 2005
Udgivet af Københavns stift

Redaktion:
Anders Carlsson
Bente Hansen
Flemming Pless
Peter Skov-Jakobsen
Camilla Sløk
Jesper Stange (ansvarshavende)

Fotografer: Elinor Grøndahl Mortensen og Anne Dorte Schwarz-Nielsen.
Billederne er fra de to møder mellem København og Visby stift.
Design: Mindgame
Tryk: Glumsø Bogtrykkeri A/S

ISBN: 87-89096-25-8
ISSN: 902-4190

Når det ikke er nok at have ret

Årbog for Københavns stift

2005

Indhold

Forord 6	af forfatter, mag. art. Bente Hansen
Forsoningsmøde i Luxor 9	af biskop Erik Norman Svendsen
Medens vi venter 12	af journalist Herbert Pundik
Krigen og forsoningen 18	af sogne- og orlogspræst Peter Skov-Jakobsen
Eva – som hed Hava 24	af forfatter, mag. art. Bente Hansen
Jeg kan ikke få dem ud af hovedet 27	af generalsekretær Kaj Bollmann
På väg mot förståelse og försoning i Östersjöområdet 32	af stiftsdirektor Ragnar Svenserud, Visby Stift, Sverige
Hvad gør man, når det hele går i hår(d)knude? 39	af revd. Ulla S. Monberg, Director of Training in the Diocese of Europe, Church of England

Drabet foran Rust 44	af professor, dr.jur. Vibeke Vindeløv
Når stenene råber 51	af lektor, cand.theol. Elmo Due
Mellemværender 58	af sognepræst, cand.theol. Jesper Stange
Sorry seems to be the hardest work 62	af konst. sognepræst, ph.d., cand.theol. Camilla Sløk
Forligelsens tjeneste 64	af lektor, dr.theol. Svend Bjerg

Aktstykker fra årets landemode

Aktstykker fra årets landemode 69	Prædiken ved landemodegudstjenesten af biskop Lennart Koskinen, Visby Stift, Sverige
Årsberetning 2005 74	ved biskop Erik Norman Svendsen, København

Referat af forårsprovstemøde 25.–26. april 2005 88	ved stiftskontorchef Jørgen Christiansen
Referat af landemodeforhandlingerne d.6. oktober 2005 91	ved konst. stiftskontorchef Anne-Margrethe Andersen
Beretning fra Stiftsudvalget for mellemkirkeligt arbejde 97	ved skolepædagog Christian Borello Carlsen
Beretning fra Stiftsudvalget om nye religiøse strømninger 98	ved stiftspræst Niels Underbjerg
Beretning fra Stiftsudvalget for arbejde blandt etniske minoriteter 100	ved stiftspræst, dr. theol. Lissi Rasmussen
Beretning fra Stiftsudvalget for det Danske Bibelselskab 101	ved datalog Karsten Kynde
Beretning fra Stiftsudvalget for mission 102	ved stiftspræst Jonna Dalsgaard

Beretning fra Københavns Stiftscentral for undervisning 104	ved stiftspræst Helene Dam
Beretning fra Stiftsudvalget for diakoni 108	ved pastor Hanne Storebjerg
Beretning fra Folkekirkens Skoletjeneste 108	ved leder af Skoletjeneste København-Frederiksberg Helle Krogh Madsen
Landemodeberetning 112	
Præster: tilgang – afgang 113	
Navne og adresser 115	
Regnskab for Københavns Stiftsfond 126	
Bidrag til Stiftsfonden 128	

Forord

Forlig, forsoning eller – for meget

af forfatter, mag. art Bente Hansen

Tidsånden, som ikke altid hører til de største ånder, adskiller sig ikke meget fra købelystne teenagere: Den løber altid efter det sidste nye, godt eller skidt. Blandt de nye fænomener optræder ordene mægling og forsoning som specielt positivt ladede. Eller forsoning og sandhed, et ordpar, der blev meget kendt, da den sydafrikanske ærkebiskop, Desmond Tutu stod i spidsen for det store oprydningsarbejde efter apartheidstyrets rædsler.

Der er delte meninger om, hvordan dét projekt lykkedes, men der er ikke tvivl om, at det satte fart i en bølge, der netop var begyndt at rulle for alvor. Der er forsonings- og sandhedskommissioner i gang over hele kloden. Det offentlige rum er fyldt med undskyldninger for både økonomisk svindel, seksuelle udskejelser og for forbrydelser imod udviste flygtninge i fædres og oldemødres tid. Det er tydeligt, at det giver pluspoints at sige undskyld.

Det er en god ting, men det kan også gå hen og blive en dille: Fra en ny måde at gøre tingene på er der ikke langt til en ny mode. Og det ville være en skam, hvis det endte i den rene mode og overfladiskhed, for der er stor dynamik i mægling, undskyld og forsoning – store glæder og stort befrielsesmateriale. Hvis det bliver misbrugt til billige politiske points og til overfladiske reformer, er det skidt, men man kan ikke altid gardere sig til både højre og venstre.

Der er en bølge af uspecificeret åndelighed, som har rullet i flere årtier, og som fik fart i 1960`erne og 70`erne. Den var både et brud med autoriteterne og med moderniteten, et andet modeord, som dækker over mange fænomener, blandt andet sekularisering og/eller fornuftsdyrkelse. Åndeligheden, eller det spirituelle, løb som en strømning i det vildtvoksende oprør i sidste del af det forrige århundrede, et oprør som de fleste vel ellers vil henregne til netop modernitetens kamplads.

En af tresseroprørets mere kuriøse sider var søgningen mod spiritualitet, østlige trosretninger, auralæsning, healing, brune ris, svingende penduler og andet underholdende lirumlarum, som nogle kaldte new age. Kirken betragtede nærmest det hele med en blanding af betuttelse og bestyrtelse, og det kan man ikke fortænke den i.

Men strømningen udtrykte i al sin mange farvede kolbøtteaktivitet en protest mod et åndløst samfund, en uspirituel kirke og stivnede autoriteter i almindelighed. Moderniteten havde afsløret sine grænser og udstillet sin åndløshed.

Det er let at se i bakspejlet, men det var ikke til at finde hoved og hale i, da det hele kørte på de høje vibrationer. Behovet for en ny åndelighed var stort, og det blev gestaltet på mange sære måder, men det var der, og det udviklede sig – også inden i kirken. Mennesker begyndte at meditere, selvudvikles, søge

religiøse erfaringer, ånd og nærvær, og det skete stort set samtidigt over hele jorden.

Denne samtidighed er et af de nye træk i menne-skelivet, og det er vigtigt at lægge mærke til. Gorba-tjov sagde i et interview i 1990`erne, at den gode side af globaliseringen netop er dette, at mennesker over hele jorden udvikler en fællesbevidsthed nogenlunde samtidigt. Den meget større og gensidige kommuni-kation har den fordel, at tanker og ideer deles hurtigt.

I hælene på den store jagt på åndelige aktivite-ter, kom den praktiserende meditative praksis. Folk gik efter fordybelse, stilhed og nærvær – og nu har altså endnu en religiøs aktivitet manifesteret sig: behovet for forsoning.

Den opmærksomme teolog har for længst gen-kendt skriftemålet i det behov. Det kan læses ud af flere af de artikler og essays som bringes her. Mæg-ling kan ses som en verdslig udgave af skriftemålet, og det gamle skriftemåls opbygning i flere led kan i nogen grad sammenlignes med en mæglings- og for-soningsproces.

De følgende artikler angriber fænomenet fra fle-re sider, og til sammen viser de, at der er tale om for-skellige grader af religiøsitet i den praksis. Den kan være saglig og verdslig i sin form, men de fleste hævder dog, at når der endelig sker noget forunder-ligt i mægling og forsoning, så er der også et skær at en religiøs erfaring.

Selvfølgelig skal ingen gode verdslige mæglere pådattes noget religiøst, hvis de gør det godt, helt uden religiøse følelser, og endelig er det værd at huske, at forsoning godt kan finde sted mellem mennesker på et meget dybt plan, uden at religio-nen er involveret.

Men mennesker med meget tunge ting på samvittigheden – og det vil muligvis sige os alle

sammen – kan have brug for både forsoning og tilgiv-else, så det bliver muligt at leve videre. Nogle af artik-lerne kredser om netop dette.

At søge tilgivelse hos Gud er en bøn om noget, som er kvalitativt anderledes end at få tilgivelse af sig selv og andre. Alligevel skal byrderne stadig bæres, og selv med Guds tilgivelse kan der være be-hov for forsoning med både sig selv og med andre.

”Vi indrømmede overfor Gud, for os selv og for et andet menneske, hvordan det forholdt sig med vores fejl”. Sådan står der i de trin, som AA og an-dre misbrugsgrupper arbejder med dag ud og dag ind over hele jorden. De tre led er vigtige: Selv at se det i øjnene, dele det med sin Gud, hvem det end måtte være, og have et menneskeligt vidne tillige.

Nogle vil nok synes, at de selv og Gud kan være tilstrækkeligt, men erfaringen viser, at ”vidnet” også er vigtigt. Og her kommer skriftemål, mægling og forsoning ind. Unge mennesker spørger undertiden, hvorfor vores kirke er gået bort fra skriftemålet, for de har brug for at ”skrifte”. Og svaret er jo, at kirken sådan set ikke er gået væk fra det, men det er bare ikke en almindelig praksis, efter at Luther gik hårdt (og nødvendigt) til måden, det blev brugt på for 500 år siden.

Et godt gæt kunne være, at der i de kommende årtier vil genopstå en praksis omkring skriftemålet. Der er noget i tidsånden, der tyder på det.

Forsoningsmøde i Luxor

af biskop Erik Norman Svendsen

Hver uge fragtes hundredvis af danske turister med fly til Luxor ved Nilen i Øvre Ægypten for at besøge det imponerende Karnak tempelkompleks og Kon-gernes Dal, hvor faraonerne ligger begravet. Eller for at gå ombord i en af de hundreder af flodbåde, der fra Luxor på tre døgn sejler turister op ad Nilen til Aswan med de store dæmninger. En tur med moderne komfort, der bringer den rejsende tæt på fortiden i skikkelse af gamle templer og tæt på land-befolkningens dagligdag med primitive arbejdsred-skaber og æseltrukne vogne.

I Luxor ligger de store hoteller tæt side om side langs Nilens østbred, hvor solhungrende turister fra hele verden flokkes som fluer om den udendørs swimming-pool, der er hotellets mødested med bar og tjenere i hobetal og med fri udsigt over Nilens vande, hvor felukkaerne malerisk krydser rundt i den stærke strøm. Det er næsten som tiden står stille i Luxor, hvor også dagligdagen synes langt borte. En oase i ørke-nen, som engang var faraonernes hovedstad!

I dagene 8.–10. marts 2005 afholdtes et usædvanligt møde mellem muslimer og kristne på det store Hil-ton Hotel i Luxors nordlige udkant. Omkring 120 deltagere var kommet fra hele Ægypten, hvortil også kom en lille håndfuld danske gæster fra Dan-mission, inviteret af mødets arrangør CEOSS (Coptic

Evangelical Organization for Social Services), en evangelisk kirkelig NGO og samarbejdspartner med Danmission og Danida. Også jeg og min kone deltog i det såkaldte dialogseminar, der fandt sted under min studieorlov, hvor vi rejste rundt i Libanon, Syrien og Ægypten for at opleve religionsmødet i de gamle kristne lande i Mellemøsten.

Det var første gang et sådant møde mellem kristne og muslimer fandt sted i Øvre Ægypten, hvor spæn-dingerne mellem muslimer og kristne traditionelt er størst. Ikke mindst i landdistrikterne i Øvre Ægypten har kristne også i de seneste år jævnlgt været ud-sat for chikane og vold. Ganske vist er der i dagens Ægypten officielt religionsfrihed, og landets religions-minister, Mahmoud Zagzoug forsømmer ingen lej-lighed til at understrege det gode forhold mellem kopterne og muslimerne. Men spændingerne mel-lem kristne og muslimer er i mange mere uofficielle sammenhænge ikke til at tage fejl af, og mistænksom-heden mellem dem er til at tage og føle på.

Den koptiske kirke

Omkring 10 % af ægypterne tilhører den koptisk-ortodokse kirke, som er langt det største kristne kirkesamfund ikke blot i Ægypten, men i hele den arabiske verden. Ordet kopter betyder ganske en-kelt ægypter, og kopterne var Ægyptens oprindelige

befolkning. Den koptisk-ortodokse kirke er en af verdens ældste og fører sin oprindelse tilbage til evangelisten Markus, ligesom det gamle koptiske sprog stadig anvendes i kirkens liturgi. Kopterne ledes af en pave, der tillige er patriark af Alexandria.

Den nuværende pave, Shenouda, har ved flere lejligheder protesteret over for myndighedernes behandling

af kopterne, og han blev af samme grund i 1981 sat i husarrest i et ørkenkloster i 3 1/2 år. Han er kendt som en moderat og politisk indflydelsesrig kirkeleder, der har et godt forhold til de førende muslimske ledere. Han mødes regelmæssigt med storsheik Tantawi fra Al-Azhar Universitetet i Cairo, der er islams førende uddannelsesinstitution, og de to religiøse ledere taler respektfuldt og gerne om hinanden. Det har dog ikke forhindret, at Shenouda flere gange har trukket sig tilbage til et af sine klostre i protest mod voldelig eller nedværdigende adfærd over for kopterne.

Den regelmæssige kontakt mellem Tantawi og Shenouda er ikke enestående. Mange kirkeledere og muslimske ledere kender og respekterer hinanden, lige som de holder sammen, når det gælder den fælles fjende: De radikale islamister og terrorister, der i islams hellige navn bekæmper ikke blot de kristne, men især de moderate muslimer og de ægyptiske myndigheder med præsident Mubarak i spidsen.

Fredelig sameksistens

Stemningen er fortættet, men forventningsfuld, da dialogseminaret bliver åbnet. Der har tidligere været afholdt et lignende møde i havnebyen Alexandria i Nedre Ægypten, og arrangørerne har sørget for, at en større gruppe herfra også deltager i Luxor for at viderebringe deres positive erfaringer. Det lykkes!

Sheik Mahzouk indleder sin velkomsttale med at tilstå, at han tidligere hadede de kristne uden rigtig at gøre sig klart hvorfor. Men ved at deltage i en dialoggruppe havde han erfaret, hvor meget muslimer og kristne i grunden har til fælles, og langsomt, men sikkert ændrede det hans syn på de kristne. Nu kunne han også vise kristne fortrolighed, lige som han var overbevist om, at både islam og kristendom

har fred som centrum i deres tro. Han opfordrer derfor forsamlingen til sammen at være fredsskabere: "Vi er ét kød med samme forældre, derfor må vi også gå sammen og bidrage til det fælles samfund. Vi skal tage dialogarbejdet alvorligt og betragte dette seminar som en chance for at forbedre forholdet mellem muslimer og kristne her i Øvre Ægypten."

Stemningen blev efterhånden åbenhjertig og tillidsfuld, ikke mindst på tomandshånd, når deltagerne mødtes i pauser og ved spisebordene. Dialogen drejede sig dog ikke på noget tidspunkt om forholdet mellem islam og kristendom som tro. Igen og igen blev det derimod fastslået, at forudsætningen for en fortrolig dialog mellem muslimer og kristne er respekt for forskelligheden, tillidskabende samvær og vilje til at engagere sig i den form for dialogarbejde.

Derfor handlede dette seminar mere om fredelig sameksistens og fælles livsbetingelser i dagens Ægypten for både kristne og muslimer end om religion. Det var spørgsmål som demokrati, kvinders rettigheder, undervisning af børn og unge, borgerskab, ægteskab, globalisering og arbejdsløshed, der prægede samtalerne, og det syntes begge parter var, som det skulle være.

Ikke mindst vakte de deltagende muslimske sheiker opsigt blandt hotellets turister, der ubekymrede badede i den udendørs swimmingpool, mens deltagerne det meste af tiden sad lukket inde i et airconditioneret møderum uden vinduer. Så blev de heller ikke så let distraheret af kvindelige ynder i bade dragter og øldrikkende mænd!

Moderne dialogarbejde

Danmarks ældste og største missionsselskab, Dan-

mission, har i de seneste år valgt dialogarbejde i Mellemøsten som en af sine hovedprioriteringer. I mere end hundrede år har missionsselskabet været pioner i opbygning og drift af hospitaler og skoler i Libanon, Syrien og Ægypten og derigennem ydet et væsentlig bidrag til fred og forsoning mellem befolkningsgrupper af forskellig religion. I alle tre lande støtter man i dag tillige en række kirkelige NGO`ere, der målrettet arbejder med at forbedre befolkningernes levevilkår og forholdet mellem de mange kristne og muslimske trosretninger.

Derimod har missionsselskabernes virksomhed ikke haft væsentlige resultater i form af omvendelse fra islam til kristendom. Det er stadigvæk så godt som umuligt at konvertere offentligt, og selv hvor det er muligt, vil familietilknytningen, som betyder meget i Mellemøsten, som regel stille sig hindrende i vejen. I Danmissions nutidige arbejde spiller derfor diapraksis, forstået som samarbejde mellem muslimer og kristne, en hovedrolle, idet man er overbevist om, at den form for dialogarbejde fremmer forståelse, forsoning og fredelig sameksistens mellem folk af forskellig tro.

Også mission har naturligvis en central plads i kirkernes arbejde, men den har kun mulighed for at lykkes, hvor der er opbygget tæt fortrolighed mellem parterne og udtrykt et klart ønske om oplysning og indføring i den kristne tro. For de kristne og muslimer, jeg traf og talte med, var det først og fremmest muligheden for at leve, arbejde og virke sammen i fred og fordragelighed, der var drivkraften i de fælles bestræbelser. De ville utvivlsomt have bifaldet Grundtvigs ord om menneske først.

Medens vi venter

af Herbert Pundik

Der kan ikke blive tale om forsoning mellem det israelske folk og palæstinenserne, så længe den israelske besættelse af de palæstinensiske områder fortsætter.

Forsoningen forudsætter en fredelig løsning af konflikten, en såkaldt win-win situation, hvor begge parter føler, at de har opnået et kompromis, der tilgodeser deres fundamentale interesser.

I modsat fald, hvis den svage part føler, at den er blevet påtvunget en "løsning", vil det blive opfattet som underkastelse, og forsoning vil være udelukket. Forsoningen kan begynde, når den væbnede konflikt er afsluttet, og folkene ikke føler, at de er vindere og tabere.

Processen forudsætter ikke blot håb om bedre tider for begge parter i konflikten, men også et minimum af tillid til den tidligere fjendes ledelses troværdighed. Situationen var anderledes efter de Allieredes sejr i anden verdenskrig, fordi det store flertal af befolkningerne på den tabende side opfattede sejrherrene som befriere.

I den israelsk-palæstinensiske situation bliver der tale om en meget vanskelig proces, fordi der ikke bliver en regime-ændring, men en fredsaftale truffet af to regeringer, som på forhånd vil blive mødt med stor mistænksomhed af befolkningerne, fordi de ansvarlige politikere på begge sider under den væbnede konflikts forløb har været ansvarlige for krigshand-

linger, der har påført folkene store tab og lidelser. På begge sider vil der befinde sig politiske ledere, der under andre omstændigheder ville blive anklaget for krigsforbrydelser. Israelerne må f.eks. af finde sig med at der på palæstinensisk side, efter en fredsaftale, vil optræde politiske ledere med tilknytning til Hamas, den muslimske fundamentalistiske milits, der er ansvarlig for de fleste selvmordsangreb på civile mål, restauranter og supermarkeder osv., i Israel. Palæstinenserne må indstille sig på, at der på israelsk side vil være politikere, der var ansvarlige for de kollektive straffeforanstaltninger, hvormed den israelske besættelsesmagt undertrykker befolkningen i de besatte områder.

Had og fordomme har brændt sig fast i de to folks bevidsthed under konflikten om det hellige land – en af de længstvarende i moderne tid.

Sådan begyndte det

Konflikten begyndte med den første politisk motiverede jødiske indvandring til Palæstina, der dengang, i 1905, var en provins i det ottomanske (tyrke) imperium.

Før den bølge af indvandrere fra Østeuropa, der var motiverede af zionistiske ideer om en jødisk national frigørelsesbevægelse, havde jødisk indvandring til Palæstina udelukkende været religiøst motiveret. 95 pct. af de unge zionister, der indvandrede i peri-

oden fra 1905 – første verdenskrigs udbrud enten døde eller opgav ævred og forlod Palæstina for andre indvandringslande. De resterende, måske 5000, bed sig fast trods alle vanskeligheder. De lagde grundlaget til den jødiske stat og udløste således konflikten.

Først udspilledes den mellem den voksende jødiske befolkning og den indfødte palæstinensiske befolkning. Efter at FN i november 1947 besluttede at dele Palæstina mellem de to parter, overtog de arabiske lande konflikten på palæstinenserne vegne. I samme øjeblik Israels oprettelse blev proklameret, den 14. maj 1948, gjorde de arabiske landes ledere alvor af deres trusler og angreb Israel. Det arabiske nederlag udløste to problemer, der plager konflikten den dag i dag.

Ca. 650.000 palæstinensere enten flygtede eller blev fordrevet af den israelske hær fra det territorium, der blev Israel, og et tilsvarende antal jøder blev enten fordrevet eller flygtede fra de arabiske lande, Irak, Yemen, Syrien osv., og slog sig ned i den jødiske stat.

Det arabiske nederlag havde yderligere den konsekvens, at Palæstina blev delt efter andre linier end dem, FN havde forestillet sig.

Ifølge den delingsplan skulle den jødiske stat omfatte ca. 55 pct. af Palæstina og den arabiske stat ca. 45 pct.

Ved den første krigs afslutning i 1949, kontrollerede Israel 78 pct. af Palæstina og araberne 22 pct.

Den palæstinensiske stat der aldrig opstod

Den palæstinensiske stat opstod imidlertid aldrig. De 22 pct., det vi i dag kender som Vestbredden og Gaza-området, blev okkuperet af henholdsvis Jordan og Egypten.

Denne situation ændredes først i 1967, under den såkaldt Seksdageskrig, da de israelske styrker erobrede de to områder.

Siden 1967 har hele Palæstina således været under israelsk kontrol.

Under de hemmelige forhandlinger mellem Israel og den Palæstinensiske National Befrielsesfront, PLO, anerkendte dens leder, Jasser Arafat, de israelske grænser fra 1949. Han affandt sig med en kommende palæstinensisk stat på de resterende 22 pct. af Palæstina.

Det er dette område, parterne i dag tvistes om. Det omfatter det arabisk befolkede Østjerusalem, hvor palæstinenserne ønsker at oprette det kommende selvstændige Palæstinas hovedstad.

Konflikten startede således for 100 år siden som en kamp mellem den palæstinensiske befolkning og de jødiske indvandrere. Efter anden verdenskrig, da det stod klart, at oprettelsen af en jødisk stat var inden for rækkevidde, blandede landene i den arabiske liga sig i striden. 30 år senere og efter fire resultatløse krige sluttede Egypten fred med Israel.

Dermed brød den arabiske front mod Israel sammen. De arabiske lande trak sig ud af den frontale konflikt med Israel og koncentrerede sig i stigende grad om deres nationale problemer. Konflikten vendte således tilbage til sit udgangspunkt og blev en styrkeprøve mellem de to indfødte befolkninger om den territoriale deling af det hellige land.

Den har udløst to regionale, men lokale krige, den første intifada der udbrød i 1985 og sluttede med Oslo-forhandlingerne i 1993, og den anden intifada, der udbrød i september 2000 hovedsagelig antændt af palæstinensisk skuffelse over Oslo-aftalernes skibbrud og udsigten til fortsat israelsk besættelse. Den må anses for at være afsluttet efter fire blodige år, delvis pga. udsigterne til en ny forhandlingsrunde mellem Israel og palæstinenserne stimuleret af USA og dels pga. politisk indgriben fra Egyptens side.

Den væbnede konflikt har således taget et pusterum, men en tredje intifada truer, hvis den palæstinensiske præsident, Mahmoud Abbas (Aby Mazen) ikke over for den palæstinensiske befolkning kan præstere forhandlingsresultater af sin forhandlingspolitik i forhold til Israel. Dette afhænger i afgørende grad af ministerpræsident Ariel Sharons overvejelser. Han evakuerede Gazaområdet. Om hans fremtidsplaner hersker der total uklarhed. Er evakueringen en handling eller en indledning til en proces, der langsomt vil medføre tilbagetrækning fra størstedelen af den besatte Vestbred til en ny forsvarsgrænse, hvorfra der kan føres forhandlinger om en varig fred?

Meget tyder på at Sharon kun er interesseret i temporære løsninger af konflikten, og at han mener, at Israel ikke skal indlade sig på at forhandle om en permanent løsning, før Palæstina er en demokratisk modpart, der er troværdig, og som fungerer under én lov, én ledelse og én ordensmagt, uden væbnede militser der, som det nu er tilfældet, fører

deres egen politik, uafhængig af den palæstinensiske regering. Problemet er, at en sådan situation ikke kan opstå, så længe Israel er en besættelsesmagt.

Jerusalem, en by, to hovedstæder

Jeg har i store træk opridset baggrunden for konflikten og understreget nogle punkter, der er centrale, fordi de blokerer for en fredsproces.

Det ene er Jerusalem, som Israel annekterede efter Seksdageskrigen i 1967.

En deling af Jerusalem og oprettelsen af en palæstinensisk hovedstad i byens østlige del er indtil videre politisk set udelukket, set fra et israelsk synspunkt. 70 pct. af israelerne vil svare ja på spørgsmålet, om de vil acceptere oprettelse af en palæstinensisk stat, men 95 pct. vil svare nej på spørgsmålet om, hvorvidt de vil acceptere en palæstinensisk hovedstad i Jerusalem.

Det andet punkt er det territoriale. Det er ikke sandsynligt, at selv den mest fredssøgende palæsti-

nensiske ledelse vil gå med til en deling, der giver en palæstinensisk stat mindre end 22 pct. Selv moderate israelske krav om at palæstinenserne skal afgive ca. ti pct. af deres territorium for at muliggøre en ny grænsedragning, der vil sikre, at 80 pct. af de jødiske bosættere, ca. 200.000 kan inkorporeres i Israel, er udelukket.

Skal palæstinenserne afgive territorium, vil de i bedste fald kræve compensation i form af tilsvarende israelsk territorium.

Endeligt er der de to flygtningeproblemer, der blev udløst af den første krig i 1948/49. Det palæstinensiske og det jødiske. Så længe palæstinenserne fastholder kravet om flygtningenes ret til at vende tilbage til det område, der i dag er Israel, er forhandlinger udelukket. Kravet er et israelsk mareridt. Det fortolkes af en enig israelsk befolkning, et usædvanligt fænomen, som et kamufleret palæstinensisk forsøg på at gennemføre planer om at tilintetgøre den jødiske stat ad bagvejen. Hvad der mislykkedes militært, skal nu gennemføres demografisk. En tilbagevenden vil vælte den demografiske balance i Israels befolkning og inden for en kort tid medføre, at den jødiske befolkning, der i dag tæller 5,7 millioner, kommer i mindretal.

Det palæstinensiske befolkningsproblem og kravet om retten til at vende tilbage er en forhandlingsstopper.

Det samme gælder i en vis udstrækning for de jødiske flygtninge, der kom til Israel fra de arabiske lande i årene efter Israels oprettelse.

De udgør en komplicerende faktor for en fredsproces pga. deres dybe mistillid til alt arabisk. Holdningsmæssigt er de spejlbillede af deres palæstinensiske modpart. De tæller næsten halvdelen af Israels jødiske befolkning og er en politisk modvægt til den

anden halvdel, der er af europæisk oprindelse og mindre belastet af de andres erfaringer.

Sammenfattende må man konkludere, at freden ikke venter om hjørnet, og at det er for tidligt at tale om en forsoning.

Når de politiske knaster på vej til fred en dag er fjernet, og befolkningerne på begge sider bliver aflastet af den byrde, den politiske og militære konflikt udgør; når det hellige land endelig bliver delt ved forhandling, og den to-statsløsning, FN foreslåede sig i 1947, bliver realiseret, vil forsoningsprocessen ikke støde på uoverstigelige forhindringer, hverken fra palæstinensisk eller israelsk side.

Forsoning er ikke udelukket

Det viser erfaringen fra stilstandsperioden mellem de to intifadaer fra 1993, efter Oslo-forhandlingerne, hvor de to parter tog det afgørende historiske skridt hen imod at anerkende hinanden som legitime nationale bevægelser, og til 2000, da palæstinenserne i frustration over Camp David forhandlingernes sammenbrud greb til våben.

Ikke således at forstå at der skete en forbrødring tværs over grænserne, men den økonomiske interaktion banede vejen for kontakt mellem individer. Palæstinensiske arbejdere blev i stort tal beskæftiget i Israel, israelsk kapital blev investeret i palæstinensiske områder, israelere opsøgte palæstinensiske tandlæger i Nablus eller bragte deres biler til reparation i Tulkarem eller kørte til Ramallahs restauranter for at spise lørdagsfrokost.

Palæstinensiske familier tog på lørdagsudflugt til de israelske strande eller gik på indkøb i Tel Avivs butikker.

Forholdet mellem de to grupper var naturligvis overfladisk, men det var præget af ønsket om at nyde

de fordele, de relativt rolige år tilbød mennesker, for hvem det, vi betragter som normale vilkår, forekom helt unormale.

Hverken israelere eller palæstinensere havde glemt de lidelser eller krænkelse, de gensidigt havde påført hinanden i årenes løb, men håbet om fred tog brodden af de bitre minder.

Forholdet var skrøbeligt, og det brød sammen med den anden intifada, men giver alligevel en antydning af mulighederne, den dag freden indtræffer.

Der er tale om to folk, der har lidt under konflikten. I den henseende er de lige. Deres bæger er fuldt. Medens verden er optaget af spekulationer om fredens betingelser, lader Sharon, i dag den eneste spiller af betydning på banen, alle i tvivl om sine planer. Måske har han ingen. Måske har hans kritikere ret, når de påstår, at han handler i reaktion på situationer, der opstår, at han er en god taktiker, uden sans for strategi. Det vil tiden vise.

Græsrodderne arbejder

I mellemtiden forbereder adskillige israelske græsrodsorganisationer tiden efter freden gennem tillidsskabende projekter. De formidler et alternativt billede af Israel til den palæstinensiske befolkning end den, besættelsesmagten repræsenterer med dens vejspærringer og udgangsforbud, ekspropriation af palæstinensisk jord og det, der er værre.

Der er ingen forsoning, for forsoning kræver gensidig tilgivelse for uret og de lidelser, parterne har påført hinanden. Forsoning forudsætter, at parterne bliver bekendt med modpartens historieopfattelse (narrativ) og forstår, hvad der motiverer modparten uden nødvendigvis at acceptere det. De tager åbent ansvar for deres handlinger.

En forsoning mellem israelere og palæstinensere forudsætter f.eks., at Israel indrømmer sin del af ansvaret for masseflugten af palæstinensere under den første krig i 1948/49, og at palæstinenserne indrømmer denne del af ansvaret for denne krig, som blev ført i modstrid med FNs resolution, og som kostede det jødiske samfund, der kun talte 650.000 mennesker, næsten 6000 faldne. Det ville svare til, at Danmark havde mistet 35.000 mennesker under anden verdenskrig og besættelsen.

Forsoningen venter efter en fred

Så forsoning må vente til efter freden. Men fredskræfterne i Israel venter ikke på messianske tider. I øvrigt er mange jøder af den opfattelse, af bitter erfaring, at når Messias endelig kommer, så er det for sent, derfor må mennesket for en sikkerheds skyld handle for sin egen frelses skyld.

Jeg vil ikke påstå, at min familie er en typisk israelsk familie, men den er heller ikke urepræsentativ. Vores søn, Ron, leder Peres' Center for Peace i Tel Aviv, som er beskæftiget med fredsbefordrende projekter. Et af dem er "Red Barnet". Siden dets start i november 2003 har centret formidlet behandling på israelske hospitaler af 1.300 alvorligt syge palæstinensiske børn, hvis sygdom har krævet diagnose og behandling, som ikke har været tilgængelig på de palæstinensiske hospitaler. Blandt dem er 350 nyfødte, der har undergået hjerte- og hjerneoperationer.

Behandlingen er gratis for forældrene, der bliver henvist til Peres' Centret af en komite af palæstinensiske læger.

Projektet finansieres af italienske provinsregeringer, bl.a. Umbriens, Toscanas og Calabriens. Et andet af Peres' Centrets projekter omfatter "fred gennem sport". Over 1.000 palæstinensiske skolebørn

er medlemmer af 80 sportsskoler. Drengene spiller fodbold og pigerne basketball. Desuden får de ekstraundervisning i engelsk og matematik og fredsstudier.

Centret har åbnet den første fodboldbane i det palæstinensiske Østjerusalem, der er meget fattigt på sportsfaciliteter. Dette projekt finansieres af et bidrag fra den sydkoreanske regering. Den danske regering finansierer "Medi-link-projektet", der gør det muligt for palæstinensiske læger og sygeplejersker at blive efteruddannet på israelske hospitaler etc.

Interessererede kan hente flere oplysninger om Peres' Center for Peace-aktiviteter på www.peres-center.org.

Vores datter Michal er aktiv i kvindeorganisationen Machsom Watch, Machsom er hebraisk for "vejspærring". Flere hundrede sådanne spærringer er etablerede af den israelske hær på besat område for at overvåge palæstinenserne bevægelser.

Set fra et israelsk synspunkt er der tale om en kontrolforanstaltning, der tjener Israels sikkerhed. Set fra et palæstinensisk er vejspærringerne anledning til situationer, hvor unge soldater, af frygt eller magtbrynde, udsætter palæstinensere for ydmygelser, grov behandling og diskrimination i modstrid med Geneve-konventionen.

Israelske kvindegrupper organiseret i Machsom Watch opholder sig ved disse vejspærringer for at holde øje med soldaterne og indberette de soldater, der begår overgreb, til deres overordnede eller til pressen.

"Nogle soldater siger, at det er godt, at vi står ved vejspærringerne og holder øje", siger Michal, "andre kalder os Arafat-luddere eller det, der er værre".

Interessererede kan indhente flere oplysninger på www.machsomwatch.org.

Og vores ældste barnebarn, Eyal, er aktiv i organisationen "Windows for Peace" i Tel Aviv. De udgiver et tosproget ungdomsblad for israelere og palæstinensere, opretter ungdomscentre i byer på den besatte Vestbred og arrangerer sammenkomster mellem israelske og palæstinensiske unge på tre-dages seminar, der finder sted i Tantur, et kirkeligt studiecenter, der ligger mellem Jerusalem og Bethlehem. Windows sender hver 14. dag konvojer med medicin, levnedsmidler og tøj til nødstedte palæstinensiske landsbyer og arrangerer transport til israelske hospitaler af palæstinensiske patienter, der regelmæssigt skal under behandling, bl.a. cancerpatienter.

Interessererede kan hente flere oplysninger om Windows of Peace på www.win-peace.org.

Og sidst, måske også mindst. Forfatteren til denne artikel er sammen med en palæstinensisk kollega, dr. Riad Malki fra Ramallah, koordinator af International Alliance for Arab Israeli Peace, den eneste regionale fredsorganisation i Mellemøsten med aflæggere i Kairo, Ramallah og Tel Aviv.

Dr. Malki var en af de fem medlemmer af den hemmelige ledelse af den første intifada. Han repræsenterede Folkefronten for Palæstinas Befrielse, der den dag i dag bekæmper Israel med terror og nægter at anerkende Israels ret til at bestå.

Malki kom på bedre tanker og er i dag en af de ledende palæstinensiske fredsaktivister. Så sig ikke, at mennesker ikke bliver klogere, og at der ikke er håb forude.

Krigen og forsoningen

af sogne- og orlogspræst Peter Skov-Jakobsen

18

Tæt på

Engang var krigen kold, og modstanderen boede ikke mange sømil fra vore kyster. På en eller anden måde dannede der sig en bevidsthed i vide kredse om, at krigen ikke var en mulighed. Krige var fjerne. Nok var trusselsniveauet højt! Der var mange trop- per stationerede tæt på grænserne mellem øst og

vest, og mange våben var rettede mod hinanden. Scenariet var massivt, men krigen var altså kold, og vi vænnede os til fred.

Uoverensstemmelserne blev ført ud i livet i an- dre verdensdele, og der kunne man se, hvilken gru krigen medførte. Måske var det med til at gøre truslerne virkelige i Europa, og derfor blev det

også derved? Måske var der en eller anden politisk bevidsthed om, at den sidste krigs rædsler endnu hvilede over folkene, og den politiske forsoning al- drig ville blive mulig inden for alliancerne, hvis man ikke holdt fred? Det er i hvert fald interessant, at såvel Warszawa-pagtens lande som Nato-landene rummede gamle modstandere og derfor også måtte forlige gamle stridende parter, inden man kunne vende sig mod den nye modstander.

Med den nye situation i Europa efter 1989, den første Golf-krig i 1990 og krigene på Balkan, æn- drede situationen sig fuldstændig. Med ét slag var magtpolitikken i verden ændret, og man kunne nu også se, hvordan nationale bevægelser havde været undertrykt i mange år. Det blev klart, at øst-vest-pro- blematikken havde holdt mange modsætninger un- der låg. I hele verden skød nye nationer op, og ikke så sjældent førte det væbnede opgør med sig.

Krigen som et politisk middel

Det er ikke første gang i Europas historie, at man tro- ede, at krig var et overvundet stadium at løse kon- flikter på. Man troede det også, inden helvede for alvor brød løs i Første Verdenskrigs skyttegrave. På en eller anden måde synes det næsten at være den farligste tid i folkenes historie, når man tror, at fred er den naturlige politiske situation. Når man tror at have nået højere stadier i konfliktløsningen, er man ikke altid opmærksom nok over for det faktum, at freden skal værnes, den skal udbygges, der skal skabes fora, hvor man kan drøfte nationernes ind- byrdes stridigheder.

Man spærrer nemlig for indsigten, hvis man blot anser krig for at være galninges værk. Selvfølgelig kan der være et politisk vanvid tilstede, som driver værket; men oftest er der tale om at et folk forsøger at

skabe rum for en retfærdighed, som de ellers finder krænket. Som regel har krigen et raison d'être, og i de fleste tilfælde vil man også have forsøgt sig med andre politiske midler; men enten er der tale om uhyre aggression mod andre stater eller folk - eller der er skabt en magtesløshed, som kommer til udtryk i, at man forsøger at skabe respekt om sig ved voldsanvendelse. Der er ingen grund til at skjule for sin egen bevidsthed (og heller ikke for de an- dre), at siden syndefaldet synes det at have krævet en del opdragelse, en del kultur og en del overtalelse til medfølelse at ordne uoverensstemmelser på andre måder end de voldelige. At grådigheden spiller os et puds, når adgang til land, til vand, til jordens rig- domme osv. skal fordeles, er et klassisk tema. Ligeså klassisk er det, at man ikke altid kan holde sig ude af en konflikt. Enten må man tage parti, eller man kan blive tvunget til at gå ind og skabe fred mellem to parter – men den fred kan altså kun skabes ved, at man griber til våben og skiller de stridende ad.

Når man iagttager de krige, som har været si- den begyndelsen af vores æra (post-89), er der nok tale om en blanding af mange motiver; men krigen er kommet tæt på, og den er blevet varm. Ikke for den største del af befolkningen, for krigene foregår stadigvæk hundreder og tusinder af kilometer borte. Men krigen vælter ind i hovedet på os via tv og ikke mindst via internettet. Vi følger krigshandlinger på klos hold. Desuden deltager vi som nation ved at sende soldater til forskellige konfliktområder.

Krigens vilkår og vanvid

Når man betragter nyere film, kan man også se, at krigens mulighed eksisterer. Det er som om alle di- lemmaerne, som krigen skaber, vækker interesse. Der Untergang er blevet set af mange danskere, og

19

bortset fra beskrivelsen af de sidste ti dage i Hitlers liv, er det også beskrivelsen af krigens vanvid. Det er en beskrivelse af politisk og militært vanvid, og man oplever, hvordan brutaliteten breder sig i civilbefolkningen. Skrækken og hadet skaber en lovløshed uden lige. Filmen er dog heller ikke bange for at vise, at selv i så ekstrem en situation findes der mennesker med intakt dømmekraft og mod til at sige sandheden.

I Hotel Rwanda fortælles historien om det grusomme folkemord i nyere tid, der kun lod sig gøre, fordi FN svigtede, og hverken europæere eller amerikanere interesserede sig for den konflikt. I denne film problematiseres den manglende politiske indsats, som burde have omsat sig i en militær aktion. Ligeegyldigheden betød myrderier, der kostede 800.000 mennesker livet.

I Susanne Biers film Brødre problematiseres den moderne soldats vilkår. Hvordan er det at skulle udøve sin profession i en helt anden kulturel sammenhæng? Hvordan kommer man til rette med at give sin viden fra sig til fjenden og dermed risikere andres liv? Hvordan kommer familien derhjemme til rette med soldatens død? Hvordan bærer man krigens fandenskab i et skrøbeligt menneskeligt sind – ja hvem kan tåle at kende sandheden?

Krigen er rykket så tæt på, at det er som om, der også er en større folkelig forståelse for de militæres vilkår og de dilemmaer, de befinder sig i hele tiden. Engang var det nemmere at tale om dem og os; men nu er det som om, man godt er klar over, at de militære er borgere i uniform. Det er ikke dem personligt, der drager i krig. De er befalet i krig af et politisk flertal. Ingen dansk soldat kan i dag knibe uden om spørgsmålet, om hvorvidt han eller hun er villig til at acceptere denne befaling. Muligheden for

at blive sendt i krig er større nu end tidligere, og krigens håndværk er ikke længere blot virtuel, men aldeles nærværende.

Krigens gru

Vilkårene har ændret sig for krigens udførelse. De højteknologiske våben har forandret scenariet. Man har i militære kredse i nogle år talt om, hvilken indflydelse det mon har på vores beredvillighed til krig, at den næsten kan føres så præcist, at man kan undgå alt for store tabstal. Men det har også efterladt en fornemmelse i store dele af befolkningen om, at krig kunne føres så elegant, at det nærmest ikke kunne ses og mærkes – og blod ville man ikke få på hænderne!

Jeg tror ofte, at soldaten føler sig svigtet af den større offentlighed, som synes at fornemme, at militære operationer kan gøres klinisk og ikke indebærer en risiko for tab. Sådan er krig ikke! Jagerpiloten ved godt, hvad han har i lasten, og at der er ofre for hans flyvning. Han ved også, at det tog, som skal bombes, nok transporterer tropper; det kan dog også være et tog med civile rejsende – og han har splitsekunder til at træffe et valg; det forkerte skøn vil følge ham til hans dages ende. Soldaten, som skal skille to befolkningsgrupper ad og befinder sig i et virvar af råben og skrigen, skyderi og bombardement, ved godt, at muligheden for at skønne forkert er stor.

I krig og kærlighed

Det kan godt være, at der ingen spilleregler er i kærlighed, men det er der i krig. Hele den militære uddannelse drejer sig om at opøve soldaten på alle niveauer til at lære sig krigens håndværk og krigens love. Vi har en forventning til vore officerer om, at de kan agere i situationer og tage beslutninger, hvor

de fleste af os ville blive lammede. Ingen af dem er i tvivl om, at de er borgere i uniform og derfor også handler på et samfunds vegne med alle de forventninger og idealer, som eksisterer i det samfund. Ingen er i tvivl om, at man står politisk, militært og moralsk til ansvar – og at det er godt sådan.

Krigens gru lærte tilsyneladende hurtigt mennesker, at nok er det svært at lade være med krig, men den slipper et had, en gengældelse og en brutalitet løs i mennesker, som man skal forsøge at dæmpe. Når krigen raser, skabes der ofte et råderum for vilkårlighed – også det skal begrænses. Man må ikke myrde løs på civile; men rette sine angreb mod militære mål. Og selv militære mål må man ikke blot sanseløst jævne med jorden. I de fleste kulturer er der en fornemmelse for, at krig-

en aldrig må blive total – den skal helst dæmpes til et minimum. Man skal ikke lade sig forføre af sit raseri og sit had. I sin tid blev det udtrykt på den prøjsiske general Johann Friedrich Adolph von der Marwitz' gravsten med ordene: "Så Frederiks heltetid og kæmpede med ham i alle hans krige – valgte dog unåde hvor lydighed ingen ære bragte med sig." Han havde nægtet at deltage i plyndringer og formålsløse ødelæggelser.

Krig må altid være det sidste, man griber til. Det kan godt være, at man kan kontrollere krigen, men de ydmygelser, som krigen fører med sig, er vanskelige at overvinde. Man kan godt forestille sig, at krigen som politisk løsning er blevet mere attraktiv, efter at teknologien har gjort krigen mere begrænset. Men stadigvæk vil jeg hævde, at krigens

brutalitet lukker op for sindsstemninger, der ikke er til at styre og derfor vækker frygtelige modsætninger. Krigen medfører moralske dilemmaer, som kan smadre mennesker. Ét er at føre krig mod nogen i den samme kulturkreds; men pludselig at skulle agere i en anden og meget fremmed verden kan kræve en omstilling, som er næsten umulig. For nogle år siden så jeg, at det Mellemkirkelige Råd opfordrede til, at Danmark deltog med styrker i et af de vestafrikanske konfliktområder. Motiverne har bestemt været velbegrundede; men jeg kunne ikke lade være med at tænke på, hvordan mon vore soldater skulle lære sig, at i de lande bruger man børn som soldater, og at en del af krigens virkelighed på de egne også er, at man lemlæster hinanden på frygtelige måder. Der findes krigsskuepladser, som vi slet ikke er opdragede til (men derfor kan det godt forventes, at vi er en del i en given politisk situation – som f.eks. i Rwanda) og man skal vide, hvad man gør, og offentligheden skal sætte sig ind i helt andre normer.

Forsoning – når man skal forliges igen

At vinde krigen kan koste mange ofre; men ingen soldat er i tvivl om, at al den vold, som prægede krigen, vil blive husket i lang tid. Der kommer altid en dag, hvor den plagsomme fortid og nutid skal forandres til en fremtid, hvor mennesker skal forliges, trods al den fortræd man gjorde hinanden. Forsoningen (eller forligelsen) mellem mennesker er ikke nogen nem proces. Det er smertefuldt at skulle dæmpe sit had og sit raseri og forvinde, at det, man opfattede som sin hjemstavns, bliver taget fra én. Det er frygteligt at skulle forlige sig med sine (u)gerninger. Krigen prenter billeder ind i mennesket, som selv tiden nok ikke kan dække.

Religion indeholder et væsentligt forsoningspotentiale

Der sker så mange frygtelige ting i krige, og vi vender os mod hinanden og siger: Dette kan aldrig tilgives. Vi bliver ofte dybt rystede, for når hadet for alvor tager fat, synes vores fantasi end ikke at slå til. Ondskabens æstetik kender ingen grænser. Ingen kan nogensinde forestille sig, at ofret og bødlen skal kunne se hinanden i øjnene igen. Ingen kan forestille sig, at der ikke vil være et intenst had mellem deres efterkommere.

Jeg har i hvert fald hørt mig selv plædere for, at man nok måtte forstå, at dette aldrig ville kunne glemmes og slet ikke tilgives, og jeg tror, jeg har haft ret politisk, psykologisk og kulturelt. Men bør man ikke tage bussen et stoppested længere som troende og ikke stå af, hvor politikerne, psykologen og samfundsforskeren stod af? Bør den troende eftertanke, teologien, ikke have et andet bud på, hvordan mennesker kommer videre? Har troen ikke et håb, som fabulerer videre, selv når næverne er knyttede, og ordene ikke kan finde vej ud af det hadefulde? Bærer troen ikke et håb om, at uretfærdigheden kan mødes med andet end gengældelse, had og mistanke? Eller er vi overladt til råt for usødet?

I kristendommen skal vi i hvert fald forholde os til, at Jesus hævdede, at vi skulle bede for modstanderen, elske fjenden, gå med modstanderen for at overbevise ham og endelig vende den anden kind til. Nogle vil sikkert hævde, at det er umenneskelige krav her i verden. Men som troende har vi vel en formening om, at hvis ikke vi tør bryde verdens normer mht. had og gengældelse, ikke tør bryde vore egne normer, så ender vi i en endnu større umenneskelighed.

Da bomberne sprængtes i London, fandt jeg i hvert fald en sval tanke i beretningen om Jesus og hende, der blev grebet i ægteskabsbrud (Johannes 8). Det var nemt at genkende sig som én af dem, der stod omkring og lod ordene regne ned over hende. Det var nemt at genkende sig som én, der vidste, hvad man skulle mene om dette – ordene glødede, og øjnene stak. Men heldigvis gik han ind i al denne afgjorthed, i al den hævnthirst, og i al den vrede – og han tøvede ved at bøje sig ned og skrive i sandet. Han piftede deres had. Da han rejste sig, var de endnu rasende; men våbnene faldt ud af hænderne på dem – og de så sig selv, men de fik vel også et glimt af modstanderen.

Man kan ikke bare konfrontere ofre og gerningsmænd med hinanden. Der kan være for meget imellem. Kunne man ikke håbe, at imellem mennesker kunne Kristus også være? Giver det ikke mening i denne verden at holde Kristusbilledet for øje? Dermed mener jeg, at når man taler om Jesus, fortæller om hans gerninger, fortæller om hans død og fortæller om den opstandelse, som gør det klart, at han vender tilbage som sig selv, altså det sårbare og dog håbende menneske, det menneske, som Gudsriget er gået i kødet på, det menneske som har forvandlet vores umenneskelighed til menneskelighed – når man fortæller den historie, åbner der sig så ikke andre perspektiver end hadets eller distancens?

Når man fæstner øjnene på dette Kristusbillede, så ser man ikke fjenden eller bødlen. Når man stirrer på dette billede, så kan man måske også glemme de selvbefræjdelser, der måske rider én som en mare og som er med til at gøre livet til et helvede både for én selv og dem, man lever med.

Når man tager øjnene bort fra billedet, så tror vi jo på, at Gud kan forvandle livet. Når vi døber, og når vi tager nadver, er det jo i en dyb bevidsthed om, at Gud kan forvandle vores liv. Når den troende dagligt beder: "Forlad os vor skyld, som også vi forlader vore skyldnere", så er det, fordi vi mærker, at den forandring er mulig, og vi håber, at Gud vil gribe ind, også når hævnthirsten vil drikke sig fuld. Det kan godt være, at det stadigvæk er fjenden, bødlen eller modstanderen; men blot det at have fået agtelsen for den anden er et skridt på vejen. Blot det at se et menneske (og ikke et udyr) er et skridt i menneskelighedens retning.

Hvis man holder Kristusbilledet for øje, er det muligt at forlige sig med den smertefulde fortid og nutid. Den kendte tyske journalist Marion Gräfin Dönhoff forlod i vinteren 45 det gods, som familien havde været i besiddelse af i seks hundrede år. Hun var på flugt, og som tiden gik, blev det klart for hende, at hendes elskede Østprøjsen (det nuværende Masurien i Polen) aldrig mere ville blive hendes hjem. Hun slutter sine erindringer: "Barndom i Østprøjsen" med denne overvejelse:

"Jeg kan ikke forestille mig, at kærlighed til hjemstavnen kan dokumenteres ved, at man forløber sig i had mod dem, der har taget den i besiddelse – eller at man bagtaler dem, der vil forsoningen. Når jeg tænker på Østprøjsens skove og søer, de slagteenge og de gamle alléer, så er jeg sikker på, at det er ligeså uforligneligt skønt som dengang, det alt sammen var min hjemstavn. Måske er dette den højeste form for kærlighed: At elske uden at eje."

Mon ikke hun lærte det af manden fra Nazaret?

Eva – som hed Hava

af forfatter, mag. art Bente Hansen

Østersøområdet historie er fuld af voldelige begivenheder. Der er mange skår at klinke mellem baltere, russere, skandinaver, samer, polakker, jøder og tyskere. Her er et miniportræt af en, som overlevede med skårene i sin egen historie:

Hun hed hele sit liv Eva, men hun var navngivet Hava. Hun levede det meste af det 20. århundrede som indfødt russer og voksede op i Leningrad, men den største del af tiden boede hun i Vilnius i Litauen. I grunden var hun jøde, men familien var for længst integreret, for ikke at sige assimileret i Sovjetstaten. Hendes far havde været rabbiner i Pskov før revolutionen, men det var han ikke i Leningrad, hvor Hava voksede op. At Hava blev til Eva var en del af assimilationsprocessen: navnet Eva lød ikke så jødisk. Det stod dog i hendes pas, at de var jøder, for det var et uomgængeligt "punkt fem" i det sovjetiske pas. Men Eva voksede altså op og levede et normalt sovjetisk ungdomsliv i den gamle hovedstad, Sankt Petersborg, som nu hed Leningrad. Her blev alt imidlertid forandret af Anden Verdenskrig og den nazistiske hærs belejring af byen.

Belejringen varede, som de fleste vel husker, mere end to et halvt år, og man regner med, at to millioner mennesker bukkede under for sulten og kulden. Evas forældre var i blandt dem, men hun selv klarede sig igennem under de ufattelige forhold. På et tidspunkt var hun dog så udmattet af sulten, at hun lå i sengen og troede, hun skulle dø. Hun har fortalt, at hun var et sted mellem søvn og bevidstløshed, og at hun så for sig de runde former af store landbrød. Hun "mærkede på dem" med hænderne.

Det lykkedes hendes søster at klare sig igennem den snedækkede by, hvor de dybfrosne lig lå i gaderne. Med sig havde hun et meget lille stykke

lever, et kvart løg og lidt olie. Det reddede Evas liv i den omgang.

Eva var altid i stand til at finde arbejde, og det var en anden årsag til, at hun klarede sig. Hun var meget musikalsk, og hun kunne skrive på maskine, hvilket var et stort aktiv dengang. Hun var sekretær på Musikkonservatoriet, da belejringen startede, og alle blev indkaldt til forsvaret af byen. Sjostakovitj arbejdede der i de år, og hun har fortalt, hvordan hun af kartoffelskræller lavede "frikadeller", som hun bragte op til ham på taget, hvor han holdt vagt for brandbomberne sammen med de andre konservatorielærere.

Når Eva, trods sine gode evner, ikke fik en højere uddannelse skyldtes det, at der i 1929, under Stalin-regimet kom en lov, der sagde, at børn af gejstlige og adelige ikke måtte få en højere uddannelse. Hun havde altså vigtige ting at skjule, og det kan vel også forklare, at farens fortid som rabbiner mildest talt var blevet stærkt nedtonet.

Hun havde en kæreste, da krigen kom, men han døde under belejringen. Eva var imidlertid blevet gravid, og da hun skulle føde barnet, gik hun til fods den lange vej i den tilisede by til hospitalet. Her manglede der, som alle andre steder, både varme og lys, men de fandt et bord, hvor hun kunne føde, og det gjorde hun med støvler og overfrakke på og sjalet godt pakket om sig.

De fortalte hende, at barnet var dødt, men hun fik det alligevel op til sig, og hun blev liggende med det døde barn natten igennem. Da morgenen kom, lagde hun det fra sig og gik ud i frosten igen. Her faldt hun selvfølgelig omkuld, men en forbipasserende soldat fik hende stablet op ad muren og gik videre. Det reddede formentlig hendes liv for anden gang.

Eva havde på det tidspunkt fået et job i en militærforlægning, og da hun nåede tilbage til den, var der ingen madrationer tilbage til hende. Hun har ofte fortalt historien om, at alle gav en skefuld af deres suppe, så der blev en hel portion til hende.

Mod krigens slutning blev hun evakueret fra Leningrad og efter at have flakket lidt rundt, kom hun til Litauen, hvor hun fandt sin russiske mand, som var embedsmand i et af ministerierne. Her boede hun til slutningen af sit liv kort før årtusindskiftet.

At hun var en del af en besættelsesmagt har hun næppe tænkt, for hun var sovjetborger som alle de andre, og hun og hendes mand faldt godt til i Vilnius, som nu igen var en del af den sovjetrussiske stat.

Det var sådan med Estland, Letland og Litauen, at de allerede under Tsar-regimet i 1800-tallet var blevet annekteret af Rusland. Efter Oktoberrevolutionen i 1918 var de igen blevet selvstændige, men i Stalin-tiden blev de atter indlemmet som en del af Sovjetstaten, der ligesom Tsaren, havde brug for adgangen til Østersøkysten.

Efter Anden Verdenskrig rykkede tusindvis af militære og civile russere ind i de hærgede baltiske lande, og Eva blev altså én af dem. Hele byer var blevet jævnet med jorden under krigen, og derefter var titusinder blevet tvangsforflyttet til Sibirien. Litauen blev trods alt dette hendes hjemland, og i hendes bevidsthed var det en flytning indenfor den stat, som de alle var en del af. Hun vidste ikke meget om alt det, vi ved i dag, for de levede alle med en topstyret presse.

Hun havde altid mange venner blandt litauerne, og sådan var det til hendes død lige før årtusindskiftet. Hun havde et lyst sind og trivedes med selskab og andre mennesker. Men hun fik aldrig

selv børn efter det døde barn, hun fik under belejringen.

At hun var russisk jøde, har hun bestemt været klar over, men det var fortrængt, og det var der ganske gode grunde til, for der var i Sovjetunionen en meget stærk antisemitisme efter krigen.

Det var desuden sådan i Litauen, at der ved krigens begyndelse var foregået nogle af de første store jødeudryddelser. Det var drejede sig om titusindvis af jøder, som litauere henrettede i massegrave, og efter krigen var der var kun få jøder tilbage i landet. Hun kendte nogle få familier, men hun var ikke opvokset med deres kultur og religion, og hun forstod ikke jiddisch. De på deres side havde meget gode grunde til at holde en lav profil efter krigen.

Dertil kom, at der var masser af oprør imod Sovjet i de baltiske lande i de første år efter krigen. Eva må have været en mester i at overleve med de ting, hun i grunden var: del af besættelsesmagten, russer og jøde.

Tilpasningsevnen havde hun udviklet allerede som barn og ung, men det har sikkert gavnet hende, at hun trivedes så godt med litauerne. Hun holdt meget af landet og befolkningen. Men da hendes mand døde i 1980`erne blev hun usikker på livet der, selvom hendes held var, at det var Litauen, hun boede i. For da de baltiske lande omsider genvandt deres selvstændighed, skabte det i Estland og Letland borgerkrigs-lignende tilstande. Dér mistede de russiske indbyggere deres borgerlige rettigheder, men slet så voldsomt gik det ikke til i Litauen.

Hun besluttede dog at flytte til Moskva, hvor hun havde en nevø, men hun døde, inden der var gået et år. Selv sagde hun, at hun aldrig forvandt savnet af Litauen, som var blevet hendes hjemland.

Jeg kan ikke få dem ud af hovedet...

af Kaj Bollmann, generalsekretær i Kirkefondet, præst

Midt på en travl dag på kontoret, mellem foredragsforberedelse om stat og kirke, planlægning af kursus om samarbejde på tværs af sognegrænser og andre væsentlige kirkesager, kommer der en opringning fra en ældre mand i Sønderjylland, som jeg ikke kender. Det handler ikke om noget med menighedsråd eller kirke, begynder han.

Nej, han vil spørge mig, om jeg ved, hvordan det er gået med Linda og Sally. ”Jeg kan ikke få dem ud af hovedet”, siger han. ”Jeg var på højskole i juni, og da læste jeg tilfældigt en avisartikel, som du havde skrevet. Jeg har tænkt over den lige siden”.

Avisartiklen handlede om Linda og Sally – to unge flygtningepiger, der blev udvist til Syrien mod deres vilje, afhentet i Sandholmlejren, sat på et fly til Damaskus, ledsaget af 4 betjente, hvorefter de forsvandt i Damaskus, uden at nogen af deres danske venner senere har kunnet få kontakt med dem.

En nødvendig omkostning?

I dag 23. september er det 195 dage siden, de blev udvist, og der er stadig intet nyt fra de to piger. De var flygtet, fordi deres – muslimske – far ville tvangsgifte dem til to af sine forretningsforbindelser. De to piger er – hvis de stadig er i live og ikke er blevet tvangskonverterede – kristne. Derfor var de flygtet til Danmark. De har ingen andre bekendte i Damaskus end dem, de er flygtet fra.

Alle bønner fra danske venner til myndighederne om asyl eller humanitær opholdstilladelse blev afslået. Alle påpegninger af risikoen for, at de ville blive holdt fanget af farens familie, tvangsgiftet, tvangskonverteret eller i værste fald dræbt på grund af deres overgang til kristendommen, blev negligeret.

Måske er der en naturlig forklaring på den manglende kontakt. Måske har Linda og Sally det godt. Det kan man jo da blive ved med at sige til sig selv som et håbsmantra. Lige nu i dette øjeblik ved vi det ikke. Og det går både den ældre mand i telefonen fra Sønderjylland og en del andre mennesker på. På sønderjysk lyder det lidt underligt, men han siger det alligevel, næsten undskyldende: ”Ja, Æ tænker jo på, hvor møje blod vi skal ha’ o e hænde’, inden vi lærer af det”.

Godt spørgsmål. For Linda og Sally er kun to af mange, der er røget med blandt de ”nødvendige omkostninger” i den aktuelle udlændingepolitik. Der er ikke plads til eller politisk grund til de finere nuancer, når politikere og medier kan fremmane et billede af en folkestemning, som ”ikke vil have flere ind”.

Om mediernes og politikernes billede er dækkende, er en helt anden sag. Sønderjyden i telefonen kan fra sit eget lille bysamfund berette om en familie,

der stod til udvisning, fordi faren ifølge myndighederne ikke tjente nok til at kunne forsørge familien, selvom han havde arbejde. Med den konsekvens, at hans arbejdsgiver ændrede hans arbejde og lønvilkår, så han kom op over grænsen, og familien kunne blive. Det er jo også folkestemningen, når det er vores gode naboer, der står til udvisning.

Næstens liv i vore hænder

Det er et af K.E. Løgstrups velkendte udtryk, at vi står med næstens liv i vore hænder. De to eksempler, Linda og Sally, og flygtningefamilien i Sønderjylland, er levendegørelser af den sætning. De sætter ansigter på, så man ikke kan forblive i tallene og abstraktionerne. De omsætter etikken fra principper til konkrete fordringer. Moral handler om menneskeskæbner.

Og så er det, det sker, at der er historier, vi ikke kan få ud af hovedet. Historier, hvor vi står med næstens liv i vore hænder, og hvor næsten bliver svigtet. Næstens liv bliver tabt ud af vore hænder og forsvinder helt ud af vort synsfelt. Næsten bliver til ingen.

Hvis jeg lader en person, der trænger til hjælp, ligge på gaden uden at hjælpe, så pådrager jeg mig et personligt ansvar. Jeg kan ikke slippe uden om, at det er mig, der lader ham ligge. Det er ganske vist næppe min skyld, at han ligger der – med mindre da det er mig, der har drukket ham fuld eller slået ham ned – men f.eks. at påstå, at det er samfundets pligt at feje ham op, fordi det er samfundets skyld, at han ligger der, kan alle høre hulheden i.

Men i sagen om Linda og Sally er det anderledes. Sønderjyden og de mange andre, der ikke kan få hi-

storien ud af hovedet, er jo netop ikke dem, der har ansvaret for, at de er blevet smidt ud. De mange, der har protesteret over både denne og andre lignende sager, er netop moralsk anfægtede. Det har bare ikke hjulpet noget. Når det gælder Lindas og Sallys udvisning, er det faktisk ingen frase, at det er samfundets skyld.

Det er den konkrete udlændingelovgivnings skyld, fordi den muliggør, at sådan noget kan ske. Og det er den forråelse af administration og politisk tankegangs skyld, der gør, at det kun er et mindretal, der ikke kan få den slags historier ud af hovedet. Og så ligger der også en skyld i, at vi er nået dertil, at der er en næsten ikke-eksisterende forståelse for religionens betydning – blot fordi den hos os selv er trængt ud i krogene – at man ikke fatter, at det kan være livsfarligt nogle steder i verden at skifte religion.

Vores ansvar og skyld er en del af et kollektivt ansvar – samfundets ansvar. Det fælles ansvar kan vi naturligvis ikke løbe fra, selvom vi ikke personligt måtte have valgt de politikere, der har udformet den nuværende udlændingelovgivning, eller ansat de embedsfolk, der administrerer den uden forståelse for religionens betydning. Men spørgsmålet er, hvad vi gør ved det ansvar – bortset fra at ligge vågen en gang imellem over en særlig grell historie og så love os selv at stemme på andre politikere næste gang, hvis vi tror på, at det er bedre.

Vergangenheitsbewältigung

I Tyskland kan man stadig se unge mennesker født årtier efter krigen græde af skam og skyld, når de ser kz-lejr-optagelser. Hvad græder de for? Det er jo ikke dem, der har sendt folk i kz-lejre. De græder

over en skyld, der aldrig kan sones. De græder over de millioner af ofre, som ingen nogensinde med det mindste gran af realitet kan sige undskyld til eller for. De græder, fordi fædrenes synder nedarves på børnene, så børnene må græde de tårer, som forældrene ikke græd. De græder, fordi man i Tyskland har valgt, at såret ikke bare skal lukkes

og heles, så alt er glemt. Ofrene skal huskes. Kommende generationer skal bevare opmærksomheden og sensibiliteten. Tyskerne har selvfølgelig et begreb for den sag: Vergangenheitsbewältigung. Det at komme til klaring med sin fortid. Billedet af det onde må ikke udviskes. Men vi skal heller ikke forholde os neurotisk tilbageskuende. Vi skal lære

af det i forhold til nutid og fremtid. Vi står med næstens liv i vore hænder – også som samfund.

Da Willy Brandt i sin tid faldt på knæ ved mindesmærket for nazismens ofre i Polen, havde det en stærk virkning, både symbolsk og reelt. Der var stadig ofre, der var i live. Hele Europa var konkret mærket af eftervirkningerne. Willy Brandts gestus var ikke tom, men havde reelt moralsk og politisk indhold. Og den kom til at betyde en forskel.

Den tomme undskyldning

I modsætning hertil står en af den forløbne sommers agurketidssager: Kravet fra grupper på de tidligere Dansk-vestindiske Øer (nu Virgin Islands) om, at Danmark officielt skulle undskylde sit ansvar for slavehandlen og den umenneskelige behandling af slaverne i den danske kolonitid. Måske oven i købet betale en eller anden form for pekuniær erstatning.

Der er sikkert ingen tvivl om, at den danske kolonimagt og danske slavehandlere og – ejere har opført sig præcis lige så bestialske som alle andre af slagsen, og at ofrenes blod råber til himlen. Alligevel forekommer kravet om en undskyldning mig noget hult. Det virker som noget, der er inspireret af den amerikanske ”sagsøg for hvad som helst”-dille. Ofrene er jo døde for tre generationer siden. Og den andel i nutidig lidelse på Virgin Islands, som kolonihistorien har, fortøner sig i blanding med den historie, der har været siden. Men det er klart, at man kan få nogle millioner ud af det... You cant’ blame a man for trying.

Spørgsmålet er, hvilken mening sådanne afkrævede undskyldninger overhovedet giver. I nogle tilfælde kan en konkret økonomisk erstatning være en oprejs-

ning og hjælp for dem, der har været reelle ofre eller lider under de konkrete følger af en uret. Som f.eks. i sagen om de tvangsdeporterede Thule-beboere.

Men hvad mening ville en undskyldning til de vestindiske slaveefterkommere – evt. garneret med et par millioner – give moralsk set fra et samfund, der samtidig skaber sig nye ofre gennem sager som Lindas og Sallys? Der er da i det mindste en vis konsekvens i statsministerens nej til en undskyldning til De Vestindiske Øer. Det er der derimod ikke i den samtidige afstandtagen til flygtningepolitikken før besættelsen og til samarbejdspolitikken under krigen.

Den eneste reelle moralske forsvarlige undskyldning for flygtningepolitikken i 30’erne ville være at sikre, at sådanne historier, hvor folk bliver sendt ud af landet til tortur, tvang og måske død, ikke gentager sig. Herunder også at gå op imod populistiske stemninger i stedet for at dække sig ind under dem.

Og det er så her den anfægtede sønderjydes første bemærkning om, at det ikke handlede om noget med menighedsråd eller kirke, alligevel ikke passer. For spørgsmålet er, om ikke der er en kirkelig – også folkekirkelig opgave i den forbindelse, der rammer ind i kernen af den kristne forkyndelse. I heldigste fald kan vi stadig komme til at sige undskyld til Linda og Sally. Fortælle dem, at vi ved, de er blevet svigtet, og at mange i Danmark føler skyld og skam over den måde at behandle andre mennesker på, og give dem en reel oprejsning. I heldigste fald – hvis håbet om, at de stadig er i live og måske bare er gået under jorden, viser sig at være sandt. Men der er så mange andre ofre, som er blevet overset eller glemt i tidens løb. Og som først dukker op af glemslen, når det er alt for sent.

I kirken skal vi huske ofrene og fastholde fordringen

Den etiske fordring er ikke en særlig kristelig fordring. At vi har næstens liv i vores hånd, er en almen menneskelig sag, og de krav, der springer ud af det, kan rettes til ethvert menneske, kristent eller ikke.

Men hvem sætter ord på kravene? Hvem formulerer dem og fastholder dem og skaber et rum, hvor der tales op imod moralsk kynisme og forræelse og mod den banalisering af det umenneskelige, der gør det stuerent? I velfærdssamfundets storhedstid talte man om, at nu var den kristne næstekærlighed vokset ind i socialpolitikken og hele samfundets tænkning. Derfor afskaffede man i en lang periode det meste af diakonien i kirken. I dag ved vi, at diakonien ikke kan eller må afskaffes. For værdigrundlaget stikker ikke så dybt. Det er aldrig noget givet. Politiske vinde kan skifte hurtigt.

Kirken kan og skal være et rum, hvor den etiske fordring bliver holdt fast, og hvor vi er med til at sætte ansigter og menneskeskæbner på konsekvenserne, når den svigtes. Det er ikke først og fremmest et spørgsmål om, hvorvidt kirken skal have organer, der skal udtale sig om dette eller hint, men det rammer ned i hver eneste præsts forkyndelse, hver eneste menighedsråds arbejde med liv og vækst i menigheden: Hvis ikke den kristne forkyndelse er med til at bevare menneskelig anstændighed, moralsk anfægtethed og erkendelse af skyld og ansvar overfor dem, som vi svigter, så svigter vi kirkens og forkyndelsens profetiske dimension.

Vi skal i kirken være med til at bevare ofrene på dagsordenen, sikre at de ikke bliver glemt. Kirken er et erindringens rum, et værn mod at overlade mennesker til ligegyldighed og glemsel. I kirken skal vi

huske alle dem, som vi ikke kan komme til at sige undskyld til. Det er en del af indholdet i den syndsbekendelse, som er et led i gudstjenesten. Når vi gennem den seneste ændring af ritualbogen har fået kyrie og gloria med igen som mere naturlige led i gudstjenesten mange steder, så skulle det nødig bare være en tom liturgisk skal. Hvis syndsbekendelsen skal med i gudstjenestens forløb, skulle det gerne være, fordi vi faktisk mener, at der er et behov for at arbejde med ansvar, skyld, tilgivelse og forsoning. Ikke bare på det private plan, men i det hele taget.

De ofre for vores svigten på det private og det samfundsmæssige plan, som vi ikke kan komme til at give en reel undskyldning, der gør en forskel og skaber en reel udsoning, det er ikke mindst dem, vi råber Kyrie eleison for i gudstjenesten. Men det skal selvfølgelig ikke blive stående der. For lærer vi ikke noget af det, sådan at vi ikke gentager svigtet, så er Kyrie eleison-råbet bare blevet til tom neurotisk gentagelse, der ikke ændrer ved noget.

Der er en kæmpe etisk-pædagogisk opgave for kirken i at undervise i moralsk anfægtelse! I at undervise børn og voksne i ikke at være ligeglade med andre menneskers lidelse og nød. Vi skal fastholdes i evnen til at kunne skamme os. Vi har behov for forsvarsværker mod kynisme og samfundsmæssig råhed. Og der ser ikke ud til at være så mange andre institutioner i samfundet end kirken, som overhovedet har overskud og idealer tilbage til at røre ved den opgave. Og det er vel også meget naturligt, at vi i kirken påtager os et ansvar for den opgave. Den springer jo ud af det budskab, vi er kirke om.

På väg mot förståelse och försoning i östersjöområdet

– ett bidrag från Visby stift till ekumenik kring Östersjön

af stiftsdirektor Ragnar Svenserud, Visby Stift, Sverige

Östersjöarvet

Följ med till biskopsgården i Visby i början av åttiotalet. Tore Furberg har tillträtt som stiftets biskop 1980. Efter en tid i stiftet kan han summera många värdefulla intryck och erfarenheter från besök, möten och samtal. Uppgifter och förväntningar saknas inte! Bland de frågor som är aktuella finns ett önskemål om särskilda prästmöten för samtal om kyrkans roll och ansvar inför dagens samhällsfrågor. Efter många år i tjänst för Svenska Kyrkans missionsarbete är det inte svårt för biskopen att ansluta sig till tanken på samtal om tro och tillvaro.

Samtidigt är stiftet vid denna tid fortfarande i hög grad präglad av den egna gotländska tillvaron. Med sin internationella erfarenhet vill biskopen vidga perspektivet. Och här finns en rik källa av inspiration i iakttagelser som kan göras över hela Gotland. Närmast och bara ett par stenkast från biskopsgården finns S:ta Maria domkyrka. Nu en självklar mittpunkt för gotländsk kyrkogemenskap, men en gång var det tyskarnas kyrka. Då var Visby mötesplats för kulturer, traditioner och människor i hela östersjöområdet. Strax söder om domkyrkan finns grunden till en gammal rysk kyrka. Den är dold under lager av senare tiders byggnader, men var en gång de ryska köpmännens andliga hem när de besökte handelsplatsen Visby.

På den gotländska landsbygden möter flera tecken på gemenskap med grannarna runt Östersjön. I många kyrkor bär altartavlan kung Christian IV:s monogram – en påminnelse om att stiftet en gång hörde hemma i dansk tradition. På små tavlor av mässing har biskopen kunnat läsa en tacksamhetens hälsning från socknar i Finland för den hjälp, som gotländska församlingar bistod med, när kriget

gick fram över vårt östra broderland. Men i och omkring sockenkyrkorna finns också människorna med främmande ursprung. De som flydde från de baltiska länderna under ofärdsåren och fann en fristad på Gotland. Här har de och deras ättlingar kunnat bygga upp en ny tillvaro – inte sällan med anknytning till kyrkan på sin nya hemö.

Arvet från gångna tiders östersjökontakter är levande och nära på ön. Nu öppnar sig detta sammanhang på nytt! Gotlands geografiska läge är en del i detta och ger ytterligare inspiration. Den utmaning som biskop Tore ställs inför i början av åttiotalet om behovet att få samtala om kyrkans samhällsansvar, kan på ett naturligt sätt knyta an till gamla mönster. Självfallet är detta en gemensam angelägenhet för kyrkorna runt Östersjön, för alla kyrkor måste ju leva i dialog mellan sin kristna trostradition och sitt omgivande samhälle.

Så tillkom projektet 'Theology in the Baltic region', vanligen förkortat Theobalt. Det började som ett teologiskt samtalsforum. Men verkligheten erbjuder nya möjligheter! Politiska händelser, ideologiska omvälvningar och enskildas insatser har med åren förändrat både karaktären och omfattningen hos den ursprungliga tanken. 1990-talet kom med möjligheter som knappast någon kunde ha anat tio år tidigare. Det öppnade nya perspektiv för Theobalt och när Biörn Fjärstedt tillträdde biskopsstolen i Visby 1991 var det naturligt att fånga upp dessa nya förutsättningar för att bygga vidare på den grund som hans företrädare hade lagt.

I dag är Theobalt ett samarbetsprojekt mellan de stora kyrkotraditionerna i östersjöregionen med

Visby stift som samordnare. Både det geografiska läget och kyrkans uppdrag utmanar. Theobalt är en möjlighet – det är ett bidrag men också en gåva. Det är en stor uppgift som också gör Visby stift och Gotland till en mötesplats i östersjöområdet på ett nytt sätt. Nu handlar det om kristen dialog och kyrkligt brobyggande mellan kulturer, traditioner och människor.

En kyrka – flera traditioner

Vid Östersjön möts tre kristna huvudtraditioner – den ortodoxa, den romersk katolska och den evangeliska i luthersk form. Redan det är speciellt, liksom att alla är så väl representerade inom samma region. Dessutom har kyrkorna funnits här under lång tid, i vissa fall över tusen år, alltså ofta längre än nuvarande statsbildningar har existerat. Under denna tid har kyrkan naturligtvis influerat samhällsutvecklingen inom många områden, t ex lagstiftning, konst, undervisning och inte minst ifråga om dagliga seder och bruk.

Allt har inte varit bra. Särskilt när intoleransens hårda vindar har svept fram över samhället eller när kyrkan har blivit ett verktyg för politiska och nationella maktambitioner. Kyrkornas nationalisering bidrar än i dag till splittring mellan folk och länder och gör frågan om fred, försoning och förståelse till en av de mest angelägna och samtidigt svåraste.

Till detta kommer den splittring som kyrkan själv bär inom sig sedan århundraden. Årtalet 1054 står som en särskild markör för hur Europa delats i en östlig ortodox hälft och en västlig romersk-katolsk. Ett resultat är att vi vanligen talar om olika kyrkor. Men det är egentligen fel. För egentligen är det fråga om en enda kyrka med olika traditioner.

Roten är ju gemensam och den förenar alla kristna. Den gemensamma visionen är därför att alla kyrkor en gång skall bli en synlig enhet. Vi är ännu långt ifrån målet. Men Theobalt är ändå något nytt och kan vara en möjlig samverkansform på vägen. Inte för att omedelbart skapa en enda kyrka, utan för att låta mångfalden berika uppgiften att värna om grundläggande kristna värden som stöd för bl a demokrati, fred och försoning.

Från gotländskt prästmöte till kyrkligt nätverk

Den ursprungliga tanken med Theobalt var alltså en serie av konferenser med Gotland som mötesplats. Den första konferensen hölls 1983 och var i princip ett gotländskt prästmöte med internationella gäster – främst från Danmark och Tyskland. Tanken att skapa en mötesplats för östersjökyrkor var inte lätt att genomföra, när järnridån ännu delade området. Nästa gång – 1988 – fanns det i alla fall också deltagare från Polen. Nu var också lekmän inbjudna.

När den andra Theobalt konferensen genomfördes kastade efterkrigstidens politiska förhållanden alltså sin mörka skugga över östersjöområdet. Men nya vindar hade börjat blåsa. Befrielse, återförening och framtidshopp spirade när tidigare ogenomträngliga gränser öppnades och människor vid Östersjöns stränder kunde mötas på nytt. I det läget kom två faktorer att särskilt bidra till att Theobalt fick en ny karaktär.

Konferensen Theobalt III banade vägen. Den handlade om den marina miljön i Östersjön. Det var första gången alla länder var representerade och det blev också tydligt för alla att det fanns problem i området som alla kyrkor var berörda av. Ansvar

för miljön måste bäras gemensamt. Denna insikt blev en utmaning för konferensens deltagare att finna samarbetsformer för ett kristet bidrag till det nya östersjösamhället i allmänhet. Som en följd av detta framfördes också under Theobalt III förslaget att göra Theobalt till något mer än en serie konferenser. Man efterfrågade en mer sammanhållen gemenskap och ett nätverk blev svaret.

Den andra händelsen som på ett konkret sätt påverkade utvecklingen av Theobalt inträffade några år senare. Återigen var det biskopsgården i Visby som erbjöd den yttre ramen. Vid ett informellt möte frågade dåvarande kabinetssekreteraren Jan Eliasson vid Utrikesdepartementet i Stockholm, hur kyrkorna skulle kunna bidra till ökad stabilitet och fred i östersjöområdet. Med utgångspunkt från Gotlands centrala läge pekade han på Visby stifts möjlighet att fungera samlande. Därmed hade två av vår tids viktigaste frågor – miljö och fred – kopplats till Theobalt för gemensam reflektion och ansvarstagande i östersjöområdets kyrkor.

Ett nätverk – allas egendom

Grundidén med Theobalt är samverkan i frågor av gemensamt intresse utan att det skapas en formell organisation. Det finns ingen särskild form för att ansluta sig till nätverket och i princip förekommer det inte några gemensamma åtaganden eller uttalanden som kyrkorna förbinder sig till. Även om det är en gemensam angelägenhet för alla parter, så är samarbetet grundat på respekt för allas oberoende och tradition.

Ett nätverk bygger på att alla är med och bidrar. Här har kyrkorna olika förutsättningar och kanske också

olika ambition. Alla har dock utsett en kontaktperson med uppgift att svara för sambandet mellan den egna kyrkan och nätverket. Dessutom finns det en styrgrupp för övergripande frågor med representanter för de tre kyrkotraditionerna. Visby stift är samordnare men äger inte Theobalt. Det är ett gemensamt nätverk och därmed allas angelägenhet och egendom! På den punkten behövs både starkare medvetande och konkretare bidrag. Delaktighet, inflytande och ansvarstagande är betydelsefulla aspekter om Theobalt skall bli en tillgång för alla kyrkor och också delas av alla.

Idag talar vi om Theobalt som ett nätverk för ortodoxa, katolska och lutherska kyrkor i de nio länder som omger Östersjön – från Danmark i väster till Ryssland i öster. Det rör sig om ett tjugotal kyrkor. Naturligtvis skiljer sig dessa kyrkor från varandra på många sätt. Men grundmönstret är folkkyrkan. Här finns det stora nationella kyrkorna som under lång tid både format och varit en del av sitt lands kultur, t ex Ryska ortodoxa kyrkan och Romersk katolska kyrkan i Polen liksom i Litauen. Här finns Folkekirken i Danmark och de tre tyska lutherska landskyrkorna vid Östersjöns södra kust. Här finns också de kyrkor som är i minoritet i sitt land, men som tillhör någon av de tre folkkyrkotraditionerna, t ex den lutherska kyrkan i Litauen och den ortodoxa i Polen.

Förändringens vind ...

Theobalt kom till i en helt annan situation än dagens östersjöområde erbjuder. Olika politiska system i öst och väst hade utvecklat samhällsmönster som avsevärt skilde sig från varandra. Så levde både människor och kyrkor under helt olika förutsättningar. I väst var demokrati, öppenhet och frihet

samhällets självklara hörnstenar. Den östra delen präglades av brist på frihet, inskränkta mänskliga rättigheter, ockupation och förtryck. Möjligheterna att mötas, lära känna varandra och knyta vänskapsband var mycket små. Kristen tradition var försvagad i hela regionen genom en allmän sekularisering, som förstärktes i öster genom hårda begränsningar för religionsutövning. Att vara kristen i öst och att dela en kristen gemenskap över den skarpa gränsen annat än i kontrollerade former var närmast otänkbart.

Det nya politiska läget förändrade allt detta. Nu öppnades gränserna och olika samhällssystem skulle mötas. I öster förväntades människor och nationer som levt med starka inre spänningar bygga nya relationer i harmoni med varandra. Men här uppstod nya svårigheter, för minnen, känslor och traditioner ändras inte så enkelt. Kyrkorna i de gamla kommunistländerna var också försvagade. Kontakten mellan ortodoxa, katoliker och protestanter var mycket begränsad samtidigt som de större och de mindre kyrkorna levde under olika förutsättningar. Dessutom hade somliga kyrkor en nära nationell anknytning, som medförde en starkare ställning. Den nya situationen frigjorde konflikter som riskerade att hota den önskvärda utvecklingen såväl i samhället som i kyrkorna.

När kabinetssekreteraren Jan Eliasson tog upp frågan om kyrkornas roll i östersjöområdet, arbetade han med krisen i det forna Jugoslavien. Där hade han konfronterats med religionens kraft som konfliktkälla. Och nu ställde han alltså frågan: 'Vad kan kyrkorna göra, så vi inte får ett nytt Balkan i östersjöområdet?' Kyrkornas del i de nationella

spänningarna efter de politiska förändringarna var en potentiell riskfaktor. Men Eliasson menade att kyrkorna också hade unika möjligheter att bygga broar och på det sättet främja fred och försoning.

Sådan var situationen när Visby stift anförtröddes uppdraget att utveckla Theobalt från den ursprungliga tanken på en mötesplats för gemensamma konferenser till ett nätverk. Som första steg sammankallades en ad hoc grupp med representanter för de ortodoxa, katolska och lutherska kyrkorna, alltså de som i någon mening kan sägas bära folkkyrkotraditionen i området. Mötet ägde rum i Riga och där formulerades Theobalts syfte. Detta är också den enda artikel som ligger till grund för mål, verksamhet och gemenskap. Här definieras Theobalt som: Ett nätverk för kyrkor i östersjöområdet med inriktning på

- att öka den ömsesidiga förståelsen och stärka förbindelserna mellan de tre kristna huvudtraditionerna
- att utveckla kyrkornas bidrag till nationernas liv och kultur samt till skyddet av miljön
- att främja grundläggande värden, försoning, demokrati och fred.

samt att det som sker inom nätverkets ram skall ha en östersjödimension.

... och möjligheter

Syftet med Theobalt och hela nätverkstanken får ses som ett erbjudande till kyrkorna. Det vore naivt att tro att detta är en huvudnyckel till en konfliktfri framtid. Men det är ett bidrag och även de små stegen är betydelsefulla. Splittringen från 1054 är fortfarande kännbar, liksom den senare uppdelningen genom reformationen. Förståelse för och kun-

skap om varandras situation är ofta otillräcklig. Avståndet mellan kyrkor och enskilda kristna – även i samma länder – är ofta större än vi kan föreställa oss i vår enhetliga lutherska tradition. Mer än en gång har deltagare i konferenser tillsammans noterat: Hemma träffas vi aldrig, här samtalar och äter vi vid samma bord.

Avståndet på hemmaplan gäller naturligtvis i hög grad också de nationella spänningar som politiska och militära konflikter har byggt upp under lång tid. Här finns många öppna sår kvar och i vissa fall kommer det att behövas lång tid för att nå försoning. Spänningarna finns också mellan kyrkorna. Den mötesplats Theobalt erbjuder ger också tillfälle att knyta vänskapsband mellan människa och människa mellan kyrka och kyrka. Den naturligt förhoppningen är att detta efterhand skall spridas i allt vidare cirklar på hemmaplan och i det egna samhället.

Det finns en speciell dimension med Theobalt som nätverk, som då och då framhålls från de mindre kyrkorna. Det handlar om hur betydelsefullt det är att få ingå och delta i sin kyrkotraditions gemenskap i hela regionen. Fördelningen av de tre kyrkotraditionerna är ojämn i östersjöländerna och i varje land blir det lätt både skillnad och avstånd mellan stor och liten kyrka. Sett över hela regionen blir perspektivet ett annat. Skillnaden i storlek utjämnas och det blir lättare att föra dialog på lika villkor. Samtidigt är det viktigt att se alla kyrkor och kyrkotraditioner tillsammans. Då märks det, att det fortfarande finns många kristna runt Östersjön, som gemensamt kan påverka morgondagens samhälle.

Theobalt – ett nätverk för dialog och brobyggande

Det finns alltså två huvudtankar med Theobalt, dels att stärka den kristna gemenskapen genom att föra

kyrkorna närmare varandra, dels erbjuda en plattform för samtal om kyrkans roll i samhället och dess grundläggande värden. Dialog, studier och kommunikation är tre områden som har definierats för arbetet med detta.

Dialog betyder fortfarande konferenser i den ursprungliga formen. I maj 2005 genomfördes den sjätte konferensen sedan starten. Den behandlade integrationsprocessen i spåren av EU:s utvidgning kring Östersjön och med utgångspunkt från rättigheten till fri rörlighet för personer. Tematiska seminarier och andra möten har också förekommit under åren med ämnen som den nya antisemitismen, kyrkobyggnadsvård och miljö.

Ett studieprogram är i brist på resurser än så länge bara en vision. Men den grundar sig på övertygelsen att vi alla har något att dela med oss av till vår granne och att vi alla har något att lära av honom eller henne. I visionen kan man tänka sig ett östersjöinstitut för kultur och ekumenik – inte en särskild anläggning utan ett studieprogram som förläggs till befintliga folkhögskolor eller andra utbildningsplatser. Så kan en flexibel arena erbjudas i hela regionen med möjlighet att dela erfarenheter och kunskaper genom reflektion kring angelägna frågor.

Kommunikation innebär naturligtvis en hemsida: www.theobalt.org. Inte heller här har resurserna räckt för att så här långt utveckla en bra produkt. Samtidigt får den nya tekniken inte skymma behovet av personliga möten. Ett program för utbyte mellan kyrkorna och inte minst de tre kyrkotraditionerna är angeläget. Det kan ske i form av vänsamlingar eller vänstift. Men också enskilda och

grupper bland kyrkans medarbetare behöver ges tillfälle att mötas.

Ett unikt uppdrag för kyrkorna

Kontakten med kyrkorna runt Östersjön är i dag ett betydande inslag i Visby stifts liv och arbete. Är det då värt att hålla på med detta? Frågan är väl egentligen: Kan vi låta bli? Där möjligheten finns att medverka till att synliggöra kristen enhet, där måste man ge sitt bidrag. Kyrkan är en, men den lever genom olika traditioner. Vi får naturligtvis aldrig tappa målet om kyrkans enhet ur sikte. Men på vägen dit behöver vi stärka gemenskapen.

Samtidigt kan inte kyrkan leva i sitt egna slutna sammanhang. Särskilt inte när både samhället, vi själva och kyrkan lever i ett alltmer gränslöst östersjöområde. För inte så länge sedan var vi åtskilda av en näst intill ogenomtränglig ridå. Nu skall vi mötas, dela den nya tiden och tillsammans leva med förändringarna. Regionens dagsaktuella händelser påverkar alla, vi lär känna varandras kulturer och vi berörs av nya värderingar och livsmönster. Kyrkans närvaro och dialog i samhället står inför nya utmaningar som samtidigt är stora möjligheter.

Det handlar naturligtvis inte om att ta på sig ett politiskt ansvar i dess snäva bemärkelse. Vårt uppdrag är annorlunda. Kyrkan måste alltid förbli Kyrka och hålla 'Guds perspektivet' levande. Detta är vår unika utgångspunkt med uppgift att ha omsorg om kropp, själ och ande både för människor och Guds skapelse. Kyrkorna är fortfarande sända till östersjöområdet med sitt gudomliga uppdrag. Därför kan de inte isolera sig – varken från varandra eller från sin omgivning.

Hvad gør man, når det hele går i hår(d)knude?

af Revd. Ulla S. Monberg, Director of Training in the Diocese of Europe, Church of England

Menigheder er ikke immune overfor uenigheder og alvorlige konflikter. Men konflikter synes i særlig grad at være vanskelige at forholde sig til i en kristen kontekst. Min erfaring er, at menigheder ofte er tøvende med at vedgå, når der opstår konflikter, og at man undlader at forholde sig til konflikterne og lader dem eskalere, indtil de er gået i hårknude. Alt for ofte får problemerne lov til at koge over og resulterer i en eksplosion; et eller flere medlemmer af menigheden går og smækker med døren, og næsten alle lider under brud af forskellige slags.

Konflikter rammer mange forskellige relationer i en menighed, f.eks. præst og menighed, menighedsråd eller menighed og menighedsråd indbyrdes.

Når folk holder op med at lytte til og tale med hinanden, når kommunikationen stopper, er der risiko, for at gætterier og formodninger om andres intentioner erstatter den gensidige samtale. Principper og teologiske overbevisninger bliver ofte et uigennemtrængeligt dække over en selvfærdighed, som umuliggør den ægte samtale.

Hvad der med lidt hjælp udefra måske kunne have været talt om – om end ikke uden vanskeligheder – er blevet til en varm kartoffel, som ingen tør røre ved. Problemet har fået lov til at vokse ud over alle proportioner og er meget langt væk fra den oprindelige konflikt.

Det er ikke underligt, at kristne geråder i konflikt med hinanden, det gør mange andre grupperinger også, som har fælles mål og idealer, men er uenige om midlerne. Hvad der derimod er beskæmmende, er det faktum, at kristne ofte er undvigende med hensyn til konfliktløsning. Vi er ikke gode til at leve Det Ny Testaments handlingsanvisninger ud i det menneskeliv, som per definition også er konfliktfyldt.

I erkendelse af vor skrøbelighed må vi være "sandheden tro i kærlighed" – i engelsk udgave "speaking the truth in love" (Ef 4,15) idet vi forsøger at leve den forsoning, som vi er kaldet til, bl.a. hos Matthæus (Matt 5, 23-24) og gøre vort bedste for at leve sammen både i fællesskab og individuelt som udfoldet

af apostelen Peter (1 Pet 3, 8-17). Det må være normen for det rette forhold til Gud og medmennesket.

Det kan være illustrerende her at give et aktuelt eksempel på en konfliktløsning, hvor denne nytestamentlige norm forsøgtes holdt som en rettesnor i processen. Det bør bemærkes, at konteksten var anglikansk og derfor forskellig fra en folkekirkelig sammenhæng, og at navne og steder er anonymiseret af hensyn til tavshedspligten.

Tidligere på året blev jeg af min biskop bedt om at besøge et anglikansk sogn i Sydeuropa for at hjælpe til med at løse en konflikt mellem en sognepræst og et medlem af menigheden. Jeg blev bedt om at være biskoppens repræsentant som en upartisk tredje part. Situationen var den, at biskoppen oplevede, at sognet var gået i hårknude forårsaget af en konflikt mellem sognepræsten, som havde været der de sidste ti år, og en kvinde, der sammen med sin mand var flyttet til sognet indenfor det sidste halvandet år.

Kirken ligger i en stor by i Sydeuropa, midt i et smukt landskab, hvor mange englændere slår sig ned som pensionister. Sognet er geografisk meget stort, hvilket betyder, at mange må køre langt og længe for at komme i kirke. Da jeg besøgte sognet, havde sognepræsten David arbejdet de sidste ti år på at opbygge menigheden, og det var absolut en udfordring at skabe et kristent fællesskab over en afstand på op til 200 km. Det var meget tidskrævende at besøge medlemmer af menigheden samt at køre til og holde gudstjeneste i det lille kapel, som den lokale romersk-katolske kirke havde stillet til rådighed i den yderste krog af Davids sogn, således at han nogle gange om måneden kunne holde guds-

tjeneste for især de ældre menighedsmedlemmer, som boede længst væk og oftest havde sværest ved at komme den lange vej til byen. Dertil kom de almindelige pligter omkring kirken og menigheden i byen, så David måtte meget nøje prioritere sin tid og mængden af arbejde, som han påtog sig.

Ind i dette sogn, på en smuk landejendom, flyttede Susan og hendes mand for omkring halvandet år siden. De var kort forinden gået på pension efter begge at have arbejdet i lederstillinger i London, Susan i sundhedssektoren og hendes mand i et stort ingeniørfirma. Susan havde i en årrække været meget involveret i den lokale kirke i London med en aktiv, livlig og stor menighed.

Næsten med det samme efter ankomsten til det nye sogn begyndte Susan at deltage i gudstjenester, møder og sociale arrangementer i den nye kirke, og indenfor en periode af godt og vel seks måneder var hun blevet medlem af menighedsrådet og begyndte at foreslå en stribe af ændringer i kirkens styrelse, i gudstjenesten og meget andet. Hun var både kompetent – kom fra en senior lederstilling – og karismatisk og blev gradvist samlingspunkt for en lille gruppe menighedsmedlemmer, som ligeledes ønskede ændringer, især fordi kirken i løbet af de senere år var vokset og derfor til en vis grad havde ændret karakter.

Susan mødtes regelmæssigt med David, som var interesseret i at involvere det nye medlem af menigheden i nogle af kirkens aktiviteter. Imidlertid blev disse møder efterhånden udelukkende lejligheder, hvor Susan fortalte David, hvad hun syntes, var galt med kirken og hans ledelsesform. David begyndte at vægre sig mod at mødes med hende, da han oplevede en underminering af alt, hvad han havde forsøgt at bygge op i de år, han havde været

sognepræst ved denne kirke. Tillige med en manglende forståelse for, at denne kirkes situation var meget anderledes end en sognekirke i en forstad til London. Separat fra dette bad Susan om af og til at mødes med David i hans kapacitet af sjælesørger. Dette måtte han opgive efter nogle måneder, da han simpelthen ikke følte sig i stand til at drage omsorg for Susan – han oplevede hende som en "bulldozer", der kørte over alt og alle, og han begyndte at undgå at møde hende udenfor gudstjenesterne.

Formanden for menighedsrådet og to af de mest fremtrædende medlemmer af menighedsrådet blev draget ind i, hvad der må betegnes som en dyb konflikt i kirkens og menighedens liv. De kontaktede biskoppen efter i nogle måneder at have mødtes regelmæssigt med sognepræsten for at støtte ham og drage omsorg for ham. Grunden til kontakten til biskoppen var deres bekymring både for deres præsts helbred, men også fordi de anså konflikten for at være til skade for kirkens og sognets velfærd. De var ligeledes bekymrede for Susan, som for år tilbage havde haft cancer – den var nu brudt ud

igen. I midten af alt dette forlod Susans mand hende i en tre måneders periode, skønt det skal nævnes, at de på et senere tidspunkt fandt sammen igen og begyndte i parterapi.

Det bør måske bemærkes, at der er specielle problemer forbundet med denne krise. For Susan er der kun én anglikansk kirke indenfor et stort geografisk område, derfor er der ikke mulighed for at gå til gudstjeneste og få tilknytning til en anden kirke. Med andre ord, der er ikke andre muligheder end at vedblive med at tilhøre den kirke, hvor konflikten er opstået. For præsten er der stor mulighed for ensomhed under denne konflikt. Der er ingen kolleger i et meget stort geografisk område, og derfor er den mulighed for støtte og samtale, man normalt kunne finde hos kolleger, ikke tilstede. Det var på dette tidspunkt, jeg blev bedt om at besøge sognet og at hjælpe til med at løse konflikten. Man kan ikke bare komme udefra, hurtigt løse en konflikt og så rejse igen, hvorefter de, der er involveret i konflikten, sidder tilbage på samme sted. Men man kan være behjælpelig i en konflikt ved at være med til at åbne en vej ind til kommunikation, ved udefra at bringe et vist overblik over situationen, som er gået i hårknude: Ved neutral lytten – det, man på engelsk kalder "compassionate detachment", udvisende velvilje og sympati for begge parter. Så er der mulighed for at åbne en dialog og finde en vej fremad. Men i sidste ende kan det kun lykkes, hvis de, der er involveret i konflikten, vil, at den skal løses.

Alt dette taget i betragtning er det nødvendigt nøje at lægge en plan for mødet. Først og fremmest måtte jeg være sikker på, at parterne ønskede at tale med mig. Dernæst måtte jeg klargøre længden

og formen for vore samtaler. Jeg havde bestemt at ville være der to dage for at have tid nok. Men også for at være sikker på at vi kunne koncentrere os om sagens kerne. Det var vigtigt for mig at være sikker på, at både David og Susan oplevede mig som en upartisk tredje part. Derfor lod jeg dem vide, at jeg ikke ville tage kontakt til andre fra menigheden uden deres medviden. For at sikre at både David og Susan følte sig trygge, var det vigtigt, at vi ikke mødtes steder, hvor deres "historie" havde udspillet sig. Det betød, at kirken og dens lokaler var udelukket, i stedet mødtes vi i neutrale lånte lokaler. Ligeledes var det vigtigt at sørge for kaffe, the osv. så vi ikke skulle bruge tid på at gå ud i byen, for at understrege mødernes saglige karakter.

Hvis sådanne samtaler skal have nogen form for succes, er det vigtigt at sætte mål, som er realistiske og ikke for ambitiøse. Ellers er det sandsynligt, at parterne efterlades om muligt endnu mere desillusionerede og fastlåste i konflikten – det nytter ikke noget at sigte efter himmelen, hvis man mister jordforbindelsen. Derfor havde jeg sat et mål op, som var realistisk, om end svært at nå. Jeg forsøgte en proces, inspireret af de tidligere nævnte tre ledetråde fra NT: 1) Direkte kommunikation og aktiv lytning (Ef 4,15). 2) En indrømmelse fra begge parter af, at de havde såret hinanden (Matt 5, 23-24). 3) Et forsøg på forsoning og en konkret plan for, hvordan forholdet kan forbedres (1 Pet 3, 8-17) .

Efter at have sat rammen, så at sige, var min rolle at være neutralt tilstede, men også at hjælpe dialogen på gлед, når den røg af sporet i gensidige beskyldninger og aggression. Min rolle som mægler er ikke fuldt ud beskrevet hermed, men jeg er sikker på, at dette giver en ide om min rolle i processen.

Konfliktens kerne var, at Susan følte sig overset på et vanskeligt tidspunkt i sit liv. Hun følte, at præsten undgik hende. David følte, at Susan var kommet ind i en velfungerende menighed medbringende sine egne ideer om, hvordan en kirke skal fungere uden at have øje for, at en udlandsmenighed står overfor helt andre udfordringer end en menighed i en London forstad. David følte, at hans arbejde blev undermineret, og at Susan satte spørgsmålstegn ved hans professionelle identitet. Første dag gik med at afklare, hvad konflikten drejede sig om. Parterne blev sendt hjem med den opgave at overveje, hvordan de kunne komme videre i deres situation på en konstruktiv måde.

Næste dag mødtes vi igen, og på baggrund af denne dags samtaler blev konklusionen, at David og Susan efter mange overvejelser fandt frem til en måde at samarbejde på, uden at de dermed blev hjertevenner – dertil var de for forskellige. De enedes om, at der i en kirke er plads for forskellige synspunkter på, hvordan en menighed skal fungere. David kunne kun vanskeligt være sjælesørger for Susan, men han formidlede kontakt til en alternativ mulighed.

Historien her illustrerer langt fra den perfekte forsoning, men den viser den stenede vej som forsoning må være i en menighed, der altid er på vej mod, men endnu ikke har nået målet, nemlig at alle lever i enighed, viser medfølelse, broderkærlighed, barmhjertighed og ydmyghed. Ikke gengælde ond med ond eller skældsord med skældsord, men tværtimod med velsignelse. (1 Pet 3, 8-9).

Min involvering i konfliktmægling er udsprunget af mit arbejde som præst i Church of England. Udover at have været sognepræst i det indre London har jeg

i en årrække arbejdet i London Stift med forberedelse af teologiske kandidater. I særlig grad har jeg også fungeret som Dean of Women's Ministry, først i London Stift og de sidste par år i Europa Stift, som dækker Church of England i Europa. Dette arbejde har blandt andet indebåret mægling i en kirke, hvor kvinder først har fået adgang til ordination i begyndelsen af halvfemserne – og ikke uden sværds slag. Uafhængig af denne funktion er jeg ved forskellige lejligheder endvidere blevet bedt om at mægle i konflikter, hvor jeg ikke kun har skullet trække på min teologiske kompetence, men også på en psykoterapeutisk baggrund.

Church of England er ikke bedre end andre kristne kirker til at erkende eller løse konflikter. Men det er en kirke, som rummer meget forskellige traditioner både hvad angår præster og menigheder, rækkende fra næsten calvinistiske presbyterianere til noget nær romersk-katolske og her imellem et bredt spektrum, reflekteret i et liturgisk sprog der spænder fra det 17. århundrede til moderne engelsk. Pointen er, at de sameksisterer – langt fra uden problemer, men lever side om side i den samme kirke gør de dog. Det er tankevækkende, at ordet kompromis i anglikansk sammenhæng er ment som en kompliment og ikke som et skældsord! Endvidere er Church of England kun én del af den verdensomspændende Anglican Communion, og skønt der i de seneste år har været alvorlig uenighed mellem, hvad der generelt kan betegnes som det mere konservative syd (Afrika, Asien, Latinamerika) og det mere liberale nord (Europa og Nordamerika), kæmper fællesskabet stadig for at hænge sammen, om end det i skrivende stund er særdeles vanskeligt.

Drabet foran café Rust

af Vibeke Vindeløv, dr.jur., professor i Konfliktmægling, Det juridiske Fakultet, Københavns Universitet

Et drab foran café Rust på Nørrebro i København i forsommeren 2005 blev efterfulgt af store dønninger i det danske mediehav. Både drabsmanden og den dræbte var – som det jo hedder – af ”anden herkomst end dansk”. Med det kendskab til hændelsesforløbet, det er muligt at få via pressen, kom en gruppe med den dræbte til caféen, trak dørmænd om i en bagvedliggende gård, hvor dørmænd skød og dræbte en person. Det stod bagefter uklart, om drabet var sket i selvforsvar eller som et reelt mord. Det spørgsmål er i skrivende stund fortsat ikke afklaret. Den dræbtes bror, som under opgøret blev såret og derefter indlagt på Rigshospitalet, blev efterfølgende – formentlig af familiemedlemmer – fjernet fra sin hospitalsseng, uden at de vagthavende betjente kunne forhindre det.

At der ifølge pressen var tale om noget, der kunne minde om et opgør mellem bander bestående af muslimske unge, var i sig selv nok til at få sat sindene i kog i medierne og den danske befolkning. Værre blev det, da en imam fra Nørrebro, Abu Laban, i dagspressen foreslog, at drabsmanden eller dennes familie skulle betale 200.000 kr. til den dræbtes familie for at undgå efterfølgende blodsudgydelser mellem de involverede familier. Og rigtig slemt blev det, da tilsyneladende fornuftige danskere gav udtryk for, at imamsens forslag måske ikke var så vanvittigt, at det uden videre skulle af-

vises som undergravende for det danske retssamfund.

I denne artikel vil jeg først beskrive, hvilke muligheder, der ligger i både det danske retssystem og de mæglingsfora, der allerede nu er knyttet til det. På denne baggrund vil jeg forholde mig til imamsens forslag og dets perspektiver i en dansk sammenhæng.

Facts

Først nogle fakta: I et moderne retssamfund har staten monopol på legitim voldsudøvelse. Det er de uafhængige domstole, der tager stilling til skyld og straf og politiet, der står for håndhævelse af lov og orden. Ordensmagten (dvs. domstole og politi) varetager i straffesager forholdet mellem det offentlige og borgerne. Dvs. at ordensmagten har som sin opgave at sikre, at de love, der er blevet vedtaget af regering og folketing, bliver overholdt.

Ordensmagten tager sig derimod (stort set) ikke af de konflikter mellem borgerne, der er opstået som følge af det strafbare forhold. Offeret eller offerets familie er ikke part i straffesagen, men har alene vidnestatus. Hvis de direkte berørte overhovedet ser hinanden under straffesagen, bliver det altså i behørig afstand og uden mulighed for at tale sammen. Mener offeret eller dennes familie, at de har krav på erstatning fra gerningsmanden, har de

mulighed for at anlægge et civilt søgsmål, og ellers er deres relation overladt til mægling, ingenting eller selvtægt.

I dansk mægling er forudsætningerne, at parterne deltager frivilligt, at parterne selv finder frem til løsninger, de finder tilfredsstillende, og som de selv kan realisere, og at parterne frivilligt opfylder aftalen. Der stilles samtidig krav til mægleren om, at denne er neutral (dvs. ikke har en bestemt holdning til, hvordan sagen skal løses) og upartisk (dvs. ikke har mere sympati for den ene part frem for den anden), samt at mægler overholder de etiske regler for mægling (i Danmark vedtaget af Dansk forening for Mediation og Konfliktmægling). Mægler må altså ikke komme med løsningsforslag eller acceptere, at parterne indgår en aftale, som kun kan opfyldes, ved at andre end parterne selv bidrager til opfyldelse. Mægler kan heller ikke medvirke til, at parterne indgår en aftale, som er i strid med grundlæggende retsprinsipper, f.eks. ved at aftalen er fremkommet ved tvang eller frygt for hævnaktion.

Konfliktmægling foregår i Danmark i dag, når der er tale om møde mellem gerningsmand og offer, i Konfliktråd. Mægling i Konfliktråd er et supplement til straf og ikke et alternativ. Mægling i Konfliktråd medfører derfor ikke, at gerningsmanden kan gå fri for straf. Indtil for nylig blev Konfliktråd kun anvendt ved mindre straffelovsovertrædelser. I den senere tid har der dog været behandlet flere sager i Konfliktråd om røveri og voldelige overfald. En enkelt mægling mellem en morder og den afdøde hustrus søster er endog foregået, medens morderen afsonede sin straf. Det er dog ikke almindeligt, at sager om drab, røveri og voldtægt er omfattet af

den nuværende konfliktrådsordning. Diskussionen af imamsens forslag skal ses i lyset af alle disse forudsætninger.

Sagen om Rust

Går vi over til den aktuelle Rust-sag er det næppe forkert at forudsætte, at alle debattører, herunder også imam Abu Laban, var forfærdede over drabet. De nærede formentlig et stort ønske om, at der kunne skabes fred, så yderligere blodsudgydelse kunne hindres, og de var bange for, at det kunne blive vanskeligt. Der er altså grund til at tro, at debattørernes udgangspunkt var baseret i sammenlignelig frygt, ønsker og samfundsengagement.

Under nøje gennemlæsning af omkring 20 debatindlæg, kronikker og ledere, har det ikke været muligt at finde et eneste udsagn, som gik ind for, at straffesagen ikke skulle gå sin gang i retssystemet – altså hverken hos imam Abu Laban eller hos dem, der i denne konkrete sag gik ind for at lade sig inspirere af imamsens forslag. Deltagerne i debatten havde derfor endnu én forudsætning til fælles, nemlig ønsket om at bevare det danske retssamfund.

Når debatten alligevel blev så voldsom, skyldtes det formentlig især to ting: For det første, at hverken forslagsstiller imam Abu Laban eller dem, der så muligheder i hans forslag, var opmærksomme på risikoen for at blive fejlfortolket og derfor ikke tilstrækkeligt tydeligt havde fået understreget, at mægling heller ikke efter deres mening i givet fald ville indebære, at domstole og politi skulle stoppes i deres undersøgelser, mulige domfældelse mv. For det andet, at alt for få, journalister, debattører og politikere, satte sig ordentligt ind i, hvad fortalernes for mægling egentlig mente. Det er og var ærger-

ligt. Fordi det polariserede holdninger og afskar den dialog, som mere end nogensinde er vigtig mellem såkaldt etniske danskere med forskellige opfattelser af, hvordan et fredeligt samfund kan opnås og/eller bevares, og mellem etniske danskere og folk med anden etnisk baggrund og her især med muslimsk baggrund.

Det føg med beskyldninger og analogier til rædselsregimer i debatten. Paralleller blev draget til nazisme, og mægling tolket som knæfald for en autoritær samfundsmodel. Men mægling er ikke et muslimsk fænomen alene. Det har eksisteret i stort set alle lande, herunder i Danmark århundreder tilbage, både i forhold til civile sager og straffesager og blev netop i 1994 genindført som forsøgsordning i Konfliktråd i erkendelse af, at retssystemet nok sikrer, at love bliver overholdt, og derved tager sig af den konflikt, som består mellem en gerningsmand og selve samfundet, men at konflikten mellem de direkte berørte parter efterlades i et tomrum.

På den baggrund er meningen med mægling at give mulighed for, at parterne også kan få taget hånd om deres indbyrdes konflikt og møde hinanden under ordnede forhold med en mægler som mellemmand. Formålet med mæglingen er derfor at søge at skabe en sådan forståelse og kontakt mellem parterne, at fremtidige konflikter eller hævnaktioner forebygges. Ikke naivt, men realistisk, og underbygget af erfaringer med møde mellem gerningsmand og offer i mange andre moderne lande, såsom Norge, USA, Australien og New Zealand – blot for at nævne nogle.

I Danmark omfatter vores Konfliktråd som sagt ikke drab. Men også i denne type sager har man flere steder i verden forsøgt sig med møder mellem

gerningsmand og offerets familie – og med godt resultat. USA, Australien og New Zealand har erfaringer med sådanne møder, og heller ikke i nogle af disse lande er mægling et alternativ til straf. Antropologen Hans Christian Korsholm Nielsen beskrev i en radioudsendelse den 17.9.05 ¹⁾ mægling, som det foregår i vidt omfang i det sydlige Ægypten. Han beskrev mægling i mindre konflikter, som forestås af lokale velrespekterede mænd, og som, når mæglingen er afsluttet, fungerer som et reelt alternativ til retssystemet, der vel at mærke efterhånden er udbredt til at dække hele Ægypten. I større sager, som f.eks. mordsager, optræder mægling altid som et supplement til retssystemet og har netop som formål at tage vare på den relation mellem de direkte berørte familier, som ikke er blevet adresseret i forbindelse med retssagen. Mæglingsbestræbelserne iværksættes indenfor det sidste år, hvor den morddømte sidder i fængsel, for at gøre de berørte familier parate til at mødes med hjælp fra mæglerne umiddelbart efter, at den morddømte løslades. Ifølge Korsholm opfattes mæglingerne som fuldt overensstemmende med den muslimske tradition, og mæglerne henviser under processen ofte til koranen. Der er forskellige opfattelser fra lokalområde til lokalområde om, hvorvidt det er acceptabelt at forlange eller betale et beløb som kompensation for tab af menneskeliv. Uenigheden skyldes dog ikke forskellige tolkninger af koranen, men derimod forskelle i lokale traditioner. Når mæglingerne er afsluttede, højtideligholdes forsoningen med et festmåltid, hvori gerne hele landsbyen eller i alt fald begge de store familier deltager.

Der synes derfor ikke at være baggrund for at frygte, at et mæglingsforsøg i den aktuelle café Rust-sag skulle fungere som et alternativ til straf,

når det ikke er tilfældet hverken i nogle af de meget mindre straffesager, der i dag i Danmark behandles i Konfliktråd eller i nogle af de lande, moderne eller traditionelle, hvor mægling i sådanne sager finder sted.

Imamens mæglingsforslag

Imam Abu Laban havde to forslag: Det ene forslag gik ud på, at drabsmanden og hans familie skulle flytte væk fra området, hvor drabet fandt sted. Formålet var naturligvis at hindre den krænkelse, som det kan være at gå og se på gerningsmanden i det daglige miljø. Forslaget blev tolket som et knæfald for bandekrige og undergraven af det danske retssystem, men er i virkeligheden ikke så fjernt fra danske forhold, som det umiddelbart kunne lyde. Det er f.eks. muligt i dag at give tilhold om, at en gerningsmand ikke må opsøge bestemte områder, og at politiet skal kunne flytte en voldelig gerningsmand. Forslaget er altså ikke udtryk for middelalder, men kendes – og bruges – allerede i dansk ret.

Imamens andet forslag var betaling af et beløb, nærmere betegnet 200.000 kr. fra drabsmanden til den dræbtes familie. Også dette kender vi fra nuværende dansk ret, her hedder det bare "erstatning for tab af forsørger", og ikke blodpenge. Svagheden ved imamens forslag var derfor næppe så meget pengene, som begrebet 'blodpenge'. Beløbet på de 200.000 kr. skulle efter sigende være fremkommet ved omregning af koranens bud på betaling af et vist antal kameler som bod for et begået mord. Herved blev der pustet til en frygt for islamisering og velforankrede forestillinger om, at kristendom er humanistisk og fredsskabende i modsætning til islam, som er voldelig og nedbrydende. Så enkelt er det imidlertid næppe.

Evangelisten Matthæus kalder de penge, som Judas modtog for at forråde, blodpenge. Som bekendt angrede Judas og smed pengene i tempelblokken, hvorefter han hængte sig. Præsterne fjernede dog pengene, og ville ikke anerkende dem som offer-gave i templet, da de havde forbindelse med et menneskes død ²⁾. Blodpenge er altså hverken specielt kristent eller muslimsk, men en gammel betegnelse for det, vi i dag kalder forsørgertabserstatning.

Hvorvidt Abu Laban kaldte den foreslåede betaling for blodpenge eller om det var et smart journalistisk påfund for at opildne debatten skal jeg lade være usagt. Men det reelle indhold af forslaget, nemlig udveksling af et beløb mellem en gerningsmand og et offers familie, er altså helt i overensstemmelse med nuværende dansk ret.

Det danske mæglingssystem

Imamens forslag lider imidlertid af andre svagheder i forhold til det danske mæglingssystem. For det første er det ikke acceptabelt, at mægler kommer med løsningsforslag. Det er et af de punkter, hvorved mægling adskiller sig fra en retssag. Det er parterne selv, der må finde frem til, hvad de finder væsentligt, og får det indarbejdet i en aftale, der tager hensyn til begge parter. Selvom der ved et dødsfald opstår et udækket forsørgerbehov hos den ene part, er det altså ikke i mæglingsånd at pålægge den anden en forsørgerbyrde, som han måske er ude af stand til at løfte. Parterne må i så fald finde andre muligheder at få oprettet en ligevægt på.

En anden – og langt væsentligere – svaghed ved imamens forslag er, at det ikke er acceptabelt, at mægler tager stilling til skyldsspørgsmålet, og det må man vel sige, at imamen gjorde, da han foreslog, at dørmanden skal betale til den dræbtes

familie. Konfliktråd i Danmark anvendes kun, når gerningsmanden har erkendt sin skyld, hvad han jo ikke har gjort i dette tilfælde. Det samme gælder for mægling i andre lande, herunder f.eks. også som beskrevet oven for, i Ægypten.

Lad os nu overveje den mulighed, at drabsmanden frikendes (eller sigtelse slet ikke rejses). Spørgsmålet er da, om konfliktmægling kan foregå, hvis gerningsmanden ikke erkender sin skyld og måske oven i købet har fået rettens ord for, at han handlede i selvforsvar? I så fald vil vi have en situation, hvor sagen ikke opfylder de sædvanlige krav til mægling i Konfliktråd. Herved bliver behovet for mægling imidlertid næppe overflødig, snarere tværtimod.

De fleste konflikter bunder i krænkelser af en eller anden art – eller i alt fald forestillingen eller oplevelsen af krænkelse. Det gælder ikke bare i straffesager, men også i civile sager. Oplevelsen af krænkelse er forbundet med en oplevelse af at være blevet uretfærdigt behandlet. I mægling har skyld, bortset altså fra i Konfliktråd, ingen direkte plads. Det har til gengæld krænkelse og ansvar – og retfærdighed, men her er det ikke systemets eller mæglerens opfattelser af retfærdighed og uretfærdighed, der er vigtige, men parternes. Det er mæglerens opgave at give parterne mulighed for at artikulere deres oplevelse af krænkelse og få den anden part til at forholde sig til den enten ved at forstå den eller i det mindste ved at acceptere, at den findes. Den retfærdighed, som opnås i mægling er den, som parterne selv oplever og formulerer i deres løsning af konflikten. For parterne er retsregler kun én ud af en række faktorer, der resulterer i en oplevelse af korrekt handlemåde, fair proces og retfærdig løsning.

Bliver det under mægling klart, at en af parterne er krænket, uden at den anden part nødvendigvis har udført krænkelserne med vilje, eller med forsæt, som det hedder, vil parterne alligevel kunne nå frem til, at de i et eller andet omfang begge har et ansvar for det skete, og der derved kan blive tale om en eller flere former for bodshandling. Skal mægling foregå i den aktuelle Rust-sag, kan man altså være nødt til at gå nye veje, enten fordi mægling i dansk sammenhæng er usædvanlig i mordsager, eller fordi drabsmanden anses for at have handlet i nødværge, og derfor ikke anses for gerningsmand i sædvanlig forstand.

Dialog mellem mæglingsinitiativer

Det er altså ikke så enkelt, som imamen gjorde det til. Men det ændrer ikke ved, at imamen ved sit forslag gav udtryk for en bekymring for, om domstolens behandling af sagen ville være tilstrækkeligt til at dæmme op for konflikten mellem gerningsmandens og ofrets familier, og at han kan have så evigt ret heri. En debattør foreslog, at imamen, hvis han ville arbejde for freden, passende kunne bede Nørrebro's private hære om at nedlægge deres våben. Spørgsmålet er, om ikke imamen var klar over, at han ikke besad denne magt, og at det netop var derfor, han søgte at finde veje til at nå familierne med. Det er disse vilkår, vi i dag må forholde os til, og som bør få os til at overveje at gå nye veje. Journalisterne Pedersen og Pinholt beskriver i en artikel, Tro og Love, i Jyllands-Posten 12.6.05 adskillige eksempler på, hvordan personer, der er tæt på indvandermiljøer, oplever, at flere muslimer ser stort på dansk lovgivning og i stedet ordner deres konflikter ved hjælp af selvjustits og interne opgør. Det er naturligvis dybt foruroligende, og helt

igennem uacceptabelt. Som påpeget af advokat Th. Høyer i samme artikel er grænsen for, hvornår man går fra fornuftig mægling til trusler eller selvtægt, dér, hvor parterne finder på at aftale, at sagen ikke skal undersøges af politiet, at man nægter at afgive forklaring, eller at pres og trusler er involverede. Men som det også påpeges, bliver konflikten i så fald heller ikke løst, og aftalen bliver blot et nyt trin i en stadig stigende konfliktspiral. Det er svært at have fantasi til at forestille sig en mægler, der ville medvirke til sådanne aftaler.

Det må være muligt at arbejde med løsninger, der tilgodeser andre befolkningsgrupper, uden at gå på kompromis med det danske retssystem. Kunne man f.eks. forestille sig, at der kunne være to mæglere: En "almindelig dansk" og en imam? Hvis det kunne hjælpe på den ene side til at skabe tillid mellem parterne og Konfliktrådet og på den anden side

at skabe tillid i forhold til dem, der frygter en islamisering af Danmark, var det så ikke en mulighed?

Og er det muligt evt. at udvide deltagerkredsen i mæglingen, sådan at f.eks. begge familier eller dem, de fandt vigtige at have med, deltog? Positive reaktioner på imams forslag behøver ikke at være udtryk for en flirt med et muslimsk autoritært samfund, men for et forsøg på i tilpasset form at give mulighed for integration i et demokratisk samfund. Ud over straffesystemet skal vi benytte dialogen. Hvor vi i dialogen holder fast i vores afvisning af (nogle af) de beskrevne holdninger, men hvor vores uenighed ikke forveksles med afvisning af hinanden som mennesker. Vi bliver nødt til selv at praktisere det demokratiske sindelag, vi forlanger af de andre.

Hvis vi nægter at tale med imamerne, er der risiko for, at vi forspilder en vigtig mulighed for i dialogen at forklare det muslimske miljø, hvorfor krav om penge kan være udtryk for en helt uacceptabel form for afpresning – en dialog som vores statsminister ved et nyligt afholdt møde på Marienborg måske nu har taget det første spæde skridt til.

Spørgsmålet er, om det er naivt at arbejde for, at man kan opnå et fredeligere samfund ved at søge forslag fra indvandermiljøer tillempet danske retsforhold, eller om det er naivt blankt at afvise forslag fra indvandermiljøer og afskrive dem som forsøg på undergraven af det danske samfund. Det er et holdningsspørgsmål, men som enhver, der har arbejdet professionelt med konflikter, ved, kan holdninger til tider ændres ved hjælp af dialog, men aldrig ved polarisering.

¹⁾ *DR1 Agenda 17.09.05*

²⁾ *se Matthæusevangeliet 27,3 ff.*

Når stenene råber

af Elmo Due, lektor ved Pastorseminariet

Vridsløselille og Herstedvester

I løbet af 2003 blev der på henholdsvis Vridsløselille og Herstedvester statsanstalt afholdt to helt usædvanlige og nærmest parallelle samtaleforløb. Det foregik mellem præsten og en langtidsindsat og havde karakter af en forholdsvis traditionel skriftemålssamtale med tilhørende skriftemålsritual i fængselskirken. Den anden række af samtaler foregik mellem en mediator fra Det kriminalpræventive Råd og en indsat, som var dømt for at have dræbt sin kone og mor til deres fælles tre børn. Han skulle møde den dræbtes søster, som nu tog sig af børnene. Hverken mediatoren eller manden var medlem af folkekirken eller noget andet religiøst samfund.

En fængselspræsts arbejde er i reglen en temmelig hektisk blanding af sjælesorg og diakoni, og selv om mange af samtalerne i deres indhold har skriftemålets karakter, så er det alligevel ikke hverdagskost at høre om en fængselspræst, der gennemfører et rituelt skriftemål; men det forekommer dog og vil altid være et væsentlig del af præstens virksomhed. At der blev ført samtaler mellem gerningsmand og ofre, formidlet af en mediator fra Det kriminalpræventive Råd, hører heller ikke til fængslets rutiner, men faktisk blev der i årene fra 1998–2004 og senere i svækket omfang ført en række samtaler

mellem ofre og gerningsmænd i Det kriminalpræventive Råds regi, så hverken skriftemålet eller mediationen var helt uden sidestykke.

Det usædvanlige var, at de to samtaleforløb i så høj grad lignede hinanden, selv om de hver for sig blev udført på deres egne betingelser. De indeholdt simpelthen i et forbløffende stort omfang de samme temaer, de samme vanskeligheder og de samme mål, og det i en sådan grad, at man kunne fristes til at opfatte mediationen som en sekulær udgave af skriftemålet eller for den sags skyld skriftemålet som religiøs mediation.

Det ville jo være en slags skæbnens ironi, at det skriftemål, som tilsyneladende har en svindende betydning i kirken, nu dukker op – inkognito – i fængslet udført af medarbejdere i Det kriminalpræventive Råd. Selvfølgelig er der en forskel i sprogbrugen, og selvfølgelig foregår skriftemålet med et tydeligt religiøst fortegn, mens mediation bestræber sig på en vis uafhængighed af religion og udtalte politiske eller filosofiske anskuelser, men mediationen er ikke desto mindre båret af en bestræbelse på at åbne for en konkret forsoning mellem parterne, så forsoningen ikke blot er abstrakt, men af kød og blod.

Det ville jo være mærkeligt, men trods alt også opløftende, hvis andre begyndte at sætte forsonin-

gen ind i verden gennem skriftemålslignende samtaler; hvis andre begyndte at tale og vifte med palmerne, mens præsterne blev tavse, og den kirkelige praksis sygnede hen, eller som det blev sagt: *“Hvis de tier, vil stenene råbe!”*¹⁾.

Det var imidlertid den association, en evaluering foretaget af CASA, Center for alternativ samfunds-forskning i 2003 kunne give anledning til²⁾. Og det var, hvad der blev bekræftet af nogle dybdegående interviews med henholdsvis fængselspræsten, den pædofilidømte, mediatoren og den drabsdømte³⁾.

Den hellige samtale

Men hvad indeholder et skriftemål egentlig? At det ikke er en entydig størrelse fremgår alene af, at det var striden om dets indhold – ikke mindst med hensyn til spørgsmålet om boden – der gav anledning til de lutherske teser i Wittenberg og dermed reformationen. Det middelalderlige skriftemål var bestemt som et forløb i seks faser. Først skulle samvittigheden tale, derefter brød angeren frem, som igen førte til bekendelsen. Efter en formaning med efterfølgende fastsættelse af en bod, kunne tilgivelsen endelig gives. Som det imidlertid også fremgår af vejledningen i for eksempel Den danske Salmebog er skriftemålet i en evangelisk-luthersk sammenhæng præget af en tilbageholdenhed med hensyn til en sådan systematisering og holder sig i stedet til bekendelsen af synden og tilgivelsen. Tilgivelsen skulle jo hverken afhænge af religiøs selvspejling under samvittighedens og angerens jerngreb, ej heller skulle den bero på viljen til en mere eller mindre fortjenstfuld bodshandling, nej, den afhang alene af Guds nåde.

Det fælles udgangspunkt i synet på skriftemålet på tværs af de kirkelige spaltninger var ikke desto mindre, at netop den samtale, som kaldte mørkets handlinger frem i lyset, var af afgørende betydning for troen. Det er således velkendt, at reformatorerne faktisk var tilbøjelige til at betragte boden og dermed skriftemålet som et sakramente, – og gid de havde gjort det, for det ville have været i tråd med deres anliggende. Luther blev da heller ikke træt af at fremhæve dets betydning, f. eks. som det sker i en prædiken til 2. søndag i fasten:

*”– men alligevel (trods pavens tvang jf. Lath. konc. 1215) vil jeg ikke lade nogen fratage mig det hemmelige skriftemål og vil ikke give det bort for hele verdens rigdom; thi jeg ved, hvilken trøst og styrke det har givet mig. Ingen ved, hvad det formår, uden den, som har kæmpet ofte og længe med djævelen. Ja, jeg ville for længst være blevet kvalt af djævelen, hvis skriftemålet ikke havde bevaret mig.”*⁴⁾.

Det er da også et af kristendommens og kirkehistoriens mest forbløffende enkeltfænomener, at den har kaldt netop dén samtale for sakramental eller hellig, hvor mørkets gerninger og al menneskelig rædsel bliver åbenbaret eller får karakter af åbenbaring. At det altså ikke var den ophøjede religiøse meditation eller den selvopofrende almisse, som hævdes som et sakramente, men derimod en samtale om alt, hvad der helst vil fortrænges. Den blev kaldt ikke blot en hellig samtale eller et sakramente, men den blev også beskyttet af det sakramentale segl (jf. tavshedspligten).

Skriftemålets afgørende betydning er der således ingen konfessionel uenighed om, men dertil kom-

mer, at der i grunden heller ikke er uenighed om, at de enkelte faser i det middelalderlige skriftemål, det vil sige samvittighedens tale, angeren, bekendelsen, formaningen, boden og tilgivelsen, har deres helt selvfølgelige berettigelse, såfremt de altså bliver sat ind i den relevante teologiske sammenhæng. I det gamle ritual hedder det således: “Så sandt du af hjertet angrer dine synder”, og Luther talte stærkt om “Die fröliche Busse”, det vil sige den glædelige bod, og at fornægte f. eks. samvittighedens betydning i forbindelse med en samtale om et fejltrin eller en forbrydelse giver jo simpelthen ingen mening.

Mediation, afledt af:

latin medium – neutrum af medius: ‘midterst’
Men hvad er så en mediation? Ligesom med skriftemålet er der også her tale om forskellige opfattelser, men det fælles udgangspunkt er dog, at mediationen bliver opfattet som en samtale efter en konflikt eller et overgreb, og som er formidlet af en tredje, en mediator. Der er nogen uklarhed, når det gælder forholdet mellem konfliktmægling og mediation. Det skyldes formodentligt en tilsvarende uklarhed om forskellen mellem konflikt og overgreb. Tit er de jo i det konkrete tilfælde blandet sammen, så der i en konflikt indgår overgreb og i et overgreb en konflikt. Imidlertid blev mediationen i Vridsløselille ført som samtaler mellem en gerningsmand og hans offer, hvilket understreger, at der i høj grad var tale om et overgreb.

På en bestemt måde minder mediationen om skriftemålet, nemlig i det forhold, at mediatoren blot er formidler mellem de egentlige parter, og dertil kommer to væsentlige træk, som især forbinder mediationen med den protestantiske version af

skriftemålet, for så vidt som mediatoren hverken skal fælde dom eller forkynde bod, og for den sags skyld heller ikke mægle eller formane.

Det betyder ikke, at mediationen bliver et spørgsmål om udglatning, om at “tænke positivt” eller noget der ligner, tværtimod, på mange måder gælder det lutherske skriftemålsprincip om at gøre synden større (magnificare peccatum), det vil sige gøre morderen synlig. Det fremgår også af den grundlæggende forudsætning for mediationen mellem offer og gerningsmand, nemlig at skylden er erkendt. Det er da også kun under den forudsætning, at mediationen overhovedet kan kalibreres med skriftemålet, hvor skylden som bekendt heller ikke står til forhandling!

Noget andet er naturligvis så, hvad den fulde og hele erkendelse af skylden omfatter, men ud over erkendelse af den, gælder det videre, at: Offerets behov har første prioritet. Gerningsmanden må blive klar over det fulde omfang af sin gerning og tage ansvar for at genoprette skaden. Der sigtes mod en forsoning mellem offer og gerningsmand og også med netværk og lokalsamfund.

Casa 2004

Evalueringsrapporten fra CASA havde naturligvis ikke spørgsmålet om skriftemål inden for sin horisont. Den skulle blot belyse, hvilken virkning forsøgsordningen fra 1998–2002 havde haft. Ikke desto mindre – og med desto større troværdighed, demonstrerer den, hvorledes lighederne mellem skriftemål og mediation kommer til syne.

Gerningsmændene blev nemlig spurgt om deres motiv for at deltage i mæglingen. De typiske svar, som er citeret i undersøgelsesrapporten, lyder –

måske ikke uventet – således: ”Jeg havde det rigtigt dårligt over det, jeg gjorde. Og jeg ville snakke om tingene”. ”Fordi jeg fortrød det, jeg havde gjort. Og fordi jeg ville betale det, jeg havde gjort”. ”Jeg ville gerne fortælle hvorfor og også finde ud af, hvordan offeret havde det med det” ⁵⁾. Disse tre udsagn kan skanderes på følgende måde, således at de enkelte momenter træder tydeligere frem: ”Jeg har det rigtig dårligt”, jf. samvittigheden, skriftemålet første fase.”Fordi jeg fortrød”, jf. angeren, skriftemålets anden fase.”Og jeg ville snakke om tingene.”, jf. bekendelsen, skriftemålets tredje fase.

Om formaning var der ingen af gerningsmændene, der talte. Det gjorde til gengæld ofrene, jf. skriftemålets fjerde fase.

54

”Og fordi jeg ville betale det jeg havde gjort”, jf. boden, skriftemålets femte fase”– Og også finde ud af, hvordan offeret havde det med det”, tilgivelsen (eller måske bedre her: forsoningen), jf. skriftemålets sjette fase.

Man kunne naturligvis hævde, at der er noget arketypisk over sådanne forhold, for hvad skulle gerningsmændene ellers sige? Men i så fald er der altså tale om, at det arketypiske tilsyneladende omfatter såvel skriftemålet som den moderne konfliktmægling mellem offer og gerningsmænd.

Det onde kan man ikke gøre helhjertet

De fire uddybende interviews med de to dømte samt præsten og mediatoren blev gennemført efter samme skabelon, og det vil sige med det middelalderlige skriftemåls seks faser som den skjulte dagorden. Spørgsmålet var, om det også gav me-

ning i mediationen at tale om samvittighed og anger eller bekendelse af skyld og modtagelse af tilgivelse, om det med andre ord var båret af en forståelse, der kunne bringes i forbindelse med skriftemålet. Nogle få klip fra de fire interviews kan måske give et lille indtryk.

Den skriftemålssøgende konfident indleder overvejelserne om samvittigheden med at lancere en forhærdelsesteori, som går på, at der kan være en fare ved at tale om samvittigheden eller fremkalde den: ”Hvis man ikke vil gøre noget ved det”. Så graver man sig bare ned eller går i forsvar. Han har heller ikke meget til overs for fortrydelsen: ”Fortryde, er det blot, fordi det får ubehagelige følger; det er som at ærgre sig, – eller det er synd for en selv. Det har jeg prøvet i mange år”. I overvejelserne over spørgsmålet om samvittighed og anger går han videre i tankerækken og knytter til ved sin skyld og overvejer, hvad han kan gøre ved den: ”Det er bedøvende lige meget, hvad der skal ske med mig, at jeg skal sidde her... Nu har jeg et ønske om at hjælpe de mennesker, som er blevet skadet af mig – selv om de naturligvis ikke vil møde mig. Det var mennesker, som jeg kendte; hvis jeg kunne gøre skaden god – det er nok utopi – så ville jeg ikke tøve med at gøre det uanset, hvad det ville koste mig selv personligt”.

Gik han til skrifte, fordi han ikke kunne gøre skaden god? ”Det var en måde at komme af med min fortid, som holdt mig nede, udgangspunktet til at komme ind i et nyt liv med nogle ting, som ville gavne andre mennesker. Jeg bruger meget af min tid til at gavne andre mennesker, de behøver ikke at sige tak til mig eller noget som helst. Gøre små ting for de

55

indsatte, sukker til kaffen, lavet et par bukser. Jeg vil være en anden”.

Den drabsdømte, som har søgt mediation, omtaler tiden umiddelbart efter indsættelsen som en længere samvittighedsmæssig bevidstløshed: ”Man er i fuldt forsvar”, ”man skal indstille sig på fængselsforholdene, det er værre, end man tror. Det tager alle kræfterne”.

Men efter nogle måneder begyndte der at ske noget. Det var karakteristisk nok, mens han var alene med sig selv, efter at døren til cellen var låst. Og det virkede ikke, som om samvittigheden eller angeren var en virkning af straffesagen. Tværtimod har den nærmest været kontraproduktiv med hensyn til at vække samvittighed og anger: ”Der går man i selvforsvar”! Fængslet var altså en stressfak-

tor, som forhindrede, at samvittigheden blev vakt til live, men han følte, den lå og ventede på ham, “godt stuvet ned i skufferne”: Han opholder sig derfor også en del ved de forskellige måder, hvorpå man kan fortrænge den, men i det øjeblik, han gik ind i mediationen, var det, som om han åbnede skuffen med den dårlige samvittighed; han blev tvunget til at åbne den.

Det var ikke først under samtalerne med mægleren eller med ofrene. Det var tidligere; når han var alene med sig selv, især om aftenen efter kl. 21.45, når celledøren var blevet låst, i bevidstheden om mødet med svigerinden.

Samvittigheden bringer angeren med sig, og det er noget, der trækker søm: “Og at man skal gå meget langt, for det er nødvendigt, at angeren skal være oprigtig. Og det gør ondt”.

Gerningsmanden blev gjort opmærksom på muligheden af en mægling gennem fængselspræsten, og han har et samarbejde med denne om at tale med andre indsatte, der måtte være interesseret i mediation. Men der har ikke været så mange, der har meldt sig. Hans forklaring er, at “det gør så ondt”. Mæglingen er, siger han, som at se sig selv i spejlet. “Og det er en langsom proces”, understreger han med et alenlangt “aaah”!

Gerningsmanden har imidlertid ikke talt med konfliktmægleren om samvittighed og anger, oplyser han. Han kan i hvert fald ikke huske, at han har gjort det. Ikke desto mindre har forberedelserne sammen med mediatoren trukket alle skuffer ud. Mediatoren taler ganske vist hverken om anger eller samvittighed, men til gengæld sætter hun ham ind i, hvordan mødet vil foregå, og de drøfter nøje,

hvordan de skal hilse på hinanden; hvad han kunne sige og ikke sige, og hvornår det kunne ske. Og hvordan skulle han få sagt, at drabet var hans ansvar, skønt han havde nægtet sig skyldig i retten?

Ved at gerningsmanden lever sig ind i mødet med søsteren, går han nærmest ind i en form for rollespil, som giver ham en indsigt, der meget vel kan sammenlignes med en liturgisk erkendelse som for eksempel kendes i ritualen. Det er den, der aktiverer hans samvittighed og anger.

Som den skriftemålssøgende forbinder også han angeren og samvittigheden med en form for bod. På en måde kan han som fængslet ikke gøre noget. Det er ikke muligt at gøre handlingen god igen, så hvad kan han så gøre? Det bliver børnene, han tænker på. Han beslutter at begynde sin livslange bod i forhold til dem ved at give afkald på alt, hvad der kunne forstyrre deres tilværelse i den ny familie f. eks. udgang i forbindelse med konfirmation.

I Schuld und Schuldgefühle gør Martin Buber opmærksom på, at samvittigheden ikke blot er et aftryk af samfundets normer eller et freudiansk overjeg. Samvittigheden kan gå helt andre veje end overjeget og de givne normer. Hvis der skal være tale om eksistentiel skyld, forbinder den sig egentlig ikke med de givne normer, men med selvet. Det kan netop ske, fordi mennesket har en sam-viden med sig selv, der består i, at mennesket kan distancere sig kritisk fra sig selv, idet det har en fornemmelse for ondt og godt. Samvittigheden vil derfor genfinde selvet, idet det står i selvets tjeneste og søger dets genoprettelse, når det er truet af gerninger, som det ikke kan identificere sig med: Det onde spalter

hjerter og danner en sam-viden; det onde spalter hjertet og gør os fremmed for os selv, så det onde kan man ikke gøre helhjertet!⁶⁾

Det magiske øjeblik

Hos gerningsmanden er forestillingen om tilgivelse omtrent tabu, men under mæglingen optræder den måske inkognito som en “lille tilgivelse”. Han kan i hvert fald berette om et tidspunkt i mæglingen, som han efter alt at dømme glæder sig over, og som også betød lidt af en vending i et meget anspændt samvær. Søsteren til offeret fortæller pludselig en sjov beretning om børnene, og de ler alle sammen. Og han kommer med en frisk bemærkning, som spiller på, at han kender søsteren fra gamle dage. Mediatoren fortæller desuden om, at det havde været en overraskelse og en bekymring for hende, at gerningsmanden havde planlagt, at de skulle spise sammen i forbindelse med mediationen, sådan som man plejer, når man får besøg i et fængsel. Ville det ikke virke anmassende på søsteren, ville det ikke give helt forkerte signaler om hygge og bagatellisering af det skete? Hvordan ville den krænkede part opleve det? Men det blev, som gerningsmanden ønskede det.

Og det viste sig at være helt på sin plads; der var ikke problemer i det. Det gik senere op for mediatoren, at det er fast praksis hos andre mediatorer.

Det svarer mærkelig nok temmelig nøje til den sammenkobling af skriftemål og nadvermåltid, som blev indført i 1227 ved synoden i Trier!

Den langtidsdømte taler heller ikke gerne om tilgivelse, måske nok hos Gud, men ikke hos ofrene. Det virker, som om hans løfte om et bodfær-

digt liv er den bedste trøst. Alligevel dukker der en forsonende erindring op under samtalen, som rejser spørgsmålet, om det ikke var tilgivelsens mulighed, der fremkaldte beslutningen om det bodfærdige liv.

I mit interview med K spurgte jeg ham mod slutningen af samtalen, om der var en enkelt begivenhed, der havde fået ham til at gå til skrifte: Svaret kom prompte: “Den, jeg krænkede, blev ved med at holde af mig!” “Hvilken betydning fik det for retssagen, at du ikke blev fordømt af den, du havde krænket?” “Jeg talte sandt i retten!” “Det plejede du måske ikke?” “Nej, det har jeg aldrig nogensinde gjort før – i hvert fald ikke i mine egne retssager!”

Mod slutning af interviewet fortæller mediatoren om sin egen rolle i det magiske øjeblik, hvor det kommer til et virkeligt møde mellem parterne.

”Så er jeg meget tilbagetrukket. Det er jeg, og jeg synes det er rigtigt at sige, at man bliver vidne. Fordi det, der sker er noget ufatteligt. Det er noget ufatteligt”. Det ville fængselspræsten kunne tilslutte sig.

¹⁾ Luk. 19.40
²⁾ Claus Syberg Henriksen: *Evaluering af konflikt-råd*
³⁾ *De pågældende har givet tilladelse til offentliggørelse, men deres sag er i øvrigt anonymiseret, skønt den har været offentliggjort.*
⁴⁾ *Søndag reminescere dvs.2. søn i fasten, Luthers værker i udvalg, Gad II. s. 35.*
⁵⁾ Claus Syberg Henriksen p 78
⁶⁾ Martin Buber: *Schuld und Schuldgefühl. 42.*

Mellemværender

Konfliktmægling som udtryk for nye autoritetsformer og genspiritualisering

af sognepræst Jesper Stange

Til deres store overraskelse får tidligere ægtefæller tildelt hele tre timer til at tale med hinanden. Tre timer sammen med statsamtets konfliktmæglere, hvis de har valgt konfliktmægling i stedet for den sædvanlige sagsbehandling.

Tre timer er ret meget, hvis man er gået fra hinanden, fordi der ikke var mere at snakke om. De synes en evighed, men selv evigheden skal jo gå med noget. Så som om det stod i en drejebog, undrer man sig som regel til at begynde med over al den tid. Det giver sig ofte meget kontant udtryk i, at man kun har ofret en time på parkometret. Det må være rigeligt.

Og så sker det. Hver gang. De tre timer forsvinder under mæglere og parter. Hvad er det, der sker? Det behøver ikke nogen nærmere forklaring, at tiden forsvinder i godt selskab. Men i dårligt?

Forklaringen skal søges i parternes oplevelse af at blive til overfor hinanden som dem, de er. Når uoverensstemmelser og konflikter fører til, at ægtefæller og andre konfliktende parter afbryder forbindelsen med hinanden, har de for længst erstattet modpartens identitet med deres eget vrængbillede, hvis de ikke ligefrem har dæmoniseret deres modpart for så meget mere forståeligt for dem selv at begrunde bruddet.

Under mæglingen søger man ikke efter sandheden, man går ud fra, at parterne har hver deres. De får derfor uden modsigelser og indvendinger lejlighed til at fortælle hver deres historie. De oplever at blive til på en sandere måde overfor hinanden. De bliver sjældent enige med hinanden, men de bliver enige med sig selv om, hvem de er.

Fortællingen giver identitet og selvtillid og med en styrket selvfølelse tillige overskud til at rumme modpartens historie.

Konfliktmæglere taler om 'empowerment' og 'recognition'. Ethvert fag har sine fagord. Disse to dækker de helt centrale forhold, at parterne med et styrket selvværd (empowerment) får overskud til at anerkende modpartens ret (recognition) til sin version af den fælles historie.

Konfliktmæglingens genopblomstring

Det hører til karakteristikken af det sen-moderne samfund, at diskede og dumpede erfaringer genindhentes. Det moderne var karakteriseret ved dets opgør og kritik. Nu gen-tages, gen-bruges og genindhentes førmoderne ideer. Ligesom intellektuelle gen-kristnes, kunne man måske gøre gældende, at konfliktmægling er en del af den bredere gen-spiritualisering, som finder mange forskellige udtryk. I retshistorisk henseende er konfliktmægling et barn af menneskerettighedsbevægelsen i 1700-tallets

slutning. Der er altså også for mæglingens vedkommende tale om en genkomst. Spørgsmålet er ikke, hvorfor den er kommet, men hvorfor den er kommet igen?

Med en nutidig definition, er konfliktmægling en fortrolig konfliktløsningsmetode, hvor en upartisk tredjepart hjælper parterne med selv at forhandle sig frem til en for dem tilfredsstillende løsning gennem en struktureret proces.¹⁾

Men de grundliggende antagelser er for så vidt de klassiske.

For det første at konflikter er et potentiale, altså en udviklingsmulighed. Et liv uden konflikter ville stå stille. Det er konflikterne, som hidfører forandringer. Konflikter er derfor i sig selv hverken gode eller dårlige. De er en vigtig del af hver vores liv og vores liv sammen. Der er blot mere eller mindre hensigtsmæssige måder at tackle dem på.

Dernæst at konflikterne er vores egne. Som på så mange andre områder er der sket en professionalisering af konflikthåndteringen i vores levetid. Sygdom er i stigende grad blevet en sag for sygehuse, kristendom en sag for præster og konflikter en sag for sagsbehandlere og retssystem. Med et malende billede hedder det, at advokaten 'skærer klientens sag til', så den kan behandles indenfor systemets regelsæt. Og mange klienter vil kunne supplere med oplysningen om, at de derefter ikke kan genkende deres sag. Konflikterne skal tilbage til deres ejermænd.

Og endelig at de løsninger, vi selv kommer på, holder bedre end dem, vi bliver pålagt eller dømt til. Disse grundantagelser er en del af forklaringen på konfliktmæglingens genkomst.

Den plausible autoritet

Man har til skiftende tider henvist til forskellige autoriteter for at besvare spørgsmålet om, hvorfor det nu er, vi skal rette os efter det ene eller andet. Autoriteten har ligget i traditionen, hvor argumentet lyder, at vi gør, som vi plejer. Den har ligget i embedet, så længe vi var i stand til at rette ind efter lægen, læreren, præsten og dommeren, fordi de med deres embede repræsenterede statsmagten, og den har gennem efterhånden lang tid ligget hos den karismatiske leder, som kunne begejstre os.

Men vi tror ikke længere på det, vi bliver pålagt, påtvunget eller påduttet. De traditionelle autoriteter står bogstaveligt talt ikke længere til troende. Det gør alene vores egen erfaring. Vi retter os efter det, vi selv kan erfare os til. Vi vil selv, og vi kan selv, og det er netop den erfaring, konfliktmæglingen kan give parterne, når den lykkes.

En guddommelighedserfaring

Man kunne spørge, om det virkelig ikke er andet. Men man kunne ligeså godt hævde, at det er en erfaring af metafysisk karakter.

Konfliktmæglere taler om gennembruddet i samtalen og forhandlingen med næsten religiøs fascination. De oplever, at der sker noget, de ikke selv er herre over, når konfliktende parter bøjer sig imod hinanden for at indrømme modparten hans eller hendes adkomst til sin historie og dermed til sine meninger og følelser.

Det er ikke nogen form for konfessionel religiøsitet. Man spørger ikke efter, hvem der så er herre over det, man ikke selv er herre over. Det er religiøsiteten i dens urform, så at sige. Det numinøse, som religionsforskeren Rudolf Otto døbte fænomenet. Som man nærmer sig det numinøse

med frygt og fascination på samme tid, registrerer mæglere gennembruddet. Ikke alene som et gennembrud til et kompromis, et uventet resultat eller en udmattet indrømmelse, men som et gennembrud af religiøs dimension. Det kaldes af nogle for en transformation. En gendannelse.

Mægling kan anskues som en dannelsesproces, idet man i gennembruddet ser mere end et muligt resultat. Man ser en forandring af de deltagende parter.

For så vidt denne forandring eller dannelse ikke opleves alene hidført af kræfter, man tør tilskrive sin egen kunst, kunne man tale om en metafysisk oplevelse, som man med idéhistorikeren Dorthe Jørgensen måske oven i købet kunne benævne guddommelighedserfaring.

Dorthe Jørgensen forklarer guddommelighedserfaringer med et billede, der overrasker i sin enkelhed.

Erfaringer af det guddommelige foreligger selvsagt i historiske fortolkninger og har sine højst nutidige institutioner. De forholder sig til hinanden som perler på en perlekædes tråd. Den metafysiske, den religiøse og den æstetiske erfaring er nogle af perlerne. Guddommelighedserfaringen er imidlertid den tråd, som binder perlerne sammen.

I modsætning til perlerne er tråden usynlig. Den har ikke som den religiøse erfaring formuleret sig. Guddommelighedserfaringen er det fælles ved de forskellige historiske og aktuelle udmøntninger af religiøs, metafysisk og æstetisk erfaring. Den er det 'mere', den erfaring af merbetydning, som alle disse erfaringer indbefatter.

I dette overraskende og indsigtsfulde billedsprog kunne man beskrive mæglernes oplevelse af et gennembrud, som altså ikke kun retter i retning af et resultat, men længere ud eller op.

Forståelsens under

Ligeså lidt man kan instruere eller iscenesætte en guddommelighedserfaring, kan man dog med letthed genkalde sig en i erindring af eksempelvis stor musik, solnedgang eller gudstjeneste, som lykkes. Men den kan også genkaldes som det, der i lykkelige øjeblikke opstår mellem mennesker, når de forstår hinanden. Forståelsens under. Det er nærliggende at pege på den erotiske erfaring, forelskelsen eller venskabet, hvor man generøst omfatter alt i verden med forståelse. Romantikerne, altså dem, der bærer navnet som åndsretning, kan tillige lokalisere den til den åndelige form for kærlighed, som finder sit udtryk i den fælles filosofien. En slags symfilosofien.

Det er denne mulighed, forhandlere og konfliktmæglere anstrenger sig for at realisere. Den er overraskende og opløftende uden at være i egentlig forstand mystisk, hvis man skal forstå det mystiske som det, man alene kan se med lukkede øjne.

Man kunne tværtimod beskrive forhandling og mægling som en til det yderste skærpet opmærksomhed på det, man sædvanligvis i tilsvarende situationer har valgt at se bort fra.

Mægling som erstatningshandling

K.E. Løgstrup opregner blandt de spontane livsytringer talens åbenhed, altså det forhold, at vi har tillid til hinandens oprigtighed.

Konflikt er ikke alene kendetegnet ved, at parterne har mistet tilliden til hinanden, men også at de har mistet troen på, at den kan etableres.

Det moderne har mistet mange af de redskaber, traditionerne før stillede til rådighed, når denne mistillidens onde cirkel skulle brydes. Grønlanderne havde trommedansen, det gamle danske landsby-

samfund sine julelege og fester, for nu blot at nævne to eksempler på det, der gjaldt dem alle, nemlig at de havde en fast struktur. Man kunne måske ligefrem kalde det en liturgi. En orden, som er nødvendig, når man skal nærme sig noget farligt.

Konfliktmæglingen har af samme grund sin 'liturgi' og bevæger sig som regel gennem seks trin frem mod en aftale.

Man kan ikke fremtvinge tillid mellem konfliktende parter. Enten nærer de tillid, eller også gør de det ikke. Det hører til Løgstrups analyse af de spontane livsytringer som barmhjertighed, åbenhed og tillid, at de går forud for deres modsætning. Det forstår man blandt andet ved det forhold, at de ikke har brug for nogen begrundelse. Tilliden behøver ingen begrundelse, det gør mistilliden.

Når man ikke spontant har tillid til hinanden, kan man imidlertid 'lade som om'. Fra den spontane livsytring ved vi, hvad der bærer vores samtale og samvær. Vi kan erstatte spontaniteten med noget, der ligner.

Konfliktmæglingens 'liturgi' bringer parterne i dialog, hvor grænsen mellem erstatningshandling og spontanitet i forløsende øjeblikke udviskes, og parterne oplever at blive sig selv på en sandere måde. De erfarer, at ikke alene er deres konflikt et mellemværende, – det er deres liv også. De bliver til som dem, de skal være, overfor deres modpart.

Det er en guddommelighedserfaring, at liv er ikke et individuelt projekt, men meget bogstaveligt: Et mellemværende.

¹⁾ Således defineret hos Vibeke Vindeløv, *Konfliktmægling, Jurist- og Økonomforbundets forlag 2004, s. 96*

Sorry seems to be the hardest work

af sognepræst, ph.d. Camilla Sløk

"Sorry seems to be the hardest word", synger Elton John i en af sine mange lyriske popsalmer. Men måske skulle han have sunget, at det var: "The hardest work", for der er nok først og fremmest tale om, at "sorry" er "hard work". Det er hårdt at tage sig sammen til at sige – undskyld.

Men hvorfor er det så svært at sige "undskyld"? Jeg tror, det er, fordi undskyld ligger et sted mellem ydmyghed og ydmygelse. Ydmygelse er, at den anden gør nar af mig, fordi jeg er den, jeg er. Mens ydmyghed er at turde spørge, om du kan se mig,

som den jeg i virkeligheden gerne vil være – selvom jeg har gjort noget, der var forkert. "Se mig, som den jeg gerne vil være", siger ethvert undskyld. Men om det sker, afgøres af den, der skal se dig som en anden på ny. Ordet undskyld kan rydde bordet og gøre, at vi starter forfra eller i hvert fald rykker tilbage til feltet, før du sårede mig. Men undskyld kan også ende med ydmygelse, hvis den anden udnytter situationen til at se undskyldningen som en indrømmelse. For med "undskyld" kommer man den anden nøgent i møde. Man ydmyger sig og håber

på en ny start, velvidende at dette undskyld kan misbruges og føre til en endnu værre situation end før. Hvis den anden siger, at "undskyld" ikke er nok. At en indrømmelse ikke er nok. Den ydmyge Canossagang, som den tyske kejser Henrik IV måtte gå i 1075 for en romersk katolsk pave, kan føre til den andens forkastelse. Nu har du indrømmet din fejl, og derfor kan vores liv og samarbejde ikke fortsætte. Men omvendt var Paven også tvunget til at tage imod undskyldningen, som – netop – en tilgivende pave.

Undskyldninger er altså ikke noget risikofrit; man løber en risiko ved at ydmyge sig. Først og fremmest den risiko, at indrømmelsen fører til afvisning. Dernæst er der jo også den risiko, at vores forhold genoptages, uden at den anden reelt har tilgivet. Hvis ikke der er tale om en reel tilgivelse fra den forurettedes side, kan undskyldningen blive bragt frem igen og igen, som et våben overfor den, der gjorde det forkerte. Forbryderen kan til stadighed blive straffet af ofret, ved at ofret igen og igen fremhæver, at forbryderen har indrømmet sin fejl.

Hvis der på den anden side ikke er nogen risiko for den, der siger det, er undskyldningen ligegyldig. Som en ven en gang sagde til mig: "Problemet ved at have en elskerinde er, at enten betyder elskerinden ingenting, og så er det i forpligtende forstand mindre problematisk i forhold til konen, men tingsliggørelse af elskerinden. Eller også betyder elskerinden noget, og så er det først rigtig problematisk i forhold til konen, men vel strengt taget rimeligere over for elskerinden". At indgå i en relation er altid noget, der forpligter på en eller anden måde, nogle gange på en problematisk måde, men dog stadig forpligtende.

At sige undskyld uden risiko, fx ved utroskab, er således lige meget. Men at sige undskyld med risiko for at sætte relationen over styr, er sprængfarligt.

Førend at "undskyld" kan betyde noget, skal der altså være en risiko forbundet med det, nemlig afvisning og udnyttelse fra den forurettedes side. Derfor er "sorry" the hardest word, og at sige det er hard work i relationen. Det kræver en masse energi og opmærksomhed at udholde at gå tilbage igen og igen for at tale til den forurettede om smerten, om nederlaget, og det kræver energi fra den forurettedes side at lære at give slip. Hvis ikke den forurettede giver slip på nederlaget og ser det i et andet og nyt perspektiv, kan denne selv blive til gerningsmand, idet han eller hun fortsat ønsker at "vade rundt i forbrydelsen" alene for at straffe den, der engang gjorde noget forkert. Hvis man som gerningsmand siger undskyld, kræver det et modent mod svar fra den forurettede til at kunne tage imod undskyldningen med anstand. Dermed kan tingene blive nye igen, ikke helt som før, men som et forhold på ny med lige og værdige betingelser for begge.

Trods al besværet kan det anbefales at sige undskyld, hvis man virkeligt har gjort noget forkert. Undskyld er den eneste måde, den eneste chance for at et forhold kan blive genoprettet. Hvis ikke man tør komme den anden i møde og begynde forfra, løber man nemlig en anden risiko, og det er omgivelsernes mistillid. De kommer i tvivl om, hvorvidt man overhovedet ikke kan se sig selv som del af en sammenhæng, nemlig sammenhængen med dem. Og kan man ikke længere det, har man mistet meget, nemlig at vide, at man altid indgår i et fællesskab, hvor andre er afhængige af én, og man selv er afhængig – af dem.

Forligelsens tjeneste

af Svend Bjerg, dr.theol., lektor, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet

Den bibelstærke læser vil straks have spottet min overskrift til Paulus. Han taler ifølge de danske oversættere af 2 Kor 5,18 om 'forligelse'. Hvorfor ikke bare sige 'forsoning'? Det gør de tyske og engelske oversættere.

Jo, ordet 'forligelse' gør en forskel. Der er andet og navnlig mere i dette ord end i 'forsoning'. Åbenbart skal ordet 'forligelse' markere, at her ses, hvad vi sådan til daglig kalder 'forsoning', under evighedens synsvinkel. I forholdet til Gud forliges vi. Og det er en ny erfaring, der smitter af på alle former for praksis i konfliktråd, for ikke at tale om sandheds- og forsoningskommissionerne, hvis tal verden over er nået op på i al fald fjorten.

Nu ved jeg godt, at mange uvilkårligt vil associere fra forligelse til for eksempel forligsmandsinstitutionen af 1921, som er sat til at mægle i konflikter om løn og arbejde. Målet er et forlig, hvor parterne bøjer sig mod hinanden, ofte efter lange seje forhandlinger. Forligspartnere opnår enighed ved at indgå et kompromis, som kræver parathed til at give afkald på egne krav. Deri er parterne lige.

Som man kan se, halter en sammenligning mellem kristen forligelse og politisk mægling dog en del. Hvem skulle vel være forligsmand mellem Gud og mennesker? Paulus holder strengt på, at "Gud ... forligte os med sig selv" (2 Kor 5,18). Her er ingen tredjepart, da Gud både er forligsmand og partner i forholdet. Der råder heller ingen lighed mellem Gud og mennesker. Strengt taget forhandler parterne, Gud og mennesket, ikke med hinanden. Paulus peger i stedet på en ejendommelig tvang i forligssituationen, for "kærlighed tvinger os" (2 Kor 5,14). Ikke desto mindre er målet det samme her og der, nemlig at etablere et fællesskab mellem to samarbejdende parter.

Trods den haltende lighed med arbejdsmarkedets sprogbrug går jeg alligevel ud fra, at 'forligelse' er et godt ord for genoprettelse af et ødelagt forhold mellem Gud og mennesker. (Er 'forligelse' et 'uforligneligt' udtryk?). Men hvad nyt får vi da at vide, når dette ord, 'forligelse', genbeskriver det mere almindelige udtryk, 'forsoning'?

Forsoning er en erfaring, som praktiseres dagligt, efter at et personligt eller politisk forhold er brudt sammen som følge af et svigt, meget ofte et ord, der lægger sig mellem parterne som en Berlinmur. I denne situation kan man ikke bare lade som ingenting. Skal forholdet genoptages, må man æde sine ord i sig igen, de skal tages tilbage og give plads for nye forsonende ord eller gestus, næsten som var de rituelle.

Forsoning er en praksis, der forudsætter to ting: Et offer, som vil tilgive, og en krænker, som vil sone. En vellykket forsoning er resultatet af offerets tilgivelse og krænkerens soning. Men det er meget svært at nå så langt. Mange former for forsoning har pseudo-karakter, de banaliserer livsforholdet i stedet for at gå til ondets rod.

Det er svært at tilgive, ja umuligt, mener jeg, når tilgivelsen alligevel ikke kan bringe det tabte tilbage, alt det, som krænkeren uigenkaldeligt gjorde til intet. Ligeså betyder en sonende gestus sjældent, at brøden udsones, fordi den altid vil forblive som en realitet i verden. Man kan afsone en forbrydelse, men tilintetgøre den, kan man ikke, da gjort gerning ikke står til at ændre.

Noget andet fordærver også nemt viljen til forsoning, nemlig den gamle regel om gengæld: Jeg giver, for at du skal give! Noget for noget. Jeg tilgiver, så skal du betale tilbage med en passende soning. Jeg soner, så skal du også give mig din til-

givelse. Her drukner forsoningen i gensidig selvretfærdighed.

Ikke desto mindre må man vel som part i sagen gøre sit bedste for at forson sig med sine fjender. Mere end det bedste kan man vel ikke forlange. Bilder man sig ikke noget ind, hvis man tror, man kommer videre ved at genbeskrive forsoning som forligelse? Vi får se.

Forsoninger finder virkelig sted. Det er et faktum; miraklernes tid er ikke forbi. Jeg vil således minde om tre forsoningshistorier, der er særlige, fordi de overskrider forsoning i retning af forligelse.

Den første historie handler om Josef og hans brødre, og den ender efter mange og lange vildveje i Ægypten, hvor Josef får reel chance for at hævne sig på sine brødre, men historien vil noget andet. Den kulminerer i Josefs ord: "Jeg er jeres bror Josef" (1 Mos 45,4). Denne lille brørehistorie ligger inden i en stor fortælling om Guds forsyn, som fører historien til en foreløbig ende, den historie, der indledtes med Kains fatale ord: "Skal jeg vogte min bror?" (1 Mos 4,9). Josefs replik genrejser det rette broderforhold i verden. Han ofrer sin hævn og tilgiver betingelsesløst. Hans forsonende gestus virker som en skabelseshandling: Ud af det intet, som brødrene har forvoldt, genopstår livet i fællesskab.

En fuldendt forsoning, men mere end det, for noget, der ligner en forligelse, baner sig samtidig vej. Det sker, da brødrene kommer i tvivl om rækkevidden af Josefs forsonende ord. Deres fader, den gamle Jakob, dør, og så falder den nærliggende tanke brødrene ind: At det nu er gengældelsens time. "Hvad nu, hvis Josef vil stræbe os efter livet og gengælde os alt det onde, vi har gjort mod ham?" (1 Mos 50,15). Brødrene sender bud til Josef om i deres fælles faders navn at tilgive dem endnu

engang. Og så ytrer Josef de helt afgørende ord, der forvandler forsoning til forligelse: "Frygt ikke! Er jeg i Guds sted? I udtænkte ondt imod mig, men Gud vendte det til det gode. Han ville gøre det, der nu er sket: Holde mange mennesker i live. Frygt derfor ikke!" (1 Mos 50, 19f).

Josef står her som en præfigur til Jesus; hele menneskeslægtens skæbne samles i én person. For at forsikre sine brødre om alvoren i deres forsoning, henviser Josef til forligelsen i Gud: Josef lægger det onde fra brødrene over på Gud, der vender det onde til det gode. Dermed sættes der en stopper for al gentagelsestvang. Josef agerer ikke Gud ("er jeg i Guds sted?"), og kan dermed handle som Guds sande stedfortræder, der forsoner sig med sine brødre, fordi Gud forinden har forligt sig med brødrenes ondskab. At forlige betyder ikke at godtage, men derimod at godtgøre, så historien får en livgivende retning ("holde mange mennesker i live"). Følgen af en endegyldig forligelse i Gud er en holdbar forsoning mellem brødre.

Min anden historie, der genbeskriver forsoning som forligelse, er historien om den (eller de) fortabte søn(ner) i Luk 15,11-32. Det er historien om den splittede familie, som heles i samme stund, faderen tager det onde på sig ved i løb at komme den yngste, hjemvendende søn i møde med omfavnelser og kys. Og nu holdes der så fest for en afdød, som er blevet levende igen. Forsoningen fejres uden forbehold, og dog! Den ældste bror reagerer nogenlunde som Josefs brødre, nemlig med mistro. Han er ikke til musik og dans og fedekalv, og slet ikke, hvis forsoningen med familiens yngste sker ved, at der gøres et festligt indhug i den formue, som han mener at have fortjent så surt. Familien trues af ny splittelse.

Så sker vendingen, der gør at forsoning genbeskrives som forligelse. Faderen har genfundet den yngste søn og forener sig med ham i en forsonende gestus, festen og genindsættelsen i alle rettigheder som søn af familien. Men faderens imødekomme af den ældste søn overgår alt. Han aflaster den ældste søn for det onde ved selv at påtage sig det, for "alt mit er dit", underforstået: Alt dit er også mit. Sønnens onde vilje vendes til det gode af faderen, som ikke støder ham bort, men tværtimod forliger sig med ham. ("Han gik så ud og bad ham komme ind"). Faderen forliger sig definitivt med sønnen, som således får ny mulighed for at forson sig med sin bror.

Vi må forestille os, at den ældste ikke forblev derude, men efter en rum tid vendte om og gik forsonet ind. Det tager tid at vende om. Følgen af en endegyldig forligelse i faderen er en fuldbyrkelse af forsoning mellem brødre.

Min sidste historie er fortællingen om Jesu død, som evangelisterne fortæller hver på deres måde, mens Paulus giver sin egen særprægede udlægning heraf i 2 Kor 5. Jeg skal kun fremhæve hans ene sentens, som kunne være hentet ud af De tre musketerer: Én for alle, og alle for én. Eller mere direkte sagt: "At når én er død for alle, er de alle døde". Dette er mildt sagt en lidt overraskende sætning, da man vel ville forvente noget lignende som: "At når én er død for alle, er alle de andre levende". Pointen i den paulinske formulering er imidlertid, at alle skal dø, men da Kristus døde, kom hans livgivende død alle til gode.

Det er ikke sådan, at Gud forliger sig med døden. Gud forliger derimod os eller verden "med sig selv". Han tager den død, som ødelægger vort gudsfællesskab, på sig. Som skaber forliger Gud sig med

den faldne verden ved at forløse den gennem død til liv.

Jeg skal ikke opholde mig længere ved den paulinske teologi, men blot gentage den afgørende sontring: Forligelse er Guds sag, når han tager det onde på sig, mens forsoning er vores sag, når vi går i tjeneste hos forligelsens Gud. "Vort liv ligger åbent for Gud," siger Paulus og tilføjer: "Jeg håber, at det også ligger åbent for jer, så I kan kende det".

Hvori består det liv, der er åbent for Gud og mennesker? Det består i evnen til i praksis at skelne konsekvent mellem forligelse og forsoning. Når så mange mennesker strander i forsøget på få en forsoning bragt i stand, skyldes det gerne overanstrengelse. Vi tager for meget på os. Her skal der tilgives og sones! Vi vil være som Gud og udrydde enhver rest af ondskab mellem mennesker. Men det går som regel galt, fordi det onde står os malet for øje, uudryddeligt og ikke til at glemme.

Vejen frem er at læsse alt det onde over på forligelsens Gud. Det gjorde Josef, det gjorde faderen til de to fortabte sønner, det gjorde Jesus. Hvad der står tilbage er en mere begrænset sag, nemlig at vores tilgivelse og soning skaffer os et vist frium mellem mennesker. Denne begrænsede form for forsoning kan vi påtage os uden overmod. Men aflaster vi ikke dermed os selv fra at have skyld i det onde. Nej, forligelsen giver os i bedste fald overskud til at tage ansvaret på os, så forsoningen får bund i virkeligheden.

Stol på forligelsens Gud og forson dig med din næste! Så vil det vise sig, at der også er guddommelig forligelse midt i forsoningen.

Aktstykker fra årets landemode

Prædiken ved landemodegudstjenesten den 6. oktober 2005 i Københavns Domkirke

Johannesevangeliet 15,10–17

af biskop Lennart Koskinen, Visby stift, Gotland

Vi hørte et afsnit af "Venskabet evangelium". Og hvad kan passe bedre, når vi i dag underskriver vores venskabsaftale. Men det handler ikke kun om København og Visby, og ikke alene om alle sømandskirker og udlandsmenigheder ude i verden, som er tilknyttet vores stifter. Teksten indgår i Jesu afskedstale til alle, som vil være hans disciple. "Jeg kalder jer ikke længere tjenere... jeg kalder jer venner", siger han. Og så dette store: "I skal elske hinanden, ligesom jeg har elsket jer."

Et billede af forholdet mellem Jesus og menigheden er det af brudgommen og bruden, altså ægteskabet. I dag tror mange unge par, at ægteskabet skal bygge på følelser; har man en stærke følelse af lyst og længsel, så kan man gifte sig. Eller i det mindste flytte sammen. Og når følelserne kølnes eller forandres, så kan man bryde op igen. Indtil man føler stærkt for en anden. Det kaldes af og til serielt monogami. Men et ægteskab skal bygge på kærlighed. Og kærligheden bygger ikke på tilfældige følelser men netop på venskab. En fuldstændig gensidig tillid. En viden om at man kan stole på hinanden. Ikke på kravet om, at du må være tro men på ens egen vilje til at være det, ikke svinge, men leve op til "for better and worse", både i medgang og modgang. Ud af venskabet vokser og styrkes kærligheden.

Et af Guds mange navne er netop kærlighed. "Det er ikke jer, der har udvalgt mig, men mig, der har udvalgt jer", siger Jesus. Kærligheden og evnen til at elske kommer fra Gud og bliver synlig i Jesus Kristus. Vi må øve os i et udholdende, trofast venskab, men først når kærlighedens dimension føjes til venskabet, får det bestandighed.

Men kærligheden har brug for næring. Det får den gennem Guds ord og sakramenterne. Det er

derfor, det er så vigtigt, at vi kan fejre gudstjeneste sammen. Først således bliver kærligheden udholdende, tålsom og mild.

Ind imellem møder jeg en misforståelse af gudstjenesten. Mange kristne tror, at de ligesom gør Gud en tjeneste ved at gå til gudstjeneste. Det er en misforståelse. "Alt, hvad I har gjort mod en af disse mine mindste brødre, det har I gjort mod mig", siger Jesus. Vil vi tjene Gud, skal vi gøre det i kærlighedens tjeneste mod medmennesket og ude i samfundet og i hele den skabte verden... Det er Guds tjeneste.

Men vi ved, at vi ikke altid gør det, vi burde, at det, vi gør, indimellem er forkert, at vi mislykkes og bliver trætte. Så må vi gå ind i kirken og op til alteret. Der kan vi lægge alt det mislykkede fra os og tage imod nye kræfter gennem tilgivelsen, velsignelsen, ved ordet og i nadveren. I kirken tjener Gud os. Og så må vi rette ryggen og gå ud i samfundet, hvor vi kan fortsætte med at tjene Gud. Indtil vi igen har brug for at få fyldt på og går tilbage til kirken, hvor Gud møder os som Kristus, tjeneren. Præsten har to opgaver. På Kristi befaling er han eller hun Kristi tjener i kirken, tjener og ven, men venskabet viser præsten allermest tydeligt i kærlighedens gerninger i mødet med sine medmennesker ude i verden.

Allerede tidligt i kirkens historie talte man om denne vekselvirkning som, henholdsvis 'vita activa' og 'vita contemplativa'. Den stadige vekslen mellem det aktive, ydre liv og det kontemplative indre.

Vi kan sammenligne den med åndedrættet, som jo er forudsætning for livet. Vi kan ikke bare ånde ud – der er nogle, som forsøger, men de bliver blå i ansigtet og dør i værste fald af udbrændthed (burn-out). Af og til lokkes vi i kirken desværre også til

bare at være en aktivitetskirke og fylder vores kalender med flere og flere ydre opgaver. Vi må ånde ind, fylde på, tage imod kraft. Men hvis vi alene er optaget af at ånde ind, som vi til tider har gjort det i kirkens historie, bliver vi i stedet opblæste. Det åndelige venskab indebærer, i åndedrættets billede, i stedet en stadig vekselvirkning; fylde på, tage imod kraft og kærlighedens ilt – og ånde ud og give kærligheden videre i praktisk handling.

Men hvordan skal vi klare det? Vi husker alle syndefaldsberetningen om, hvordan Adam, urmennesket, misbrugte den gave at være menneske og i valget mellem godt og ondt valgte det onde. Stadig kan vi med Paulus sige: Det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg.

Jesus er ikke kun bærer af det guddommelige, så han alene i den forstand kan kaldes Guds søn, han er også forbillede for den nye menneskelighed, den anden Adam. Når han siger, at han er sandheden, så betyder det blandt andet, at vi gennem ham kan finde en sand måde at være sande mennesker på, som vi er bestemt til det. Han er billedet af Mennesket i menneskeligheden. Når vi volder et andet menneske ondt, så volder vi ham ondt. Men mere trøsterigt er det, at alt godt, vi har gjort mod disse hans mindste, det har vi også gjort mod ham.

På et andet sted i Jesu afskedstale findes et ofte misbrugt udtryk om den vej. Jesus siger: "Ingen kommer til Faderen uden ved mig". Netop det er blevet anvendt som kasteskyts mod alle, som har en anden tolkning af troen end os selv, og er dermed blevet et udtryk for en uhørt åndelig selvhævdelse i direkte modsætning til det, Jesus faktisk vil sige i sin tale til disciplene.

Bibelens udgangspunkt er i stedet dette. Alle mennesker er en del af Guds skaberværk. Uden Gud er intet liv muligt. Det er dog ikke alle, som ved om det. Kun en lille del af menneskeheden har i vores lange historie overhovedet hørt tale om Jesus. Tror I, at en kærlig Gud ville forkaste majoriteten af sine skabninger, som slet ikke har haft chancen for at høre om Jesus? En sådan Gud taler Jesus aldrig om. En sådan Gud bliver i stedet en projektion af vores egen lidenhed og åndelige snæversyn. Guds kærlighed er større end som så.

Pointen med påskens begivenheder er i stedet, at Jesus lider, dør og overvinder døden for hele menneskeheden, for hele Guds hjord. Til alle tider har mennesket anet og søgt Gud. Alle religioner er et udtryk for denne længsel og følelse af samhörighed med noget større end en selv, altings ophav og altings mål. For disciplene, som havde mødt Jesus, udpeger han det selvfølgelige. "Jeg er" – som jo er det gamle gudsnavn, der dermed erindrer om hans guddommelighed – jeg er vejen, sandheden og livet. Vær ikke bekymrede, jeg skal møde jer. Men dermed har han jo ikke forkastet alle andre. Vi har ikke ret til at bortdømme nogen som helst.

Man har i hele kristenhedens historie spekuleret over Jesu genkomst. Det er for det første en arv fra jødedommens apokalyptiske forventninger om, at Messias skal komme ridende på himlens skyer og genoprette kong Davids stormagt, det uovervindelige Israel. Men Messias kan også åbenbare sig i en menneskelig skikkelse. Måske husker I Mosche Dayan, generalen og forsvarsministeren som så sig selv som denne nye Moses, altså Mosche eller Messias. I dag ser det ud som om det er Sharon,

som i forventningen om Messias bygger mure omkring Israel, indtil Messias kommer og definitivt ud-sletter alle Israels naboer. Et mærkværdigt syn på Guds kærlighed.

Det, som Jesus forklarer i sin afskedstale, er dels at han er den Messias, som skulle komme, dels at det ikke sker med vold. Tværtimod skulle han vise, at selv ikke korsets dødelige vold kunne sejre. Vi behøver ikke vente på Jesu genkomst på samme måde. Jesus er her allerede. Han kommer til sine disciple og til os i dag, som Hjælperen, Trøsteren og Livgiveren og hjælper os med at bygge en bedre fremtid, som begynder her og nu. Men vi skal også møde ham ansigt til ansigt den dag, vores tid er slut og vi efterlader vores jordiske krop som en skal. Da kan vi være overbeviste om, at han viser os sit venskab, tager imod os og leder os på Vejen hjem til Gud.

Vi har som disciplenes efterfølgere fået budskabet om den Vej. Vi må følge den og bygge nye veje i kærlighed og gennem venskabsaftaler, både i ord og handling. Men dermed har Jesus ikke sagt noget om, at han ikke skulle bryde sig om andre. Måske betyder Jesu genkomst, at det er ham, som søger dem, der lever nu og dem, som for længst er døde.

Vi hverken kan eller skal forsøge at begrænse Jesu mange veje til os mennesker. Vi skal i vores tid være Jesu efterfølgere og i ord og handling vise, hvad sand kristendom kan være. Elske vores næste som os selv. Handle mod andre som vi selv ønsker at blive behandlet. Prædike Guds nåde og kærlighed og hvad den kan betyde. På den måde følger vi ham, som er Vejen, Sandheden og Livet. Og jeg ser frem til at gøre det sammen med jer.

Amen

Årsberetning 2005

ved biskop Erik Norman Svendsen

Siden sidste landemode har vi mistet syv præster, hvoraf de tre ved deres død var i embede i Københavns stift.

6/1 2005
Mogens Johannes Høgh, Flintholm kirke

22/2 2005
Henrik Ellegaard Frederiksen, Sankt Markus kirke

3/4 2005
Jørgen Ruager, Godthåbskirken

9/5 2005
Maja Holst, St. Matthæus kirke

16/7 2005
Ane Hjerrild, Domkirken

17/9 2005
Jens-Christian Chemnitz, Vicebiskop for Grønland

21/9 2005
Henrik Gamst-Pedersen, Sankt Johannes kirke.

Vi vil i sogn og stift bevare det stærke minde om deres liv og gerning og bede Gud bevare dem til en glædelig opstandelse og trøste deres kære.

Strammere kirkeøkonomi – slankere kirkestruktur

Efter en række økonomisk gode år i folkekirken er der nu klare tegn på, at kirkeøkonomien bliver betydeligt strammere i de kommende år. Ganske vist gælder skattestoppet ikke kirkeskatten, men derfor bør kirkeskatten alligevel holdes i ro og i hvert fald ikke stige. Ikke mindst i København og på Frederiksberg er der i dag langt færre medlemmer end for blot 10 år siden, og medlemstallet er stadig vigende. En forhøjelse af kirkeskatten giver risiko for, at mange melder sig ud af folkekirken, hvilket for alvor vil sætte den kirkelige økonomi under pres.

Det betyder alt andet lige, at der skal ske en betydelig opstramning af kirkeøkonomien i hele stiftet i de kommende år. På Bornholm er kirkeøkonomien stram på grund af vigende beskæftigelse og deraf svagere indkomstgrundlag og der er relativt mange kirker og præstegårde. I København er det Borgerrepræsentationens fravalg af det statsgaranterede udskrivningsgrundlag for kommune- og kirkeskat i 2003, der har haft den konsekvens, at de københavnske provstier i dette efterår har måttet budgettere i 2006 med tilbagebetaling af for meget udbetalt kirkeskat for 2003.

Koordineringsudvalget enedes for nylig om at gennemføre ekstraordinære besparelser på over 20 millioner kroner for blot at holde kirkeskatten nogenlunde i ro under forudsætning af, at Borgerrepræsentationen vælger det statsgaranterede udskrivningsgrundlag for 2006.

De økonomiske fremtidsudsigter tilsiger klart en slankning af kirkestrukturen i form af pastorat- og sognesammenlægninger, ligesom det bestemt ikke kan afvises, at enkelte kirker må tages ud af folkekirkelig drift. En sådan slankning behøver ikke på nogen måde svække folkekirkens arbejde i by og på land. Tværtimod kan der ved en sådan omlægning frigøres økonomiske ressourcer, der i

stedet kan bruges til nye initiativer til styrkelse af folkekirkens forkyndelse og undervisningsforpligtelse.

To sogne på Vesterbro har efter lange forhandlinger fået kirkeministeriets tilladelse til at oprette et nyt fælles sogn med fælles menighedsråd, to kirker og tre præster. Det er Frederiksholm og Sjælør sogne, der fremover benævnes Sydhavn sogn. Lignende sognesammenlægninger eller pastoratsomlægninger er for tiden undervejs i Amagerbro, Vesterbro, Østerbro og Vor Frue provstier samt på Bornholm.

De ansatte præster bliver bestemt ikke arbejdsløse, men vil også i den nye struktur få arbejdsopgaver,

der hænger naturligt sammen med deres nuværende arbejdsforpligtelse. Det er således tanken, at en omlægning af strukturen i en række sogne vil give bedre muligheder for arbejdsfordeling mellem præsterne og for nye initiativer. De hidtidige erfaringer med sådanne sammenlægninger har været positive og engagerende for såvel præster som menighedsråd.

Rådgivende stiftsråd

Det nye rådgivende stiftsråd har allerede taget fat på det omfattende spørgsmål om den kirkelige struktur og nedsat en analysegruppe, der skal drøfte kirkestrukturen i hele stiftet og fremkomme med forslag om ændringer. Analysegruppen består af Torben Larsen, Arthur T. Mønsted og Erik Balslev-Clausen. Der foreligger allerede en del materiale til belysning af de forskellige strukturovervejelser fra både Tænketanken, koordineringsudvalget, landemodet og biskoppen, som indgår i analysearbejdet, der tænkes afsluttet til næste forår. Det er derefter hensigten at sende stiftsrådets overvejelser ud i høring til stiftets menighedsråd, provstiudvalg og Præsteforeningen. Det er vigtigt, at ændringer kan blive drøftet så konkret og betids, at de mest nødvendige strukturtilpasninger er på plads inden næste valg til menighedsråd i 2008.

Stiftsrådet begyndte sin funktionsperiode den 1. april. Det første møde blev dog af praktiske grunde først afholdt den 2. maj i Trinitatis kirkes sognekård, hvor man vedtog sin forretningsorden og konstituerede sig med Inge Lise Pedersen som formand og Lucca Weis Kalckar som næstformand.

Stiftsrådets formål er at styrke folkekirkens liv og

vækst bl.a. ved at inddrage lægfolket i de generelle overvejelser på stiftsplan om kirkelivets udvikling og fremme dialogen mellem stiftsøvrighed, provstiudvalg og repræsentanter for præster og menighedsråd om fælles stiftsanliggender. Jeg ser frem til et godt samarbejde og til at få god inspiration til arbejdet i sognene, provstierne og stiftet.

Ændring af lov om folkekirkens økonomi

Et af de større emner stiftsrådet har drøftet, er det forslag til lov om ændring af folkekirkens økonomi, som kirkeministeriet udsendte i forsommeren til bl.a. alle stiftsøvrighederne. Tyngden i lovforslaget ligger i de to delforslag, der omhandler 1) muligheden for oprettelse af lokalt finansierede præstestillinger på overenskomstmæssige vilkår, 2) finansieringen af den nuværende og fremtidige pensionsbyrde for så vidt angår kirke- og kirkegårdsfunktionærerne gennem en ændret udbetaling af gravstedskapitaler.

Stiftsøvrigheden fik stiftsrådets tilslutning til sit høringssvar, som kan læses på Kirkeministeriets hjemmeside. Det er naturligvis glædeligt, at menighedsråd på nærmere givne vilkår kan ansætte præster for lokale ligningsmidler. Men menighedsrådene bør bemærke, at der er tale om en finansiering inden for de godkendte budgetter, som ikke må medføre stigning i budgetterne. Forslaget giver således menighedsrådene anledning til at drøfte, om man på sigt ønsker at prioritere sine ansættelser til fordel for flere præstestillinger.

Ved en omlægning af pensionsudbetalinger forudsættes det i forslaget, at udgifterne hertil tilnærmelsesvist udlignes ved forslaget om omlægning

af udbetaling af gravstedskapitaler. Det fremgår dog ikke af lovforslaget, hvordan man vil løse den store ulighed mellem stifterne i fordelingen af gravstedskapitaler, hvor vi i Københavns stift kun har få gravstedskapitaler, men mange tjenestemandssatte kirkefunktionærer. På Frederiksberg findes således slet ingen gravstedskapitaler. Stiftet har derfor gjort klart, at dette bevillingsproblem nødvendigvis skal løses.

Endelig savner stiftsøvrigheden en nærmere beskrivelse af hvorledes det administrative fællesskab, som tænkes oprettet, skal opbygges og styres. I den forbindelse anbefaler stiftsøvrigheden, at kirkeministeren forinden der foretages drastiske ændringer, bør iværksætte det kompetenceudredningsarbejde, som blev foreslået af Landsforeningen af menighedsråd, biskopperne og en række kirkelige organisationer på et fælles møde i oktober 2004.

Stat og kirke

Også den fortsatte debat om stat-kirkeforholdet gør et sådant udredningsarbejde særdeles påkrævet. Det er vigtigt, at kirken selv i skikkelse af kirkens valgte råd og repræsentanter bliver medinddraget centralt i disse drøftelser og dermed også bliver motiveret til at tage et medansvar for de lovændringer og strukturændringer, som er nødvendige.

Stat-kirkeforholdet kan sammenlignes med et fornuftsægteskab, som begge parter har glæde af, og som hovedparten af befolkningen står bag. Meget få ønsker derfor en skilsmisse, som f.eks. i Sverige. Men folkekirken trænger til større frihed i ægteskabet og dermed til større medansvar for kirkens liv og virke. De nyoprettede rådgivende stiftsråd er en god begyndelse, der inden for længe bør gives

egentlig kompetence i en række stiftsanliggender. Ellers kan folkekirken ikke hurtigt nok omstille sig til de udfordringer af såvel strukturel som forkyndelsesmæssig og diakonal art, som er så tiltrængte.

På længere sigt bør man efter min mening politisk give folkekirken den kirkeforfatning, som Grundloven har stillet i udsigt siden 1849. Det vil være med til at fastholde en god balance mellem stat og kirke og dermed fastholde den evangelisk-lutherske kirke i Danmark som folkekirke i lang tid fremover. Et nationalt kirkeråd som rum for fælles drøftelser skal ikke være et mini-parlament, der udtaler sig om alt mellem himmel og jord, men en konstruktiv partner for folketing og regering i alle de spørgsmål, der har med kirkens egne anliggender at gøre.

Som bekendt skiftede landet kirkeminister efter folketingsvalget i februar måned, og jeg har nu fået min ottende kirkeminister i mine 13 år som biskop. Jeg modtog underretning om ministerskiftet under mit studieophold på Det Danske Institut i Damaskus og sendte straks to blomsterhilsener til Tove Fergo og Bertel Haarder. Jeg vil gerne også ved denne lejlighed takke Tove Fergo for en engageret indsats, hvor jeg især med glæde mindes vores konstruktive samarbejde om at få den nye salmebog autoriseret.

Bertel Haarder er kommet godt fra start. Jeg vil takke ministeren for hans åbne og lyttende facon og ser med forventning frem til samarbejdet både med ham og ministeriets medarbejdere.

Ribers-sagen

Højesterets dom i den såkaldte Ribers-sag har vakt berettiget opsigt. Det er imidlertid en misforståelse

at mene, at Højesterets dom har fastslået, at troen på reinkarnation og forkyndelsen heraf skulle være forenelig med medlemskab af folkekirken.

I sin dom kommer Højesteret ikke ind på sagens teologiske og kirkelige substans, men fastslår derimod, at der ikke er det fornødne klare og sikre hjemmelsgrundlag i medlemskabsloven til at ekskludere Steen Ribers. Den afgørelse står ikke til debat. Men Højesteret har ikke taget stilling til, om reinkarnationslæren er forenelig med folkekirkens tro. Det må og kan kun folkekirken selv. Det man må bøje sig for er, at den kirkelige lovgivning øjensynlig er så vag i sine formuleringer, at kirken selv ikke kan træffe en afgørelse i den pågældende sag.

Steen Ribers repræsenterer ikke blot en alternativ tro på reinkarnation, og han har bestemt ikke holdt sine tanker for sig selv på kirkebænken. Fra første færd har han agiteret for de tanker og forestillinger, der rummes i værket "Vandrer mod lyset. Et budskab til menneskeheden fra den oversanselige verden", hvor tanken om reinkarnation blot er en del af et større hele. Værket er ifølge egne oplysninger givet på mediumistisk vis i begyndelsen af forrige århundrede og korrigerer ikke blot evangeliernes, men anklager også Paulus og kirkens folk helt frem til i dag for at have forvansket og forfalsket Jesu oprindelige lære.

Ribers repræsenterer en helt anden tro og frelsesforståelse end den kristne kirkes, og har ihærdigt, åbent og aktivt forsøgt at agitere for den samtidig med, at han var medlem af menighedsrådet og ansat som kirketjener. Han benyttede således begge poster som platform for sin modsigelse af folkekirkens tro og lære.

Det var baggrunden for, at hans sognepræst i 1994 efter mange og lange samtaler måtte konstatere, at Ribers havde stillet sig uden for folkekirken, og for at jeg og Kirkeministeriet senere stadfæstede sognepræstens afgørelse, hvorefter Ribers i 1999 anlagde sag mod Kirkeministeriet for uberettiget at være blevet ekskluderet af folkekirken. Landsretten har i to omgange behandlet sagen og givet Kirkeministeriet medhold, men Højesteret var som bekendt af en anden opfattelse.

På et samråd den 22. september mellem kirkeminister Bertel Haarder og biskopperne var der bred enighed om at søge den kirkelige lovgivning ændret eller præciseret, så folkekirken bliver i stand til i ekstreme tilfælde selv at forsvare sin identitet som trossamfund; f.eks. ved at stille særlige krav til menighedsrådsmedlemmer og kirkeligt ansatte om at være loyale over for folkekirkens tro og bekendelse.

Venskabsaftale med Visby stift

Det er en stor glæde, at vi ved dette landemøde kan underskrive og fejre indgåelse af venskabsaftalen med Visby stift på Gotland, sådan som det allerede er sket søndag den 2. oktober i Visby, hvor de to biskopper underskrev aftalen under gudstjenesten i Domkirken. Senere vil aftalen også blive fejret i forbindelse med det Bornholmske landemøde den 14. november.

Det sker efter forudgående forhandlinger mellem de to stifters biskopper, hvor både stiftsrådet, stiftsudvalget for mellemkirkeligt arbejde og Domkirkens menighedsråd har været inddraget og godkendt indgåelsen af venskabsaftalen.

Visby Stift på Gotland, hvor biskop Lennart Koskinen blev udnævnt til biskop i 2004, omfatter i dag også de svenske udlandskirker (SKUT). Svenska Gustafskyrkan i København hører således under Visby stift, hvilket har haft betydning for indgåelsen af venskabsaftalen, da sømandskirkerne rundt om i verden hører under Københavns stift.

Tanken med aftalen er at styrke samhørigheden mellem vore stifter og menigheder på alle niveauer når det gælder teologi, efteruddannelse, liturgi, undervisning, diakoni, mission og økumenik. Det tænkes praktiseret ved gensidige menighedsbesøg, deltagelse i fælles kurser og arrangementer og styrket deltagelse i det kirkelige netværkssamarbejde omkring Østersøen, TheoBalt samt andre økumeniske fællesskaber, vi er medlemmer af. Fra svensk side er der desuden særlig interesse for de kirkelige og folkelige forhold på den anden store ø i Østersøen, Bornholm og for kontakt og samarbejde mellem de to Domkirkemenigheder.

Overenskomsten gælder for fem år og evalueres efter de første fire år med mulighed for forlængelse.

Menighedsrådene

Langt de fleste nye menighedsråd, der trådte til 1. søndag i advent 2004, er fuldtallige fra starten. Men der er problemer i enkelte sogne med at få besat alle pladser, og der kommer problemer, når der ikke er opstillet tilstrækkeligt med suppleanter. Der skal

lyde et hjerteligt velkommen til de nye menighedsrådsmedlemmer, som jeg ser frem til at samarbejde med bl.a. i forbindelse med præstevalg og strukturdrøftelser.

Ved valg til menighedsråd i november 2004 var der kun afstemningsvalg i 10 sogne, hvoraf de fire var på Bornholm. Når man betænker, hvor store økonomiske og personalemæssige ressourcer, menighedsrådene administrerer, vidner de få afstemningsvalg ikke om nogen bred folkelig interesse for arbejdet i menighedsrådene. Der kan i mange sogne være gode grunde til at foretrække aftalevalg, men samtidig er det med til at undergrave menighedsrådenes folkelige forankring i lokalområdet.

I København er det så meget mere følsomt, som der sidder mange sognebåndsløsere og kirkefunktionærer i menighedsrådene, hvoraf en del slet ikke bor i kommunen og nogen heller ikke i stiftet. Det er trods de gode intentioner med til at fastlåse den kirkelige struktur og gøre de sognekirkelige fællesskaber mere indforståede end nødvendigt.

Jeg ser gerne, at hele sognebåndsløserinstitutionen går grundigt efter i sømmene, bl.a. for at sikre, at ansvaret for kirkernes budgetter ligger hos folk, som selv er kirkeskatteydere i kommunen. Det kan sikres på flere måder f.eks. ved at overføre sognebåndsløserens kirkeskat fra en anden bopælskommune til den kommune, inden for hvilken man ønsker at udøve stemmeret. Ved samme lejlighed bør man se på det betænkelige forhold, at kirkefunktionærer kan vælges til menighedsrådet ved de kirker, hvor de er ansat. Det er en både uhensigtsmæssig og uheldig sammenblanding af arbejdsgiver- og arbejdstagerfunktionen. Men kirkefunktionærer skal

naturligvis kunne opstille til menighedsrådet i det sogn, hvor de bor, såfremt de ikke er ansat dér.

Jeg vil ved denne lejlighed takke for de mange gode orienteringsmøder vedrørende præstevalg, som jeg har haft i landemodeåret. Menighedsrådene får i disse år rigtig mange ansøgere til de ledige stillinger, også vikarstillingerne, hvilket giver dem optimale muligheder for at vælge en præst, der passer til sogn og menighed.

Præsterne

For ansøgerne til præstestillingerne er det derimod en barriere af de virkeligt store. Mange dygtige ordnere ansøgere er uden fast ansættelse i årevis, og mange virkelig gode kandidater må se i øjnene, at det har lange udsigter med overhovedet at blive ordineret og ansat. Det er bekymrende både for dem personligt og for folkekirken, der risikerer helt at miste et kuld af fremtidens præster. Der ordineres nogle til jobtræning og en del til vikarstillinger, og enkelte finder ansættelse i Sverige og Norge og måske også i USA. Men grundlæggende er der brug for flere præstestillinger, hvis de arbejdsløse kandidater skal kunne fastholdes i folkekirken.

I landemodeåret har der været opslået 16 præstestillinger med i alt 451 ansøgere. Det giver et gennemsnit på 28 ansøgere, men antallet varierer fra 7 ansøgere til stillingen som gadepræst ved Trinitatis kirke til 67 ansøgere til en sognepræstestilling ved Kildevældskirken.

Den udmeldte præstebevilling forudsætter, at der konstant skal være ca. 6 ubesatte stillinger i stiftet og bevillingen skal desuden dække vikartjeneste,

studieorlov og betaling for ikke afholdte feriefri- dage. Det betyder, at sogne med flere præstestillinger må indstille sig på en langsommere ansættelsesprocedure end hidtil, og at der kun i særligt belastende tilfælde kan ansættes vikarer for langtidssygemeldte præster. Provsterne søger dog gennem deres administration af rådighedsordningen at løse problemerne.

En række stillinger er i forbindelse med strukturovervejelser ikke blevet opslået på normal vis ved ledighed men betjenes med konstitutioner, indtil pastoratstrukturen er faldet på plads gennem forhandling mellem de pågældende menighedsråd, provst og biskop. Så vidt muligt stræber jeg efter at pastoratstruktur og sognestruktur på sigt kommer til at svare til hinanden. Det kræver imidlertid forståelse og vilje til at se på helheden i den kirkelige struktur hos menighedsrådene, som naturligt nok først og fremmest ser på forholdene i deres eget sogn.

Det årlige stiftspræstekursus i maj måned på Grundtvigs Højskole i Hillerød havde i år temaet "Forhandling" på programmet. Det blev et anderledes men også meget spændende og relevant kursus, hvor der blev gennemført noget så uvant for præster som forhandlingsøvelser ved to forhandlingsrådgivere. Men kurset bød naturligvis også på solide teologiske indslag i form af foredrag og gudstjeneste.

Nytårssammenkomsten i bispegården blev med kort varsel aflyst, fordi Dronningens nytårskur på grund af Tsunami-katastrofen blev flyttet til det samme tidspunkt som sammenkomsten i bispegården. Til gengæld blev præsterne indbudt til bispegården i april, to dage efter min studieorlov var afsluttet. Det

gav mig anledning til at give et førstehåndsindtryk fra vores rejse i Mellemøsten og til at genoptage arbejdet i et uformelt og hyggeligt møde med omkring 70 af stiftets præster.

Jeg har i år afsluttet min møderække med præsterne i alle stiftets provstier og har desuden også i år haft et møde med samtlige præster på Bornholm. Det er en god måde for mig at få kontakt med flest mulige af stiftets præster. Jeg sætter stor pris på disse uformelle og åbenhjertige samtaler og vil derfor fortsætte med dem i de kommende år.

Jeg har i landemodeåret afholdt 4 ordinationer med i alt 9 ordinander samt den 11. september bispeviet provst Steen Skovsgaard som ny biskop over Lolland-Falster stift.

Værnspræsterne

Værnspræsteordningen har det forløbne år været præget af den meget store omstilling, som følger med det seneste forsvarsforlig, hvorefter der ikke mere er noget mobiliseringsforsvar, men stort set kun faste styrker. Det betyder, at enhederne er blevet færre og med færre soldater, men til gengæld skal de alle være parate til udsendelse. Dette medfører omplaceringer af værnspræsterne, ligesom der også er brug for færre præster, specielt i hæren, som oplever de største forandringer. Til gengæld er det efter en større undersøgelse som noget nyt besluttet, at der også skal knyttes præster til Hjemmeværnet i en størrelsesorden på 27 feltpræster og 3 orlogs- og 3 flyverpræster. Det skyldes at Hjemmeværnet nu har fået en mere aktiv rolle som et væsentligt led i totalforsvaret.

Alt i alt betyder ændringerne, at det normerede antal feltpræster i Hæren går ned fra omkring 90 til 60, medens der forbliver det samme antal orlogspræster (12-14) i Søværnet og flyverpræster (17) i Flyvevåbnet. Til gengæld kræves der mere af værnspæsterne, både hvad angår uddannelse og tidsforbrug på tjenesten, alt sammen for at være forberedte til udsendelse.

En arbejdsgruppe, nedsat af Forsvarschefen, arbejder derfor også på en rapport om tilpasning af værnspæsteordningen og dens struktur til de nye forhold. Af en midtvejsrapport, som er afleveret, fremgår det blandt andet, at forsvarets træk på præster til udlandstjeneste i øjeblikket svarer til 7-8 fuldtidsstillinger, hvor vikarudgifterne allerede dæk-

kes af forsvaret, medens den øvrige tjeneste stadig regnes som almindelig kirkelig rådighedstjeneste hvortil der ikke ydes compensation fra forsvaret, selv om den har et ganske betragteligt omfang. Til gengæld skal det også nævnes, at værnspæsterne er gode og nyttige ambassadører for kirken og gennem deres værnspæstetjeneste har kontakt til mange folkekirkemedlemmer (og andre), som kirken ellers har vanskeligt ved at nå.

Arbejdsgruppen skal aflevere den endelige rapport til nytår, og når den er vurderet og de nødvendige forhandlinger har fundet sted, vil der sikkert foreligge et resultat i form af en tilpasset ordning til næste sommer.

Folkekirkens katastrofeberedskab

Det kirkelige beredskab har været usædvanligt hårdt spændt for i år, først og fremmest på grund af Tsunamien. Det har således både deltaget i de kriseteam, der fra slutningen af december til begyndelsen af januar var i døgntjeneste i Kastrup lufthavn, og senere som tilkaldeberedskab ved hjemkommende fly og som medlem af de til Thailand udsendte kriseteam. Fra første færd gjorde sømandspræst Hans Vestergaard Jensen på eget initiativ tjeneste i Pukhet, hvor han blev afløst af præster fra det hjemlige beredskab helt frem til den officielle mindegudstjeneste den 16. april 2005.

Endvidere oprettede det kirkelige beredskab et kirkeligt beredskabscenter, der var åbent for personlig og telefonisk henvendelse hver uge i januar og februar bemandet med 2 beredskabspræster. Beredskabspræsterne har endvidere afholdt og deltaget i lokale mindegudstjenester og ydet sjælesorg i forbindelse med tabene. Enkelte beredskabspræster har desuden bisat omkomne fra Tsunamien.

Beredskabspræsterne ydede en fornem og velanskrevet indsats i hele perioden. Hjemsgnede skal i den forbindelse have tak, fordi de måtte undvære deres præster i kortere eller længere perioder. Ved udgangen af februar havde det kirkelige beredskab brugt 1 1/2 præste-årsværk alene på denne store opgave.

Det kirkelige beredskab har endvidere deltaget i en big-scale øvelse i Helsingør havn efter "en skibskollision mellem en færge og et tankskib". Endvidere er det kirkelige beredskab en selvstændig sektor i det regionale beredskab og har deltaget i en stabsøvelse Rekosta05 dels som øvelsesplanlægger, dels som øvelsesdeltager.

Efter terrorbombningen i Sharm el Sheik var det kirkelige beredskab igen deltager i de kriseteam, der var udstationeret i Kastrup lufthavn for at modtage de hjemvendende turister.

Det kirkelige beredskab har endvidere et udbygget samarbejde med det kirkelige beredskab i Lunds stift med årlige fællesmønstringer og deltager desuden i et fællesnordisk kirkelig beredskabsplanlægning.

Allerede søndag den 2. januar holdtes den første officielle mindegudstjeneste for Tsunamis ofre i Københavns Domkirke under overværelse af regentparret, regeringen, folkettingen og mange familiedlemmer til de omkomne og savnede. Denne gudstjeneste, der blev sendt direkte på de to landsdækkende TV-kanaler, blev holdt efter henvendelse fra statsministeriet og forestået af stiftets biskop og Domkirkens præster og personale.

Velsignelse af partnerskab

På biskoppernes nytårsmøde i Københavns bispegård var der i forlængelse af biskoppernes udtalelse fra 1997 om registreret partnerskab enighed om at tage afstand fra en kristelig eller menneskelig fordømmelse af homoseksualitet og homofilt samliv. Biskopperne betragter fortsat det registrerede partnerskab som en god ramme om et sådant samliv og præciserer, at de bibelske udsagn om homoseksualitet ikke kan anvendes til fordømmelse, idet evangeliets helhedssyn vejer tungere i denne sag end enkeltstående bibelord.

Samtidig besluttede biskopperne Jan Lindhardt, Søren Lodberg Hvas, Kjeld Holm, Holger Jepsen, Kresten Drejergaard, Sofie Petersen og jeg selv at ud-

sende en vejledende ordning for en gudstjenestelig velsignelse af par, der har indgået registreret partnerskab. Der er tale om en vejledning, der blot afspejler de allerede stedfundne gudstjenestelige markeringer, lige som det fortsat står den enkelte præst frit, om hun eller han ønsker at medvirke ved en sådan velsignelseshandling. Stiftets præster er også fortsat velkomne til at henvende sig til mig for at få yderligere vejledning.

Danske Sømands- og udlandskirker

Den nye organisation har haft et særdeles travlt år med at implementere fusionen mellem Dansk Sømandskirke i Fremmede Havne og Dansk Kirke i Udlandet. Vigtigheden af dette arbejde understreges i det lovforslag om ændring af folkekirkens økonomi, som kirkeministeren netop har haft ude i høring. Heri foreslås nemlig, at menighedsrådene får mulighed for at yde tilskud til DSUK. Det forslag bør klart nyde fremme, da DSUK i praksis er den danske folkekirkens arbejde blandt danske og danske sømænd i udlandet.

Om også andre organisationer, der udfører anerkendte fælles folkekirkelige opgaver, skal have en tilsvarende tilladelse, er bestemt en overvejelse værd. Men det bør ikke forsinke tilladelsen til at støtte udlandsmenighederne, som i Københavns stift har en særlig plads, fordi tilsynet med sømandskirkerne og deres præster fortsat ligger under Københavns biskop med god støtte fra Holmens provst.

I oktober sidste år besøgte jeg den danske menighed i Nice og holdt ved den lejlighed den første danske gudstjeneste i Cannes, hvor der fremover regelmæssigt vil være danske gudstjenester.

Folkekirken.dk

Den 1. april gik folkekirken.dk i luften med nyt design, indhold og organisering. Det er landets biskopper, der har indgået en samarbejdsaftale og nedsat en bestyrelse, som i samarbejde med Danmarks Kirkelige Mediecenter står bag den nye hjemmeside.

De centrale aktører er fremover sognene og de kirkelige organisationer, der via den nye hjemmeside får mulighed for at kommunikere med de foreløbigt mere end 30.000, der hver måned besøger hjemmesiden.

I Københavns stift var vi meget tidligt klar over, at Internettet gav folkekirken helt nye muligheder for at kommunikere med både medlemmer og ikke-medlemmer. Derfor oprettede vi folkekirken.dk og sikrede os det vigtige domænenavn. Jeg finder det både glædeligt og naturligt, at folkekirken.dk nu er blevet fælles for alle de danske stifter. Dermed er der skabt en synlig og let adgang til oplysninger om folkekirken og om de enkelte stifter, sogne og kirkelige organisationer.

I december 2004 fik folkekirken sin første internetkirke, Cyberkirken.dk. Den blev indviet i Skelgårdskirken af biskopperne i Haderslev og København og i overværelse af kirkeminister Tove Fergo. Det er sognepræst Poul Bo Sørensen, der har taget initiativ til projektet, som blev muliggjort af en større fondsdonation.

Infocenter, Stiftstidende og Stiftsårbog

Folkekirkens Infocenter i Københavns stift har opret holdt sit høje og engagerede aktivitetsniveau fra starten med udgivelse af elektronisk ugebrev samt Københavns Stiftstidende med 8 numre i det forløbne landemodeår. Stiftstidende er dygtigt redigeret og

giver bred information om stiftets kirkeliv i al sin brogede mangfoldighed samtidig med, at det på journalistisk relevant vis bidrager til, at væsentlige emner for folkekirken netop nu bliver taget op til drøftelse. Jeg vil gerne takke redaktionen med Karen Scousboe i spidsen for en meget engageret indsats, som jeg håber og tror menighedsrådene vil værdsætte bl.a. ved at bidrage til den fortsatte udgivelse.

Årbog for Københavns stift 2004 valgte denne gang i lyset af Grosbøll-sagen at sætte fokus på trosbekendelsen med en række særdeles læseværdige bidrag fra læg og lærd. Redaktionen fik megen ros for den aktuelle bog og har ligeledes redigeret nærværende årbog, hvilket jeg er meget taknemlig for.

Stiftsudvalg, stiftscentral og skoletjeneste

Til stiftsrådets opgaver hører at rådgive mig om nedsættelse og opløsning af stiftsudvalg. De forskellige stiftsudvalg vil derfor i den kommende tid blive indbudt til at drøfte arbejdet med stiftsrådet. Hensigten hermed er først og fremmest at styrke det arbejde, som stiftsudvalgene så prisværdigt har påtaget sig, og at bidrage til en styrkelse af folkekirkens opgaver.

Flere af stiftsudvalgene er for tiden inde i fælles overvejelser om fremtidige opgaver og samarbejds muligheder. Københavns Stiftscentral for undervisning og Folkekirkens Skoletjeneste har således i år sammen arrangeret et kursus om dans og salmesang og sammen med stiftsudvalget for mission har de tre udvalg stået for et velbesøgt fyraftensmøde om depression. Stiftsudvalget for nye religiøse strømninger har sammen med stiftssamarbejdet

Folkekirke og Religionsmøde afholdt kurser om religionsmødet og stiftsudvalget for mission har sammen med Folkekirke og Religionsmøde søsat pilotprojektet: "Din tro, min tro – og hvad vi sammen tror på" på Nørrebro skoler. Projektet omfatter et gæstelærerteam bestående af repræsentanter for islam, jødedom og kristendom og er i 2005 støttet af Integrationsministeriet.

Jeg henviser til de trykte årsberetninger fra Stiftsudvalget for mellemkirkeligt arbejde, Stiftsudvalget for diakoni, Stiftsudvalget for mission, Stiftsudvalget for arbejdet blandt etniske minoriteter, Stiftsudvalget om nye religiøse strømninger, Københavns stiftscentral for undervisning, Folkekirkens Skoletjeneste i København og på Frederiksberg og Stiftsudvalget for Det Danske Bibelselskab.

Stiftsfonden

Af stiftsfondens midler er der i 2004 givet samlede tilskud på i alt 256.611 kr., hvilket er en stigning på 24.567 kr. i forhold til året før. De øgede udgifter skyldes hovedsageligt, at der i forbindelse med etableringen af Info-centret blev givet et ekstraordinært tilskud på 27.000 kr. til etableringen af Stiftsavisen.

Den største udgiftspost er dækning af udgifterne til det årlige stiftspræstekursus, hvis teologiske, pastorale og sociale betydning er af stor værdi for stiftets præster. Adskillige præster modtager desuden støtte til relevante kurser og konferencer. Herudover er der efter ansøgning givet støtte til iværksættelse af initiativer, der skal fremme og styrke det kirkelige liv i stiftet.

Menighedsrådenes bidrag er desværre faldet lidt fra 219.660 kr. i 2003 til 201.360 kr. i 2004. Selvom bidragene gennem de senere år har stabiliseret sig omkring de 200.000 kr., er driftsresultatet – ikke mindst som følge af den stigende aktivitet – gennem de senere år faldet og har i de seneste to år endog været negativt. Som følge heraf vil jeg meget opfordre menighedsrådene til øge bidragenes størrelse.

I 2004 er der endvidere modtaget i alt godt 94.000 kr. fra to fonde til støtte af nye initiativer i stiftet, som ellers ikke ville kunne iværksættes.

Landemodet

Landemodet har mødtes tre gange i landemodeåret bl.a. for at drøfte den kirkelige struktur i stiftet. Et to-dages forårsprovstemøde var i år henlagt til Bornholm og blev afsluttet med en tur til Christiansø i strålende sol og hård kuling. Der blev holdt andagt i øens kirke og bagefter samledes landemodet med menighedsrådet til frokost på kroen. Besøget sluttede med et besøg hos øens nye administrator, der gæstfrit tog imod i sin embedsbolig. En særlig tak til Søværnet, der beredvilligt sørgede for sejladsen mellem Tejn og Christiansø.

Jeg vil takke stiftamtmanden og provsterne for godt samarbejde og god støtte i landemodeåret.

Stiftsøvrighed og stiftsadministration

Som bekendt nedlægges statsamterne pr. 31. december 2006 og omdannes fra 1. januar 2007 til fem statsforvaltninger. Hvilke konsekvenser det får for Stiftsøvrighederne og stiftamt mændene er endnu ikke afklaret. Men indtil videre går jeg ud fra, at vi beholder vores stiftamtmand, der tillige er

udnævnt til kommende direktør for den nye statsforvaltning i Hovedstadsområdet. Vi ønsker hende hjertelig tillykke og håber, at vi fortsat skal samarbejde, så vi kan trække på hendes store ekspertise.

Stiftskontorchef Jørgen Christiansen er trådt tilbage fra sin stilling i juni måned efter fælles aftale mellem ham og kirkeministeriet. Stillingen som stiftskontorchef vil dog først blive opslået i 2006, når Jørgen Christiansens ansættelse ophører. Stiftsfuldmægtig Anne Margrethe Andersen er indtil da blevet konstitueret som stiftskontorchef.

Jeg vil gerne takke alle stiftets medarbejdere for en god og flittig indsats i årets løb.

Sognepræst Jesper Stange, der har været ansat både ved Domkirken og i stiftet som min teologiske medarbejder er pr. 1. april udnævnt til sognepræst ved Vor Frue Kirke. I hans sted er cand.teol. ph.d. Camilla Sløk konstitueret som min teologiske medarbejder og sognepræst ved Sankt Andreas kirke. Jesper Stange vil dog fortsat være redaktør af stiftsårbogen.

Jubilæer og kirkefester

I landemodeåret har følgende kirker fejret jubilæum:

Kastels kirke 300 år, De Døves Kirke 100 år, Hans Egede kirke 75 år, Frihavns kirke 100 år, Vartov kirke 250 år og Kirkesalen på Flyvestation Karup 50 år.

I august blev Sundkirken genindviet efter en omfattende ombygning og udsmykning af kirken.

Indenlandsk Sømandsmission med hovedsæde i København fejrede i april sit 100 års jubilæum.

Grønlands stift fejrede desuden i juni måned 100-året for Den grønlandske Kirke med festgudstjeneste og historiens første bispemøde i Nuuk.

Studieorlov

Det er ikke kun præster og provster, der kan få studieorlov, men nu også biskopper. Det benyttede jeg mig af i perioden 15. januar til 15. april, hvor jeg sammen med min kone rejste rundt i Libanon, Syrien og Ægypten for på nærmeste hold at studere religionsmødet mellem islam og kristendom. Det blev

en meget spændende og inspirerende studieorlov, hvor jeg for én gangs skyld selv kunne skrive min dagsorden og kaste mig over de bøger og besøg, jeg havde lyst til.

Jeg vil gerne sige en særlig tak til missionssekretær, pastor Harald Nielsen fra Danmission, der hjalp mig med at tilrettelægge besøgene i Mellemøsten og inviterede til en perspektivrig dialogkonference i Luxor, og til domprovst Anders Gadegaard, der i mit fravær fungerede som biskop sammen med varetagelsen af hans egen stilling.

Referat af forårsprovstemøde 25.–26. april 2005 på Bornholm

ved stiftskontorchef Jørgen Christiansen

88

Alle landemodets medlemmer deltog i drøftelserne.

For mødet var fastsat følgende dagsorden:

1. Siden sidst
2. Det udvidede landemøde i København og på Bornholm
3. Stiftsråd
4. Folkekirken.dk
5. Masterplan
6. Fortsat drøftelse af "Kerteminde modellen"
7. Evaluering af Allehelgensandagter på de københavnske kirkegårde
8. Folkekirkens katastrofeberedskab
9. Konferencer af DNK
10. Eventuelt

Punkt 5 blev ændret til punkt 9, og punkt 6–9 blev herefter punkt 5–8.

ad 1. Siden sidst

a) Erik Norman Svendsen omtalte sin studieorlov vedr. Religionsteologi og Religionsmøde.

b) Antallet af ansøgere til præstestillinger, bortset fra specielle præstestillinger, var for tiden meget stort.

c) Erik Norman Svendsen omtalte en skrivelse fra Præsteforeningen vedr. problemer, der trængte til en afklaring, f.eks. i forbindelse med kvotestillinger. Dernæst blev der peget på behovet for introduktionsmateriale til nye provster, provsternes administration af rådighedsordningen samt problemer omkring ind- og udflytningssyn for præsteboliger.

d) Kirkeministeriet havde nedsat en arbejdsgruppe om ændret struktur som følge af kommunalreformen. I gruppen var der repræsentanter for Kirkeministeriet, biskopperne, Provsteforeningen, Præsteforeningen samt Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer. Der forventedes et uændret antal provstier, men gruppen ville f.eks. overveje, om provstestillingerne skulle knyttes til faste præstestillinger, og om der skulle opbygges en egentlig provstiadministration.

e) Også omkring stiftsøvrighedernes fremtid var der nedsat et udvalg. Den tidligere kirkeminister, Tove Fergos forslag om bevarelse af statens indflydelse i form af de nye direktørers deltagelse i to eller flere stiftsøvrigheder i stedet for stiftamtmandene blev formentlig ikke gennemført. Bente Flindt Sørensen oplyste, at det lå i kortene, at lovene omkring kommunalreformen blev vedtaget med virkning fra 1. juli 2005.

f) Der var igangsat et udredningsarbejde omkring samtalevejledning og efteruddannelse. Den hidtidige ordning kunne medføre relativt store kørselsudgifter. Erik Norman Svendsen understregede, at relevant samtalevejledning også bestod i provsternes samtale med nyansatte præster.

g) Ifølge ansættelseslovens § 19 kan biskoppen tillade, at der antages medhjælp i konfirmandundervisningen. Ansættelse af konfirmandlærere skal derfor godkendes af biskoppen, men ikke alle ansættelser forelægges. Jørgen Christiansen udarbejder et notat, der udsendes til provsterne.

ad 2. Det udvidede landemøde i København og på Bornholm

Erik Norman Svendsen oplyste, at undervisnings- og kirkeminister Bertel Haarder har sagt ja til at være taler ved det udvidede landemøde i København torsdag den 6. oktober 2005 og ved det bornholmske landemøde mandag den 14. november 2005. Biskop Lennart Koskinen, Visby Stift, vil blive bedt om at prædike ved landemodegudstjenesten. Prædiken skal kunne udleveres i oversat stand til deltagerne i gudstjenesten.

ad 3. Stiftsråd

På baggrund af et udkast til forretningsorden drøftedes forskellige spørgsmål, herunder om formand kontra ordstyrer, om biskoppen skulle være formand, eller om formand og næstformand skulle vælges udelukkende blandt de læge medlemmer. Biskoppens adgang til at få emner optaget på dagsordenen blev foreslået tydeliggjort, ligesom spørgsmålet om afstemningsregler blev drøftet. I lyset heraf blev der udarbejdet et lettere revideret udkast til forretningsorden til forelæggelse for stiftsrådet.

ad 4. Folkekirken.dk

Erik Balslev–Clausen redegjorde for det hidtidige forløb omkring stiftssamarbejdet mellem 10 stifter og Grønlands stift, om en internetpræsentation af folkekirken, samt om kontrakten med Danmarks Kirkelige Mediecenter om udførelse af det praktiske arbejde. Forholdet til Info-centret blev drøftet, og i den forbindelse påpegede Peter Holm, at Info-centrets bestyrelse aldrig havde forestillet sig at skulle drive folkekirken.dk.

89

ad 5. Fortsat drøftelse af ”Kertemindemodellen”

Et notat fra arbejdet i et underudvalg blev drøftet. Der var ikke enighed om det hensigtsmæssige i, at provstierne ansatte en medarbejder, der geografisk blev placeret i stiftsadministrationen. På baggrund af erfaringerne fra stiftsadministrationens kursusdag i januar 2005 for kontaktpersoner i Vesterbro provsti gjorde Jørgen Christiansen opmærksom på, at administrationen ville kunne afholde en sådan dag i hvert provsti inden for hver valgperiode for menighedsrådene. Kertemindemodellen blev her efter afvist. Ud over en kursusdag vil der i samme omfang som hidtil kunne hentes vejledning hos stiftsadministrationens medarbejdere.

ad 6. Evaluering af Allehelgensandagter på de københavnske kirkegårde

Karsten Woll omtalte, at andagterne i Søndre Kapel på Bispebjerg kirkegård var meget lidt besøgt, formentlig dels på grund af kapellets afsides beliggenhed, dels på grund af en tilsvarende andagt i Grundtvigskirken. Da der var forholdsvis gode erfaringer fra andre kirkegårdskapeller, og da det var væsentligt, at der var tale om en andagt på selve kirkegården, var der stort set enighed om ikke at ændre hidtidig praksis.

ad 7. Folkekirkens katastrofeberedskab

Sten Wenzel-Petersen oplyste, at de første præster, der blev udsendt til Thailand, var udsendt af katastrofeberedskabet, mens den sidste var udsendt af folkekirken selv. Visse procedurer omkring kompetencerne havde været uklare, men set med offentlighedens øjne havde udsendelsen i det store og hele fungeret. Udenrigsministeriet, der havde afholdt

alle udgifter, dog ikke til vikardækning for udsendte præster, var i færd med at udarbejde en evalueringsrapport.

ad 8. Konferencer af DNK

Det fremgik, at kirkebogseftersyn i traditionel forstand og indberetning herom til biskoppen ikke kan finde sted efter overgangen til DNK. I stedet finder kirkebogsføringen sted under provstens tilsyn. Jørgen Christiansen udarbejder et notat om retsstillingen.

ad 9. Masterplan

Der blev foretaget en provstivis gennemgang af behovet for præstestillinger samt mulighederne for at foretage sognesammenlægninger og pastoratsændringer. På baggrund af drøftelserne på forårsprovstemødet og efter kommende fornyede drøftelser med hver enkelt provst udarbejder Erik Norman Svendsen et samlet oplæg omfattende hele stiftet med henblik på forelæggelse for stiftsrådet og med henblik på udførelse i menighedsrådenes nuværende valgperiode.

ad 10. Eventuelt

Ole Brehm Jensen omtalte status i det igangværende udvalgsarbejde omkring en ændring af værnspræsteordningen. Der ville blive stillet forslag om et forøget militært og teologisk niveau for udsendte præster, og dette ville blive opnået gennem obligatorisk uddannelse. Forsvaret forventedes at bære de økonomiske omkostninger i forbindelse med efteruddannelse samt en lønmæssig compensation til de præster, der påtager sig forpligtelserne som værnspræst.

23. maj 2005, Jørgen Christiansen, Stiftskontorchef

Referat af landemodeforhandlingerne den 6. oktober 2005 i Københavns Bispegård.

ved konst. stiftskontorchef Anne Margrethe Andersen

I forhandlingerne deltog alle landemodets medlemmer med undtagelse af provst Finn Vejlgård, der er bevilget studieorlov i perioden 1. oktober–31. december 2005.

Der var for mødet fastsat følgende dagsorden:

1. Godkendelse/supplering af dagsorden
2. Meddelelser
3. Årsberetning ved biskoppen
4. Årsberetning fra stiftsudvalgene
5. Prøveprædikener
6. Ferie m.v.
7. Orientering om arbejdsgruppen vedrørende ny værnspræsteordning
8. Rekruttering af beredskabspræster, felt-, orlogs-og flyverpræster
9. Orientering/foreløbig statusopgørelse over planerne for ændringer af provstigrænserne i København
10. Forårsprovstemøde 2006
11. Det udvidede landemøde 2006 i København og på Bornholm, herunder valg af prædikant og taler
12. Eventuelt

ad 1. Godkendelse/supplering af dagsorden

Dagsordenen blev godkendt.

ad 2. Meddelelser

Erik Norman Svendsen oplyste, at stiftskontor-

chef Jørgen Christiansen er fratrådt sin stilling i juni måned 2005 efter fælles aftale mellem ham og Kirkeministeriet. Stillingen som stiftskontorchef vil dog først blive opslået i 2006, når Jørgen Christiansens ansættelse endeligt ophører. Stiftsfuldmægtig Anne Margrethe Andersen er indtil da konstitueret som stiftskontorchef.

Erik Norman Svendsen henledte opmærksomheden på Kirkeministeriets cirkulæreskrivelse af 15. marts 2005 om visse ændringer af administrationen af præsters løn- og ansættelsesvilkår, og nævnte i den forbindelse særligt afsnittet om behandlingen af disciplinærsager vedrørende præster. I henhold til cirkulæreskrivelsen er biskopperne nu bemyndiget til at behandle og afgøre sådanne sager, såfremt den disciplinære afgørelse på forhånd må forventes ikke at ville overstige en advarsel, irettesættelse eller en bøde på ikke over 1/25 af tjenestemandens løn, jfr. tjenestemandenslovens § 24.

Med henvisning til Højesterets dom i Riberssagen nævnte Erik Norman Svendsen, at sagen havde været drøftet på det netop afholdte samråd mellem kirkeministeren og biskopperne, og at der her var bred enighed om, at søge den kirkelige lovgivning ændret eller præciseret, således at folkekirken bliver i stand til i ekstreme tilfælde at forsvare sin identitet som trossamfund.

Erik Norman Svendsen omtalte endvidere indgåelsen af venskabsaftalen med Visby stift og det i tilknytning hertil gennemførte besøg i Visby i begyndelsen af oktober, hvor venskabsaftalen blev underskrevet den 2. oktober 2005 i Visby domkirke.

ad 3. Årsberetning ved biskoppen

Årsberetningen blev drøftet, og der blev foretaget nogle mindre rettelser og tilføjelser.

I tilknytning til drøftelsen af årsberetningens afsnit om katastrofeberedskabet oplyste Ejgil Bank Olesen, at de thailandske myndigheder planlagde en mindehøjtidelighed for de berørte familier anden

juledag i Thailand til markering af 1-årsdagen for Tsunamien.

Vedrørende projektet Cyberkirken.dk blev det blandt andet drøftet, hvem der har tilsyn med dette. Palle Thordal bemærkede, at tilsynet med de præster, der er tilknyttet projektet, måtte henhøre under biskoppen i det stift, hvor de pågældende er ansat.

Erik Norman Svendsen omtalte kort nedlæggelsen af statsamterne pr. 31. december 2006 og omdannelsen fra 1. januar 2007 til 5 statsforvaltninger. Hvilke konsekvenser det ville få for Stiftsovrighederne og stiftamtmandene var endnu ikke afklaret. Indtil videre beholdt stiftet dog Bente

Flindt Sørensen, der tillige er udnævnt til kommende direktør for den nye statsforvaltning i Hovedstadsområdet, som stiftamtmand. Biskoppen ønskede hjertelig tillykke, idet han samtidig håbede på et fortsat samarbejde, så stiftet som hidtil kunne trække på stiftamtmandens store ekspertise.

ad 4. Årsberetning fra stiftsudvalgene

Beretningerne blev taget til efterretning.

ad 5. Prøveprædikener

Erik Norman Svendsen redegjorde for den gennem de senere år afprøvede ordning, hvorefter de ansøgere, der er udtaget til prøveprædiken, prædiker i den kirke man har søgt. Dette giver menighedsrådene en god mulighed for at vurdere ansøgerne på lige præmisser, og samtidig kan de efterfølgende samtaler med menighedsrådene afholdes i kirkens egne lokaler. Provsten tilrettelægger et kort gudstjenesteforløb eller en andagt, som de udtagne skal forestå. I flere tilfælde har de udtagne også prædikeret over samme tekst, hvilket mange af rådsmedlemmerne har fundet meget spændende. Prøveprædikenerne er ikke offentlige, og det er således alene kirkebetjeningen og rådets medlemmer, der er til stede under disse.

Palle Thordal fandt, at prøveprædikenerne med den nuværende ordning lettere fik karakter af en eksamen, og samtidig oplevede menighedsrådet heller ikke præsten i almindelig gudstjenestesammenhæng.

På forespørgsel fra Gotfred Larsen vedrørende ordinationspraksis for organisationsansatte teologer, oplyste Erik Norman Svendsen, at Kirkeministeriet overvejede en ændring af de nugældende regler. Den gældende anordning fra 1921 om Præstevielse af teologiske kandidater i visse tilfælde

overvejes således ophævet, og i stedet vil man indføre den ordning, at organisationsansatte teologer også skal have tilknytning til et bestemt sogn gennem ansættelse, eventuelt som deltidsbeskæftiget overenskomstansat præst eller som ulønnet overenskomstansat præst. Ansættelsen foretages på normal vis af Kirkeministeren sådan, at der som ved andre ansættelser ligger en ordinationstilladelse i selve ansættelsen. Denne model imødekommer samtidig det af biskopperne fremsatte ønske om, at de pågældende organisationsansatte skal have en fast sognetilknytning.

ad 6. Ferie m.v.

Af hensyn til en korrekt registrering af præsternes ferie i FLØS anmodede Anne Margrethe Andersen om, at alle aftaler om overførsel af ferie og særlige feriedage fra et ferieår til det næste blev indberettet til stiftet, også selvom der alene var tale om overførsel af få dage til afholdelse i begyndelsen af det nye ferieår. Endvidere oplyste Anne Margrethe Andersen, at provsterne af hensyn til stiftets regnskabsmæssige opgørelse af feriepengeforpligtelsen over for præsterne ultimo december ville blive anmodet om indsendelse af oplysninger pr. 31. december 2005 for præsterne vedrørende endnu ikke afholdt ferie og særlige feriedage optjent i 2004.

ad 7. Orientering om arbejdsgruppen vedrørende ny værnspræsteordning

Ole Brehm Jensen oplyste, at forsvaret havde været gennem nogle meget store omlægninger gennem det forløbne år som følge af det seneste forsvarsforlig, og at disse omlægninger også havde konsekvenser for den gejstlige betjening af forsvaret. Forsvarschefen havde derfor nedsat et udvalg vedrørende

værnspræsteordningen i hvert af de 3 værn. Disse udvalgs indstillinger var herefter samlet i en foreløbig fælles rapport, som har været forelagt for Kirkeministeriet, Præsteforeningen og Forsvarschefen.

Rapporten indeholder 3 væsentlige anbefalinger. For det første skal uddannelsen af værnpræsterne styrkes, således at værnpræsterne ikke mindst på den militære side løftes op på et mere professionelt niveau og dermed står bedre rustet i forbindelse med udsendelse.

Som følge af den øgede uddannelsesindsats påregnes værnpræsterne at skulle gøre tjeneste i 30 dage pr. år pr. præst, og rapporten indeholder derfor som den anden anbefaling en indstilling om, at folkekirken kompenseres økonomisk – dag for dag – for det træk, der er på værnpræsterne, ikke kun ved udsendelse, men også for fravær fra sognet i forbindelse med den almindelige træning. Det er i denne forbindelse en klar forudsætning, at den økonomiske kompensation anvendes lokalt til ansættelse af vikarer for værnpræsterne. Som det tredje foreslås det, at værnpræsterne gives et løn-tillæg for at påtage sig opgaven som værnpræst. Tillægget ydes ved siden af det nuværende rådighedstillæg.

Palle Thordal ønskede oplyst, om man havde overvejet at fastansætte præster i forsvaret. Ole Brehm Jensen oplyste, at det havde været overvejet, men at dette ikke fandtes muligt. Med den udsendelsefrekvens, der har været i de seneste år og med en pause på 4 år mellem hver udsendelse ville det kræve mindst 40 fuldtidsansatte præster, og dette skønnes helt urealistisk. Ole Brehm Jensen oplyste videre, at det som noget nyt var besluttet, at der skal knyttes præster til Hjemmeværnet. Dette hang bl.a. sammen med, at Hjemmeværnet har fået

en anden og mere aktiv rolle som et væsentligt led i totalforsvaret. Reduktionen i hæren betyder, at det samlede antal præster reduceres fra ca. 90 til ca. 60 incl. hærhjemmeværnets præster.

Vilhelm Værgen understregede, at man af hensyn til den præstelige identitet også ønskede at bevare tilknytningen til folkekirken.

ad 8. Rekruttering af beredskabspræster, felt-, orlogs- og flyverpræster

Sten Wenzel-Petersen oplyste, at der var flere præster, der fungerede som både beredskabspræst og værnpræst. I takt med de øgede krav til såvel beredskabspræsterne som værnpræsterne samt det fremtidige øgede fravær fra embedet i indtil 30 dage årligt for værnpræsternes vedkommende, var det nu besluttet, at præster ikke længere kunne varetage begge opgaver samtidig.

Erik Norman Svendsen gjorde i den sammenhæng opmærksom på, at Folkekirken nu også indgik som en selvstændig enhed i katastrofeberedskabet.

Ole Brehm Jensen bemærkede i forbindelse hermed, at der var en klar snitflade mellem katastrofeberedskabet og værnpræsteordningen. Katastrofeberedskabet var rettet mod ofre for en katastrofe, hvorimod værnpræsteordningen var rettet mod indsatsmandskabet.

ad 9. Orientering/foreløbig statusopgørelse over planerne for ændringer af provsti grænserne i København

Palle Thordal oplyste, at man på provsternes netop afholdte årsmøde havde prøvet at udfritte Kirkeministeriets folk om deres visioner for København med hensyn til overvejelser om provstigrænseændringer i kølvandet på kommunalreformen.

Ministeriet havde oplyst, at der var nedsat en arbejdsgruppe til at se nærmere på blandt andet dette spørgsmål, og at arbejdsgruppen ville fremkomme med en rapport, der efterfølgende vil blive udsendt i høring. Palle Thordal ville på den baggrund gerne have en orientering om status for planerne om ændring af provstigrænserne i København.

Erik Norman Svendsen oplyste hertil, at han ikke havde modtaget yderligere oplysninger vedrørende den af ministeriet nedsatte arbejdsgruppe og dens overvejelser udover det, som Palle Thordal allerede var bekendt med.

Erik Norman Svendsen redegjorde herefter kort for de overvejelser, man havde gjort sig fra stiftets side omkring ændringer i den fremtidige provstistruktur. For Bornholms vedkommende var det foreslået, at der senest ved kommende ledighed i en af provstestillingerne skulle ske sammenlægning af de 2 provstier til 1 provsti. For Københavns vedkommende var der foreslået en regulering mellem Amagerland og Amagerbro provstier med overflytning af Højdevang og Solvang sogne fra Amagerland provsti til Amagerbro provsti. Endvidere var der fremlagt forslag om oprettelse af et særligt budgetudvalg i Københavns kommune til at koordinere og fastlægge provstiernes ligningsbeløb.

ad 10. Forårsprovstemøde 2006

Forårsprovstemødet blev foreløbig fastsat til onsdag den 19. april 2006 kl. 9–16 i Bispegården.

Det undersøges dog, hvorvidt det som led i den indgåede venskabsaftale med Visby stift vil være muligt at henlægge forårsprovstemødet til Gotland i enten 2006 eller 2007.

ad 11. Det udvidede landemøde 2006 i København og på Bornholm, herunder valg af prædikant og taler

Det udvidede landemøde finder sted onsdag den 11. oktober 2006.

Foreløbig påtænkes de egentlige landemodet for handlinger påbegyndt den 11. oktober 2006 kl. 9–16. Såfremt der måtte vise sig behov derfor, påbegyndes de i stedet den 10. oktober 2006 kl. 13–16.

Ved landemodegudstjenesten prædiker Holmens provst Ejgil Bank Olesen og i hans frafald hærprovst Ole Brehm Jensen.

Det bornholmske landemøde finder sted mandag den 6. november 2006.

ad 12. Eventuelt

På forespørgsel fra Palle Thordal oplyste Erik Norman Svendsen, at provsterne kunne søge Stiftsfonden om tilskud til honorar til foredragsholder i forbindelse med afholdelse af præstekonventer.

Erik Norman Svendsen bemærkede videre, at oprettelsen af stiftsrådet kunne få betydning for en række af de emner, som hidtil var drøftet i Landemode-regi. En række spørgsmål vil nu i stedet skulle drøftes i stiftsrådet, og det aftaltes derfor, at referaterne fra stiftsrådets møder fremover skulle optages som et punkt på dagsordenen for Landemodet.

12. oktober 2005, Anne Margrethe Andersen

Stiftsudvalget for mellemkirkeligt arbejde

ved skolepædagog Christian Borello Carlsen.

Selvom dette år umiddelbart betragtet har været et lidt stille år med knap så mange udfarende aktiviteter som i det forrige, kan vi til gengæld glæde os over, at vi har haft mulighed for at give støtte til mange gode mellemkirkelige aktiviteter. Mange ansøgninger modtog vi i løbet af året, og blandt dem vi støttede kan nævnes flg.:

- Kristen makedoners deltagelse i ungdomskonference (arr. Kristent-Islamisk Studiecenter) d. 5.–6. november i København
- To kristne, armenske kunstneres deltagelse i f.m. arrangement i Sct. Andreas Kirke, København
- Stud. theol. Sarah Ziethens studietur til Leicester d. 7.–11. april 2005
- Tværkulturelt Centers mellemkirkelige konference d. 4.–6. november 2005 i København
- Valbysogdenes Letlandssamvirke som havde brug for støtte til et besøg fra venskabsmenigheden i Nereta i Letland d. 10.–18. august 2005.

En sammenslutning af kirker, som vi er engageret i, og som er inde i en spændende periode med vækst og store udfordringer, er netværkssamarbejdet Theobalt. Sognepræst Ruth van Gilse er vores kontaktperson til Theobalt, der er et samarbejde mellem kirkerne i landene omkring Østersøen. Ud over det årlige møde for kontaktpersoner, der arrangeres på skift mellem de forskellige lande, blev

der i år afholdt en stor konference i Visby, Gotland, d. 19.–22. maj. Det var med deltagelse af repræsentanter fra i alt 20 kirker – det største antal, der hidtil har deltaget i et Theobalt arrangement.

Temaet for konferencen var kirkernes rolle og ansvar i f.m. den nye situation efter EU-udvidelsen i Østersøregionen og den store udfordring for kirkerne: Folks frie bevægelighed mellem landene. Inden konferencen fandt der forberedende møder sted lokalt i regionen, således også i København, hvor ikke bare folkekirken, men også den romersk-katolske kirke og frikirkerne var repræsenteret. Ruth van Gilse konkluderer i sin rapport fra konferencen, citat: *Jeg er ikke i tvivl om, at det største udbytte af hele projektet er det, de lokale og regionale møder har sat i gang ude i kirkerne. Der er blevet taget emner op, som ellers ikke stod til diskussion, ømme punkter er blevet afdækket, og det er blevet klart for alle, at samtale og engagement – også fra kirkernes side – er nødvendig, hvis der skal komme noget godt ud af den nye situation i vores region af Europa.*

Desuden må man ikke glemme det personlige møde, som finder sted især ved sådan en større konference. Nye kontakter kommer i stand, og gamle udbygges. Det er måske nok kun små skridt, men det er alle skridt på vejen til en bedre forståelse og kontakt kirkerne imellem.

Bedre kan essensen af det mellemkirkelige arbejde vist ikke udtrykkes.

Denne omtale af Theobalt leder naturligt videre til et spændende initiativ, som så dagens lys sidst på året. I begyndelsen af oktober blev en kommende venskabsaftale mellem Visby Stift, Gotland, og Københavns Stift underskrevet.

Der havde været ført forhandlinger mellem de to stifter i et lille års tid, og da aftalen var blevet godkendt herhjemme af Stiftsråd, Det mellemkirkelige Stiftsudvalg og menighedsrådet ved Domkirken, kunne den underskrives i Visby d. 2. oktober og i København d. 6. oktober.

Tanken med venskabsaftalen er at uddybe båndene mellem de to stifter til gensidig inspiration og opbyggelse. "At lære af og sammen med hinanden," og det tænkes praktiseret ved besøg hos hinanden, deltagelse i fælles kurser og arrangementer og ikke mindst i Theobalt.

Aftalen gælder i fem år og evalueres efter fire år med henblik på en mulig forlængelse.

I det mellemkirkelige Stiftsudvalg må vi til stadighed være kritiske over for vores måde at formidle og synliggøre det mellemkirkelige arbejde.

Der kan nemt opstå problemer i f.m. en sådan formidling til menighederne i stiftet. Derfor må vi hele tiden bestræbe os på at blive bedre i vores kommunikation udadtil, og i et forsøg på dette prøvede vi i år noget nyt. Vi sendte et gratis eksemplar af Det mellemkirkelige Råds årbog til samtlige præster og menighedsrådsmedlemmer i stiftet. Anledningen var først og fremmest det forestående valg til Det mellemkirkelige Stiftsudvalg, som skal foregå i begyndelsen af det nye år. Valgperioden udløber d. 31. marts 2006. Årbogen med titlen Kirke mellem Kirker er nemlig et passende oplæg til valget, idet den giver en bred og varieret beskrivelse af, hvad mellemkirkeligt arbejde er på godt og ondt. Årbogen er personlige beretninger af et bredt udsnit af personer fra hele det danske kirkelige landskab.

Vi håber, at vi med udsendelsen af denne årbog har formået at nå ud til stiftets fjerneste kroge i et

forsøg på formidlingens svære kunst. Vi har også en forhåbning om, at stoffet har givet lyst til at støtte og måske mod på at engagere sig eller i hvert fald bare at interessere sig lidt mere for det vigtige mellemkirkelige arbejde.

Stiftsudvalget om nye religiøse strømninger

ved stiftspræst Niels Underbjerg

Det religiøse landskab forandrer sig hele tiden og nye aktører, også i det kirkelige, kommer på banen. Dette påvirker – og bør påvirke – det arbejde, som "Stiftsudvalget om nye religiøse strømninger" udfører.

Ikke mindst det landsdækkende samarbejde "Stiftssamarbejde om Folkekirke og Religionsmøde" (herefter F&R) har taget en del opgaver op, som vi før havde på dagsordenen i vort regi, ikke mindst kursusvirksomheden, hvor man ønsker at udruste menighederne i Folkekirken til det efterhånden uundgåelige religionsmøde.

Det har givet vort stiftsudvalg mulighed for at arbejde med at afdække yderligere behov for tiltag i forhold til den omsiggribende nyåndelighed.

Siden sidste stiftsårbog har vi således haft opfølgingsmøde på en seminardag om spiritualitet og religionsmøde i Københavns Stift, som var arrangeret for flere stiftsudvalg og med initiativ fra biskoppen og missionsselskabet Areopagos. Her drøftede vi, hvordan en tydeliggørelse af den kristne spiritualitet i dens mangfoldighed kunne være en del af et

konstruktivt religionsmøde, både i forhold til nyreligiositeten og til islam. På opfølgingsmødet prøvede vi på at konkretisere forskellige mulige tiltag, som der kunne arbejdes med.

Stiftsudvalget om nye religiøse strømninger har været engageret i flg. tiltag:

- Startpakke for nye kristne – en hjælp til at komme i gang med en personlig kristen praksis. Pakken kommer til at indeholde en kort introduktion til kristendom, hjælpemidler til andagtsliv/meditation, henvisninger til grupper, der kan støtte én i den åndelige praksis.

- Planlægningen og opstarten af et landsdækkende sjælesorgsnetværk med henblik på at kunne tilbyde sjælesorg til nyspirituelle og søgende mennesker. Dette netværk har begyndt sit virke lige efter påske og er tilknyttet mere end 70 præster fra hele landet, herunder flere af stiftsudvalgets medlemmer. Et centralt telefonnummer, præster på vagt flere gange om ugen og en hjemmeside er kernen i dette tiltag.

Deltagelse på KROP-SIND-ÅND-messen i Falkonercentret i januar/februar er en årligt tilbagevendende begivenhed. Folkekirkens stand er efterhånden en

Stiftsudvalget for arbejde blandt etniske minoriteter

ved stiftspræst dr.theol. Lissi Rasmussen

Der har i det forløbne år været talt meget i medierne om konvertitter, både til islam og kristendom. Antallet af konvertitter er steget i de senere år på begge sider i og med, at børn og unge med forskellig religiøs baggrund går i skole sammen og bliver venner med hinanden. Visse grupper af flygtninge har måske også oplevet islam som en del af undertrykkelsen i det land, de er flygtet fra og ønsker derfor at forlade islam. Nogle af dem vender sig til kristen-

dommen – bliver døbt og ønsker at blive en del af menighedslivet.

Desværre har vi i folkekirken ikke været specielt gode til at tage imod og fastholde disse konvertitter. Ofte mangler vi kendskab til deres ønsker og behov, eller vi har simpelthen ikke de menneskelige ressourcer, der har et overskud til at gøre en særlig indsats for at få disse mennesker til at føle sig hjemme.

Stiftsudvalget har derfor nedsat en arbejdsgruppe til at indsamle erfaringer om konvertering til kristendom og arbejde med denne særlige problematik, hvad angår forholdet mellem menighederne og kristne konvertitter. Hvordan kan folkekirkelige fællesskaber blive bedre til at inddrage konvertitter i menighedslivet? Udvalget arbejder nu frem mod at udgive et inspirationshæfte, der skal give en praktisk håndsrækning til præster og menigheder, så de står mindre famlende overfor en sådan situation.

Arbejdet for flere af udvalgsmedlemmerne har i de senere måneder været berørt af terrorangrebene i London og den efterfølgende debat, der har været om risikoen for lignende angreb her i landet. Som man kunne vente, er mistroen over for den muslimske befolkning i Danmark blevet yderligere forstærket efter disse begivenheder, og det er blevet endnu vigtigere at tale mennesker – og her især politikere – til fornuft, så frygten ikke tager overhånd. Det er vigtigt at oplyse om de grunde, der kan være til, at unge muslimer i dag griber til så yderliggående midler som at dræbe uskyldige civile mennesker. Hvad kan vi som organisation eller enkeltmennesker gøre for at inddrage de unge, så de føler sig som ligeværdige medborgere med ansvar for samfundsfællesskabet?

Et af de tiltag, der blandt andet skulle bidrage til denne proces, var en række kursusdage, som Kristent Tværkulturelt Center stod for i samarbejde med flere af udvalgets medlemmer. Den anglikanske præst og islamkender Colin Chapman, der indtil for nylig var lektor i islamiske studier ved Near East School of Theology i Beirut talte på disse kursusdage om blandt andet islams sande ansigt, islam og terrorisme og konflikten i Mellemøsten.

I København blev kursusdagen holdt i Solvang Kirke i samarbejde med Mødestedet Amager. Ca. 40 deltagere var forsamlede til kurset. Søndag d. 28. august prædikede Colin Chapman i Københavns Domkirke. I sin prædiken, der blev bragt i Kristeligt Dagblad ugen efter (over lignelsen om helbredelsen af de 10 spedalske), stillede han bl.a. spørgsmålet om, hvorvidt udlændinge – og især muslimer – er blevet vore dages samaritanere.

Beretning fra Stiftsudvalget for Det Danske Bibelselskab

ved datalog Karsten Kynde

Bibelselskabet i Danmark arbejder gennem 12 stiftsudvalg hen imod at højne kendskabet til Bibelen i lokalområderne. Hvert stiftsudvalg består af fem medlemmer: To valgt af Bibelselskabets medlemmer, to valgt af biskoppen og et valgt af Frikirkerådet.

Stiftsudvalgenes formål er at skabe interesse for Bibelen og fremme bibellæsning i hjem, kirker og menigheder. Det gør de blandt andet ved at formidle kontakt til foredragsholdere eller stille udstillingsmaterialer til rådighed i forbindelse med arrangementer, hvor Bibelselskabets arbejde og udgivelser kan have interesse. De kommer naturligvis også gerne på besøg og fortæller om deres arbejde.

På Bibelselskabets hjemmeside www.bibelselskabet.dk kan man – ud over den samlede bibeltekst på dansk, grønlandsk og færøsk – finde foredragskatalog, udgivelser og adskilligt mere. Man kan også gennem medlemskab af bibelselskabet få tilsendt et nyhedsblad og i det hele taget blive opdateret om de seneste udgivelser og studiemateriale.

Beretning fra Stiftsudvalget for mission

ved stiftspræst og sognepræst Jonna Dalsgaard

Din tro, min tro – en bombe under samfundet eller et godt tilbud?

I sommerens løb er det endnu engang blevet understreget, at menneskers tro og religiøse opfattelser kan misbruges til i bogstavelig forstand at lægge en bombe under samfundet og forvandle både hverdagen og et sommerparadis til et helvede.

Selvom det ikke er nyt, får det nok mange til at tænke: Hvis bare der ikke fandtes religioner, ville verden være et langt bedre sted at leve.

Kan noget godt komme fra religiøse overbevisninger? Vil religionerne ikke altid være årsag til vold og ballade?

Disse tanker og overvejelser har tydeliggjort relevansen af pilotprojektet "Din tro, min tro – og hvad vi sammen tror" som blev tilbudt til både kommune- og privatskolerne på Nørrebro fra september 2004 – maj 2005, og som nu har startet sin anden del af projekt-perioden fra d. 1. august 2005 – 1. april 2006.

Ud over information til og samtale med eleverne vil vi vise, at tro og religiøse opfattelser kan leve og tale sammen i en konstruktiv og fredelig sameksistens – og positivt bidrage til et lokalsamfunds udvikling.

Projektet er inspireret af Interfaith Education Centre i Bradford, England, der er et tværreligiøst center

med mangfoldige tilbud til skolerne: Centret arrangerer besøg i forskellige religioners helligdomme, udarbejder undervisningsmateriale og projekter og tilbyder undervisning til lærere i lokalområdet for at fremme viden og forståelse om de religioner, som skolernes elever hører hjemme i.

Ud fra centrets model og arbejdsmetoder er pilotprojektet DIN TRO, MIN TRO – OG HVAD VI SAMMEN TROR et tilbud til skolerne på Nørrebro med det formål at opbygge et religiøst og etisk grundlag for gensidig forståelse og respekt for hinanden.

Skolerne får tilbud om at få besøg af et gæstelærer-team bestående af en pædagogisk repræsentant for islam, jødedommen og kristendommen, der fortæller og samtaler om dét, som de tre religioner er fælles om og dét, der adskiller. Gæstelærerteamet vil i praksis give eleverne et forbillede på, hvordan religiøse mennesker kan tale og leve sammen, selvom de ikke er enige i alle centrale aspekter.

Det vil vise, at respekt ikke bygger på, at vi er eller skal være ens, men at vi kender til det, der betyder noget hos hinanden.

På baggrund af de reaktioner, vi har modtaget efter de besøg, som vi har været på, kan vi konkludere, at "Din tro, min tro" – projektet kan bidrage med meget positivt, som eleverne og lærerne kan bruge – også i den videre undervisning.

Her skal blot nævnes et citat efter et skolebesøg: "Tak for et utroligt spændende foredrag/indlæg i dag i 6. klasse. Det var meget mærkbart i efterfølgende lektion, at det havde gjort et stort indtryk på klassen, og de havde fået meget ud af det. Der er meget at tale ud fra, og det har givet stof til eftertanke. Der arbejdes videre med oplæggene i dansk"

Da vi tilbød projektet, havde vi kun de midler, som stiftsudvalgene får fra stiftet hvert år. Vi ventede dog ikke på økonomisk garanti, men tilbød projektet til skolerne sidste efterår og havde derfor også lidt praktisk erfaring at tale ud fra, da vi efter en ansøgning til integrationsministeriet i december var til et møde i ministeriet.

Fra januar 2005 er projektet støttet af Integrationsministeriet, og vi er dermed sikret, at det er økonomisk muligt at gennemføre projektet.

Stiftspræsten deltager i hvert besøg og evaluerer besøget sammen med skolelæreren og gæstelærerne umiddelbart efter lektionerne.

Dels for at vi ved løbende evaluering selv lærer af besøget, men også for at kunne udarbejde en fyldestgørende rapport, når pilot-projektet udløber i sommeren 2006.

Disse erfaringer er også tænkt som inspiration, der kan bruges i andre stifter i Danmark.

Vort ønske er, at vi kan fortsætte arbejdet og tilbyde besøgene til hele København via et tværreligiøst center som centret i England.

Udover arbejdet med dette pilot-projekt forsøger stiftsudvalget for mission også at støtte og opmuntre til "mødesteder" i så mange bydele i København som muligt.

Det langsigtede ønske og mål er, at der findes steder, hvor man kan mødes på tværs af religioner og traditioner i alle bydele af København, og hvor kirken spiller en aktiv rolle i arbejdet.

Dette arbejde kan have mange forskellige vinkler, som naturligvis skal tage udgangspunkt i de lokale forhold og behov.

I maj blev alle kirker i Vanløse, Bispebjerg-Brønshøj provsti inviteret til et inspirationsmøde, hvor man lokalt kunne debattere, hvordan kirkerne kan arbejde sammen om mødet med de mange forskellige mennesker i området. Der blev på mødet nedsat en arbejdsgruppe, der vil konkretisere ønsker, muligheder og behov.

Endelig er der i samarbejde med Folkekirke og Religionsmøde arrangeret en stiftsdag lørdag d. 7. januar 2006 for alle menighedsrådsmedlemmer, præster og kirkeligt aktive i København stift.

Adjunkt ved det Teologiske Fakultet, Århus universitet, Jørgen Skov Sørensen, vil give en guide til håndtering af religiøs mangfoldighed under emnet: "De andre og os og Vorherre".

Derefter vil man i en workshop få lejlighed til at overveje sine egne tanker og reaktioner på et tværreligiøst møde.

Ph.d. Safet Bektovic vil fortælle om "Muslimsk mangfoldighed i Danmark – og religionsmødets betydning for identitet og identitetsdannelse", og dagen vil blive afsluttet med en paneldebat, hvor biskop Erik Norman Svendsen, formanden for stiftsudvalget for mission Poul Bo Sørensen, og Berit Schelde Christensen fra Folkekirke og Religionsmøde vil give deres bud på, hvordan kirken kan og skal forholde sig til en multi-religiøs virkelighed.

Beretning fra Københavns Stiftscentral for undervisning

ved stifts- og sognepræst Helene Dam

Københavns Stiftscentral for undervisning er stiftets lokale efteruddannelsessted for praktisk teologi i alle dens afskygninger

Økonomien er som bekendt særdeles trang i øjeblikket i Københavns stift. Det betyder selvfølgelig også, at Stiftscentralens budget er meget lille – også set i forhold til en enkelt sognekirkes rådighedsbeløb. Stiftscentralens budget er på 40.000 kr. årligt, som skal dække både honorarer, øvrige kursusudgifter og administration. Tiden er alligevel ikke inde til beklagelser, for Stiftscentralen møder en stor frihed fra Københavns stifts side til at udfolde sig uden andre restriktioner end dem, økonomien sætter.

Stiftscentralen har ligeledes den fordel, at den ikke er arnested for en bestemt teologisk gruppe-ring, men afholder kurser, der besøges af præster, der repræsenterer et bredt teologisk udsnit. Det er i sig selv værdifuldt, at vi midt i stiftet har et sted, hvor alle kan samles og fornøje sig med at få fyldt på med viden og inspiration uden at tænke på teologiske fraktioner.

Alligevel har Stiftscentralen sin egen uskrevene dagsorden. Vi skal hele tiden være på udkig efter det bedste af det bedste, ikke alene indenfor teolo-

giens græsgange, men i lige så høj grad også indenfor andre fag. Pointen er ikke at gøre præsten til en altmuligkvinde eller -mand, der kan skifte kasket efter, hvad der nu kræves i det daglige arbejde. Det er tværtimod det modsatte. Kirken har måske mere end nogen sinde brug for, at præsten lader den teologiske refleksion være fundamentet i hans eller hendes arbejde.

Dialogen med andre faggrupper er central, ikke for at blive som én af dem, men netop for gennem dialogen at udforske forskelligheder. Vi vil ligeledes gerne se, hvad de har at give os med deres faglige kompetence og måske indbyde til et samarbejde med dem i det daglige liv i kirken.

Salmesang og dans

Ét af de mest forbløffende eksempler på et sådant samarbejde har været babysalmesangen. Den begyndte som en kursusdag på Stiftscentralen med musikpædagog, Inge Marstal. Idéen med netop at hente hende ind var at give kirkerne mulighed for at se perspektivet i at bruge kvalificerede musikpædagoger til at arbejde med vores børn. Inge Marstal overrumplede os med sit udsagn om, at det musikalske arbejde skal begynde allerede fra spædbarnsalderen, fordi resten af barnets såvel følelsesmæssige som intellektuelle og sociale liv formes gennem den musik, det lille barn hører.

Det var startskuddet til babysalmesangen, som i dag har bredt sig ud over hele landet.

En væsentlig idé i babysalmesangen er, at man ikke alene synger salmerne, men også har mulighed for at danse til dem. Dels, fordi mange af vore ældste salmemelodier oprindeligt er dansemelodier, og dels, fordi der er den pædagogiske pointe i det, at læring også foregår gennem kroppen.

Derfor tilbød Stiftscentralen i samarbejde med Folkekirkens Skoletjeneste kurset Dans og salmer med adjunkt ved Det Kgl. Danske Musikkonservatorium Anne-Mette Riis som kursusleder. Kursets deltagere var både lærere, organister, sognemedhjælpere og præster. Der var stor tilslutning til kurset, som har givet inspiration til at afprøve kombinationen af sang og dans nu også med større børn, ja selv voksne har forsøgt det i gudstjenestesammenhæng.

Sjælesorg

Et lignende samarbejde inden for to fagområder, sjælesorgen og psykologien, udsprang også af en kursusdag på Stiftscentralen, hvor professor i psykologi Peter Elsass og sognepræst Mikkel Wold holdt

kursus om berøringsfladerne mellem psykoterapi og sjælesorg. Kurset gav mulighed for at deltagerne kunne fortsætte i et supervisionsforløb, der har kørt i hele 2005.

Hensigten med projektet er at belyse sjælesorgs arbejdet i en såvel psykologisk som teologisk faglighed. Hensigten er ikke at gøre præsten til psykolog eller at lære særlige psykologiske metoder i udførelsen af sjælesorg, men derimod at styrke den teologiske refleksion gennem en dialog med psykologien. Vi håber, at arbejdet kan fortsætte i 2006 og dermed styrke præstens arbejde som sjælesørger. Det er ikke uvæsentligt, at der løbende holdes en dialog i gang mellem psykologien og teologien, så præsten kan få defineret, hvori han eller hun ad-

skiller sig fra terapeuten. Mangler disse tilbud, kan præsten måske være fristet til at gå ud på det alternative psykologiske marked i den tro, at man hermed kan lære en metode, der kan bruges i sjælesorgssammenhæng.

Kirkens undervisningspligt

Det påpeges igen og igen, at kirken ikke i tilstrækkelig grad når ud til befolkningen med oplysning om, hvad kristendom er.

En vigtig måde at nå mennesker på er ved at tage afsæt i et emne, der berører dem i deres dagligdag. Mange mennesker konfronteres enten direkte eller indirekte med så alvorlige lidelser som depression og angst. Derfor tog Stiftsrådet for mission og Stiftsrådet for undervisning initiativet til allerede i 2004 at afholde et fyraftensmøde i Sankt Pauls kirke. Fyraftensmødets overordnede titel var Samtalens styrker og omhandlede depression. Dette samarbejde mellem de to stiftsråd og Sankt Pauls kirke er fortsat i 2005, hvor emnet var angst. Også her var der tale om en dialog mellem to faggrupper, teologien og psykiatrien, og et menneske, der kendte til angsten selv. I panelet deltog dr.med. Jes Gerlach, Korshærscchef Bjarne Lenau Henriksen, Kierkegaards forsker Joakim Garff og skuespilleren Henning Jensen. Begge fyraftensmøder har haft en forbløffende stor tilslutning med gode og positive tilbagemeldinger.

På denne måde kan kirken også gennem en dialog med et andet fag gøre opmærksom på hvilket menneskesyn, der ligger til grund for den kristne forkyndelse, men også gøre opmærksom på hvordan både psykiatrien og kirken på hver deres måde kan være samtalepartnere for mennesker i krise.

Øvrige kurser

Foruden de nævnte aktiviteter kunne Stiftscentralen i 2005 tilbyde en bred vifte af emner, der berørte både kirkens daglige arbejde og forkyndelsen.

Vi lagde ud med konfliktmægling, hvor lektor ved pastoralseminariet Elmo Due og sognepræst Jesper Stange gav en introduktion til konfliktforståelse, og hvorledes vi kan arbejde med forskellige former for konflikter. Kurset afsluttedes med enkle refleksionsøvelser og drøftelse.

Stiftscentralens andet kursus var et homiletisk kursus med titlen Hvem kommer fra Bosra i blodrøde klæder. Kurset var en inspiration til prædikenforberedelsen til Kristi himmelfart. Oplægsholder var dr. theol. Anna Marie Aagaard.

På kurset Bibeldidaktik og bibelfortælling introducerede sognepræst Birgitte Thyssen metoder inden for nyere bibelundervisning efterfulgt af generalsekretær ved Bibelselskabet Tine Lindhardt, der på forbillig måde gennem fortællekunsten både viste og anviste, hvordan vi gennem fortællingen kan åbne bibelen, så den bliver til nutid.

Kursussæsonen afsluttedes med Præsten på film, hvor lektor ph.d. Anne Jerslev talte om præsten som filmisk figur i nye danske film fulgt op af journalist Kåre Gades oplæg til en diskussion om præsterollen med afsæt i spørgsmålet om, hvorfor der er så stor forskel på præsters opfattelse af sig selv og de billeder, der tegnes i film og medier?

Ja, og det er så måske i virkeligheden det overordnede spørgsmål for Stiftscentralens arbejde i 2005.

Hvad er det, der forankrer præsten i hans eller hendes virke i Den danske Folkekirke?

Stiftsudvalget for diakoni

ved pastor Hanne Storebjerg

Stiftsudvalg for diakoni har i al sin tid beskæftiget sig med hjemløshed – både som et storbyfænomen og som et psykisk fænomen og med kirken som et hjemsted for denne hjemløshed. Vi har i flere år arbejdet med projekt "Kirkely" i forbindelse med Avedøre Kirke. Planen var at placere hjemløse i en skurvogn eller en opgang hos et af boligselskaberne. Så skulle den lokale menighedspleje bidrage med mere livskvalitet. Planerne er nu endelig stoppet, fordi kommunen ikke vil påtage sig at genhuse de hjemløse, og boligselskaberne ikke vil have dem ind i opgangene. Det er trist.

Udvalgets næstformand diakonipræst Asser Skude arbejder meget med hjemløse i NV-kvarteret og har modtaget Kvarterprisen for sin indsats overfor hjemløse og udstødte grupper.

Diakoniens åndelige dimension

Udvalget har siden studieturen til Stockholm interesseret sig for at forbinde det daglige diakonale arbejde med liturgi. Vi har igen i år haft fire diakonigudstjenester i domkirken. Sidste efterår udgav vi andagtsbogen "Lad livet leve." Den er blevet vældigt godt modtaget, og første oplag er nu ved at være udsolgt. Vi har netop indleveret manuskriptet til en bønnebog "Bøn for livet." Den udkommer 6. oktober.

Samarbejdet med stiftsudvalget for undervisning

Sidste år i november arrangerede vi sammen et fyraftensseminar om depression i Skt Pauls Kirke. Oplægsholdere var Jes Gerlach, Camilla Sløk, Ulrich Vogel og Jytte Hilden. Der var mange tilhørere, det blev en meget indholdsrig aften, som vi var glade for. Jes Gerlach var meget begejstret for, at en sådan høring foregik i en kirke og sagde, at Psykiatrifonden gerne ville være med, hvis vi laver noget igen. Det gør vi den 9. november samme sted med temaet angst. Oplægsholdere er Jes Gerlach, Bjarne Lenau Henriksen, Joakim Garff og skuespiller Henning Jensen. Den aften forventer vi os meget af.

Nu afventer udvalget stiftsrådets respons på vores arbejde, inden vi lægger for store planer.

Folkekirkens Skoletjeneste København – Frederiksberg

ved leder af Skoletjenesten København –Frederiksberg Helle Krogh Madsen

Et spændende og spændingsfyldt felt

Det er en spændende tid at være kirke i. Der er ikke mange dage, hvor der ikke dukker spørgsmål og problemstillinger op i samfundsdebatten, der har med religion, tro og etik at gøre, og mennesker imel-

lem er der en udbredt søgen og spørgen indenfor det religiøse område. Der er også meget fokus på skolens religionsundervisning, og tilsammen betyder det, at der ligger mange spændende udfordringer i arbejdet som folkekirkelig skoletjeneste.

Det er således tankevækkende, at hvor det til tider kan være svært at samle folk til kursus, blev et kursus på Religionernes Dag d. 14. september 2005 om forskellige gudsforestillinger (Bud på Gud) hurtigt fuldttegnet. Mere end 90 lærere, præster o.a. deltog, og en del flere stod på venteliste.

Kurset blev fulgt op af to undervisningstilbud med samme titel og tema. Det ene for skolens yngste klassetrin. Her arbejdede elever i 1.–3. kl. med begrebet "Gud;" de besøgte en præst og hørte om det kristne gudsbegreb og lavede transparente billeder på det guddommelige sammen med to kunstnere. 4 klasser kunne deltage, men mere end 50 klasser havde meldt sig, hvorfor forløbet sandsynligvis gentages på et senere tidspunkt.

Det andet undervisningsforløb om Bud på Gud var rettet mod 8.–10. klassetrin, og heri deltog 12 klasser. Klasserne indkredsede temaet igennem

drama, kirkebesøg, arbejde med tekster, besøg på Nationalmuseet og værkstedsarbejde og afsluttede med en udstilling på Statens Museum for Kunst.

Dette forløb var fælles for de folkekirkelige skoletjenester i Dragør-Tårnby, Gentofte, Helsingør og København–Frederiksberg og gennemførtes endvidere i samarbejde med Danmarks Kirkelige Mediecenter og Folkekirke og Religionsmøde, samt Ungdomsbyens Kirkeudvalg under Statens Pædagogiske Forsøgscenter, idet det er tanken, at projektet skal resultere i et undervisningsmateriale, der kan anvendes landet over. Til projektet er der modtaget økonomisk støtte fra Ole Kirks Fond og Undervisningsministeriet.

Salmer, nordatlantiske billeder, Absalon, gobeliner og politikere

Årets største projekt har dog som sædvanligt været et møde med den danske salme. I januar 2005 arbejdede 88 klasser med salmer valgt ud fra temaet "Sorg og glæde," og de samledes efterfølgende til fælles afslutning i Vor Frelzers Kirke.

Et andet flot hus på Christianshavn, Nordatlantens Brygge, lagde i sommermånederne rum til en udstilling, der var resultat af et samarbejde på tværs af Nordatlanten. Seks skoleklasser fra Grønland, Island, Færøerne, Norge og København–Frederiksberg havde her sammen med grafiker Inger Winther illustreret det bibelske forløb fra påske til pinse under titlen Den røde tråd i Bibelen – fra påske til pinse.

Udstillingen fortsætter muligvis til Nordens Hus i Reykjavik, ligesom der planlægges en bogudgivelse i forlængelse af den.

Et lidt anderledes tilbud var en temadag på Christiansborg for tre 8.–9. klasser på Religionernes Dag d. 14. september. Dagens tema: Hvem har magten – kongen, staten eller kirken? blev belyst igennem en historisk vandring rundt på "borgen." Nede i ruinerne af Absalons borg fik klasserne historiefortælling om dengang kirke-, konge- og statsmagt var tæt forbundne igennem barndomsvennerne

Absalon og Valdemar (den Store). Herefter fik de i Absalons borg fortalt om perioden fra reformation over enevælde til grundloven i 1849 ud fra Bjørn Nørgaards gobeliner for til slut at møde en eller flere politikere i Christiansborg Slotskirke til en debat om det aktuelle og det fremtidige forhold mellem stat og kirke.

Samarbejde og ressourceudnyttelse

Folkekirkens Skoletjeneste har etableret samarbejde med andre lignende institutioner og organisationer. Dette samarbejde sker for at kunne anvende ressourcerne bedst muligt. På det lokale plan samarbejdes med museer, billedskoler, andre trossamfund, kunstnere o.a., og på landsplan er der igen nem de sidste 10–15 år skabt et solidt netværk af folkekirkelige skoletjenester og skole-kirke-samarbejde, der udveksler ideer og erfaringer og ind imellem laver fælles projekter. Det kan, som ovenfor nævnt, være nogle af skoletjenesterne, der går sam-

men om et projekt, eller det kan være samtlige, der går sammen om et projekt, der så muligvis gøres landsdækkende.

I dette efterår har det således været tilfældet med et projekt, hvor 4.–6. klassetrin i ord og fotos zoomer ind på nogle af de allerkorteste lignelser og nogle korte eventyr af H. C. Andersen under titlen Ser du det store i det små – eller går du bare og kigger? Da det er et fælles projekt har det været muligt at få lavet en flot elevhjemmeside: www.serdudet.dk til projektet, og lærere og præster og andre interesserede kan orientere sig om det på skolekirke-netværkets fælles portal www.skolekirke.dk. I København og på Frederiksberg har der meldt sig 32 klasser til projektet, og på landsplan forventes 2–300 klasser at deltage.

Øvrige aktiviteter

Det vil være for omfattende her at beskrive samtlige årets projekter og aktiviteter. Ud over de allerede nævnte drejer det sig om følgende projekter:

- Barndomsfortællinger om Jesus (1.–3. kl.) – 17 klasser
- Påskeprojekt i samarbejde med Mosaik Troessamfund (6. kl.) – 9 klasser
- Tegnefilm over bibelske fortællinger (5. kl. og 7. kl.) – 8 klasser
- Pinse – ord, toner og bevægelse (1.–3. kl.) – 9 klasser
- Pinse – krop, ånd og fællesskab (4.–6. kl.) – 9 klasser
- Skattejagter på Assistens Kirkegård (4. kl.) – 16 klasser
- Bibelen i biografen (1.–5. kl. og 6.–7. kl.) – 19 klasser

Der er desuden afholdt to kurser for lærere, præster, sognemedhjælpere m.fl.. Et med inspiration til fremstilling af julekrybber og et med tilknytning til undervisningsforløbet Forvandling – grav og puppe, der afvikles i foråret 2006.

For yderligere oplysninger om de enkelte projekter henvises til skoletjenestens hjemmeside www.fskf.dk. Projekterne er også omtalt i årets løb på stiftets ugentlige netavis og i Københavns Stiftstidende. Desuden udsendes der hvert år, når skoleåret nærmer sig sin afslutning, et nyhedsbrev fra Folkekirkens Skoletjeneste til samtlige menighedsrådsmedlemmer.

Menighedsrådenes Skoletjenestesamarbejde, der udgør det økonomiske grundlag for skoletjenestens arbejde, består nu af 65 menighedsråd. Der afholdes et årligt repræsentantskabsmøde (i begyndelsen af februar) med blandt andet orientering om arbejdet i skoletjenesten og tradition for god debat og inspirerende medtænken fra de fremmødte repræsentanter.

De ansatte er fortsat John Rydahl og Helle Krogh Madsen, begge 75 % ansættelse. Regnskabsfører, Randi Fussing, er ansat på timebasis. Sekretariatet har til huse på Pædagogisk Center på Frederiksberg, og kan kontaktes på fskf@folkekirken.dk eller 38 86 16 70.

Landemodeberetning

1/10 2004 – 30/9 2005

Oprettede embeder

- Sognepræst ved Filips kirke med forpligtelse til at betjene Amager Hospital.
- Sognepræst ved Sankt Johannes kirke med forpligtelse som studenterpræst ved Københavns Universitets Natur- og Sundhedsvidenskabelige fakulteter.
- Sognepræst i Sydhavn Pastorat med forpligtelse som kirkebogsfører og begravelsesmyndighed.
- 2 sognepræstestillinger i Sydhavns pastorat.

Nedlagte embeder

- Sognepræst ved Sundby kirke med forpligtelse til at betjene Amager Hospital.
- Sognepræst ved Sankt Andreas kirke med forpligtelse som studenterpræst ved Københavns Universitets Natur- og Sundhedsvidenskabelige fakulteter.
- Sognepræst ved Sjelør kirke med forpligtelse som kirkebogsfører og begravelsesmyndighed.
- Sognepræst ved Frederiksholm kirke med forpligtelse som kirkebogsfører og begravelsesmyndighed.
- Sognepræst ved Frederiksholm kirke.

Ordinationer – ordinander

Der har i det forløbne år været afholdt 4 ordinationer med i alt 9 ordinander.

Ledige embeder/ansøgertal

I landemodeåret har der i Københavns Stift været opslået i alt 16 præstestillinger med i alt 451 ansøgninger – et gennemsnit på 28 ansøgere pr. opslag.

- Frihavns kirken spr.kst 34
- Hans Tausens kirke spr. med forpligtelse som studenterpræst på Amager 23
- Filips kirke med forpligtelse til at betjene Amager Hospital 24
- Apostelkirken spr/kbf med forpligtelse til at betjene indvandrere på Vesterbro 19
- Trinitatis, midlertidig hjælpepræst med forpligtelse som gadepræst 7
- Frihavns kirke, kst/spr 27
- Bethlehems kirken spr/kbf 15
- Kildevældskirken, spr 67
- Esajas kirke, kst/spr 25
- Emdrup kirke, kst/spr 9
- Hasle-Rutsker pastorat, spr/kbf 14
- Vigerslev kirke, kst/spr 17
- Mariendals kirke, kst/spr 36
- Husum kirke, kst/spr 28
- Sankt Markus kirke spr 51
- Timotheus kirke spr/kbf 55

Kirkejubilæer

- Kastels kirke 300 år 28. november 2004
- De Døves Kirke 100 år 19. december 2004
- Hans Egede kirke 75 år 22. marts 2005
- Frihavns kirke 100 år 1. maj 2005

Præster: Tilgang – afgang

1/10 2004 – 30/9 2005

1. Ordinationer
2. Førstegangs-ansatte og forflyttede fra embeder i andre stifter
3. Embedsskift inden for stiftet
4. Forflyttelser til embeder i andre stifter
5. Afskedigelser
6. Døde

1. Ordinationer

- 14/11 – 2004 Anne Vig Skoven,
- 9/3 – 2005 Birgitte Kvist Poulsen
- 11/5 – 2005 Hanne Bang, Inge Lise Løkkegaard og Anders Vestergaard
- 9/8 – 2005 Ea Andersen, Thue Gøtterup Petersen, Henri Hummellose Brorson og Peter Heini Glistrup

2. Førstegangs-ansatte og forflyttede fra embeder i andre stifter

- 15/11 2004 Anne Vig Skoven Esajas kirke
- 15/2 2005 Birgitte Kvist Poulsen, Hans Tausens kirke med forpligtelse som studenterpræst på Amager
- 1/3 2005 Lotte Mørk Pedersen, Rigshospitalet
- 1/4 2005 Niels Nymann Eriksen, Apostelkirken
- 1/4 2005 Gunvor Blichfeldt, Filips kirke med forpligtelse til at betjene Amager Hospital

- 1/8 2005 Søren Kjær Bruun, Kildevældskirken
- 1/8 2005 Peter Heini Glistrup, Bethlehems kirken
- 1/8 2005 Karen Ea Andersen, Trinitatis kirke
- 1/9 2005 Jens Jørgen Rasmussen, Hasle/Rutsker pastorat

3. Embedsskift inden for stiftet

- 1/1 2005 Ellen Margrethe Gylling, Nathanaels kirke med forpligtelse til at betjene flygtninge og indvandrere på Amager
- 1/6 2005 Karen Rommerdahl, Sankt Markus kirke, kbf

4. Forflyttelser til embeder i andre stifter

- 1/3 2005 Ole Backer Mogensen, Græsted, Helsingør Stift
- 15/5 2005 Lars Morthorst Christiansen, Vindum-Brandstrup Viborg Stift
- 1/7 2005 Thomas Reventlow Bruun, Søllerød
- 31/7 2005 Per Melhof, Bruxelles

5. Afskedigelser

- 30/11 2004 Henning Reelsbo, Lutherkirken
- 31/12 2004 Andreas Esbensen, Apostelkirken
- 31/12 2004 Peter Fergo, Allehelgens kirke

- 31/12 2004
Torben Poulsen, Sømandskirken i New York
- 31/1 2005
Hans Anker Jørgensen, Hans Tausens Kirke
- 31/3 2005
Hans J. Boyen Rasmussen, Frederiksberg kirke
- 31/5 2005
Ida Marie Brandt, Vor Frelzers kirke
- 30/6 2005
Una Jart, Kildevældskirken
- 31/7 2005
Mads Bjørn Jørgensen, Sct. Andreas kirke

6. Døde

- 6/1 2005
Mogens Johannes Høgh, Flintholm kirke
- 22/2 2005
Henrik Ellegaard Frederiksen, Sankt Markus kirke
- 3/4 2005
Jørgen Ruager, Godthåbskirken
- 9/5 2005
Maja Holst, St. Matthæus kirke
- 16/7 2005
Ane Hjerrild, Domkirken (Vor Frue kirke)
- 17/9 2005
Jens-Christian Chemnitz, Vicebiskop Grønland
- 21/9 2005
Henrik Hilmar Gamst-Pedersen
Sankt Johannes kirke

Navne og adresser

Biskop Erik Norman Svendsen
Nørregade 11, 1165 København K, 33 47 65 00

Stiftamtmand Bente Flindt Sørensen
Hejrevej 43, 2400 København NV.,38 17 06 00

Københavns stiftsadministration
Nørregade 11, 1165 København K
Tlf.: 33 47 65 00
Telefax 33 14 39 69
Email: kmkbh@km.dk
Giro nr. 5 91 00 05

- Stiftskontorchef, lokal 504
- Stiftsfuldmægtig, cand.jur. Anne Margrethe Andersen lokal 515
- Stiftsfuldmægtig, cand. jur. Malene Sejr Kaulfuss lokal 519
- Stiftskasserer Frank Menzel lokal 528
- Kontorfuldmægtig Anne–Marie Hansen lokal 503
- Overassistent Sysette Rosengreen lokal 522
- Overassistent Bende Kragh lokal 508
- Kontorfuldmægtig Joan Brodersen Rudnick lokal 517
- Bogholder Hanne Jacobsen lokal 526
- Overassistent Gitte Ousted lokal 534
- Kontorfuldmægtig Anne Juhl lokal 536
- Stiftspræst, konstituent
Camilla Sløk, 51 55 73 41

Provster

- Domprovst Anders Gadegaard
Fiolstræde 8, 1171 København K, 33 14 74 32
- Provst Ejgil Bank Olesen, Holmens kirke
Holmens Kanal, 1060 København K, 33 11 37 40
- Provst Erik Balslev–Clausen
A. F. Kriegersvej 5 E, 2100 København Ø
35 26 44 28
- Provst Gert Blak Mogensen
Nørrebrogade 106, 3. th., 2200 København N
35 36 12 68
- Provst Sten Wenzel–Petersen
Vesterbrogade 54, 1., 1620 København V
33 21 83 19
- Provst Peter Holm
C. F. Richsvej 9, 2000 Frederiksberg, 38 87 24 27
- Provst Gotfred Larsen
Søborgstræde 11, 3700 Rønne, 56 95 31 95
- Provst Knud Henning Hansen
Gudhjemvej 28, 3760 Gudhjem, 56 49 80 92
- Provst Karsten Arboe Woll
Brønshøj Kirkevej 6, 2700 Brønshøj, 38 28 00 43
- Provst Finn Vejlggaard
Guldagervej 5, 2720 Vanløse, 38 71 61 32
- Provst Leo Kamstrup Olesen
Frankrigsgade 1, 2300 København S, 32 58 57 85
- Provst Palle Thordal
Saltværksvej 39, 2770 Kastrup, 32 50 55 82
- Hærprovst Ole Brehm Jensen
Kastellet 16, 2100 København Ø, 33 15 13 06
- Flyverprovst Vilhelm E. Værge
Vinderupvej 25, Ejning, 7830 Vinderup
97 44 60 07

Provstiudvalgene

Vor Frue provsti

- Formand, domprovst Anders Gadegaard
Fiolstræde 8, 1171 København K
- Finn Hemmingsen
Hauser Plads 14, 4., 1127 København K
- Marianne Møller
Nørre Farimagsgade 53, 4.th., 1364 København K
- Karsten Fledelius
Holsteinsgade 9, 3. th., 2100 København Ø
- Knud Jensen, Falkevej 19, 4671 Strøby
- Dorete Damgaard Hansen
Østerbrogade 78, 3.th., 2100 København Ø
- Lucca Weis Kalckar
Grønnevej 45, st.tv., 2830 Virum
- Provstisekretær Charlotte Holmen
Fiolstræde 8, 1171 København K

Holmens provsti

- Formand, provst Ejgil Bank Olesen
Holmens kirke, Holmens Kanal, 1060 København K
- Ellen Anette Asmussen
Dantes Plads 3, st.tv., 1556 København V
- Elisabeth Høyer
Kronprinsessegade 39, st.th., 1306 København K
- Arthur Terence Mønsted
Østerbrogade 56 A, 4.tv., 2100 København Ø
- Søren Torp Petersen
Skovlyvænget 24, 2970 Hørsholm
- Peder Olesen Larsen
Marievej 10 A, 2., 2900 Hellerup
- Niels Blomgren–Hansen
Toldbodgade 21, 2., 1253 København K
- Provstisekretær Johanne Kanstrup
Holmens Kirke, 1060 København K

Østerbro provsti

- Formand, provst Erik Balslev–Clausen
A. F. Kriegersvej 5 E, 2100 København Ø
- Kirsten Jakobsen
Ringkøbinggade 9, 4.tv. 2100 København Ø
- Esben Lunde, Levkøjvej 1, 2820 Gentofte
- Torben Schiødt
Svanevænget 20, 2100 København Ø
- Ole E. Pagels
Lille Strandvej 18 H, 1.tv., 2900 Hellerup
- Provstisekretær Janne Birgit Schrøder
Koldinggade 11, 2100 København Ø

Nørrebro provsti

- Formand Svend Hovard
Laurids Skaus Gade 15, 2. th., 2200 København N
- Provst Gert Blak Mogensen
Nørrebrogade 106, 3.th., 2200 København N
- Flemming Schlichtkrull
Rebekkavej 13, 2.th., 2900 Hellerup
- Ingebritt van der Poel
Hundige Centervej 9, 2670 Greve
- Max H. Jeppesen
Udbygade 10, 3.tv., 2200 København N
- Allan Bäck, Nørre Allé 2 C, 2200 København N
- Ebbe Rostgaard–Hansen
Søndervej 48 F, 2830 Virum
- Provstisekretær Karen–Lisbeth Rasmussen
Nørrebrogade 86, 1., 2200 København N

Vesterbro provsti

- Formand, Michael Sophus Hyttel
Vesterfælledvej 61, 1. th., 1750 København V
- Provst Sten Wenzel–Petersen
Vesterbrogade 54, 1., 1620 København V

- Birgitte Ulla Poulsen
Händelsvej 7, 2.mf., 2450 København SV
- Henriette Holst
Rundholmen 33, 2720 Vanløse
- Ole Reng
Flensborggade 17, 1.tv. 1669 København V
- Provstisekretær Mogens Østergaard Jensen
Stenosgade 3, st. th., 1616 København V

Frederiksberg provsti

- Formand, provst Peter Holm
C. F. Richsvej 9, 2000 Frederiksberg
- Lillian Schmidt Rasmussen
Dr. Priemes Vej 7, st. th. 1854 Frederiksberg C
- Leif Bjørn Sørensen
Glahns Alle 33, 2. tv., 2000 Frederiksberg
- Allan Mandrup
Nylandsvej 54, st.tv. 2000 Frederiksberg
- Kaare Skaft–Pedersen
Vagtelvej 59, 2. th., 2000 Frederiksberg
- Inge Lise Pedersen
Frihedsvej 1, 2000 Frederiksberg
- Provstisekretær Jette Søgaard
Falkoner Allé 36, 1.tv., 2000 Frederiksberg

Bornholms vestre provsti

- Formand Jens Georg Hansen
Rønnevej 105, Nylars, 3720 Aakirkeby
- Provst Gotfred Larsen
Søborgstræde 11, 3700 Rønne
- Erik Vibert, Rønnevej 31, 3770 Allinge
- Anette Kaas, Åbakken 10, 3700 Rønne
- Poul Ove Kofod
Klemens Storegade 46, 3782 Klemensker
- Provstisekretær Birte Kofod
Søborgstræde 11, 3700 Rønne

Bornholms østre provsti

- Formand, Jens Otto Dam–Larsen
Sdr. Landevej 31, 3730 Nexø
- Provst Knud Henning Hansen
Gudhjemvej 28, 3760 Gudhjem
- Fini A. Jørgensen, Byleddet 8, 3730 Nexø
- Arne Frank Howardsen
Gryneparken 31, Ibsker, 3740 Svaneke
- Birgitte Pihl, Pederskervejen 61, 3720 Aakirkeby
- Svend Gunnar Kofoed–Dam
Albret Wolfstensgade 2, 3740 Svaneke
- Provstisekretær Birte Kofod
Gudhjemvej 28, 3760 Gudhjem

Bispebjerg-Brønshøj provsti

- Formand, provst Karsten Arboe Woll
Brønshøj Kirkevej 6, 2700 Brønshøj
- Tage Sørensen, Enigheds Alle 10, 2700 Brønshøj
- Tove Høegh
Ved Bellahøj 3 B, 7.tv., 2700 Brønshøj
- John Christensen
Vesterbrogade 196, 5., 1800 Frederiksberg C
- Birgit Lis Jensen
Dyssevænget 63, 2700 Brønshøj
- Margrethe L. Winther–Nielsen
Frederiksborgvej 205 B, 2400 København NV
- Ruth Kjærskov
Bornholmsgade 1, 2.tv., 1266 København K
- Niels–Ulrik Christensen
Møllebakken 21, 2700 Brønshøj
- Provstisekretær Karen–Lisbeth Rasmussen
Brønshøj Kirkevej 6, 2700 Brønshøj

Valby-Vanløse provsti

- Formand, provst Finn Vejlggaard Pedersen
Guldagervej 5, 2720 Vanløse

- Erik Nielsen, Perlevej 34, 2650 Hvidovre
- Torben Larsen, Birkagervej 12, 2720 Vanløse
- Ole Nielsen, Frugthaven 33, st.th., 2500 Valby
- Carsten Albertsen
Jernbane Allé 88 B, 3.tv. 2720 Vanløse
- Provstisekretær Bente Juhl–Thomsen
Ålekistevej 76, st.tv., 2720 Vanløse

Amagerbro provsti

- Formand, Michael Riis
Reykjaviksgade 5, 4. tv., 2300 København S
- Provst Leo Kamstrup Olesen
Frankrigsgade 1, 2300 København S
- Rolf Kallesøe,
Gyldenlakvej 20, 2300 København S
- Jens William Grav
Kastrupvej 78, 3. th., 2300 København S
- Dennis Wollesen Clausen
Syrefabriksvej 73, st.tv. 2770 Kastrup
- Anne Margrethe Laustsen
Kastrupvej 85, 2. th., 2300 København S
- Ole Meldgaard Poulsen
Parmagade 44, 1.tv., 2300 København S
- Henrik Lund Lindbo
Glumsøvej 15, st. mf., 2700 Brønshøj
- Provstisekretær Annie–Lone Jensen
Frankrigsgade 1, 2300 København S

Amagerland provsti

- Formand, Poul Anders Lyngberg–Larsen
Priorvej 6, 3. th., 2000 Frederiksberg
- Provst Palle Thordal
Saltværksvej 39, 2770 Kastrup
- Sally Lauenborg Hansen
Østerdalsgade 5, 2.th., 2300 København S

- Jakob Riis, Hovmålvej 91, 2300 København S
- Torben Nesjan, Saltværksvej 133, 2770 Kastrup
- Bent Jørgensen, Farsøvej 4, 2770 Kastrup
- Karl–Erik Olsen, Harevænget 49, 2791 Dragør
- Tom Allan Hansen, Astridsvej 9, 2770 Kastrup
- Provstisekretær Julia Thordal
Saltværksvej 39, 2770 Kastrup

Stiftsrådets medlemmer

- Biskop Erik Norman Svendsen
Nørregade 11, 1165 København K
- Stiftamtmand Bente Flindt Sørensen
Hejrevej 43, 2400 København NV
- Domprovst Anders Gadegaard
Fiolstræde 8, 1171 København K

Læge medlemmer

Vor Frue provsti

Lucca Weis Kalckar
Grønnevej 45, st. tv., 2830 Virum

Holmens provsti

Arthur T. Mønsted
Østerbrogade 56 A, 2100 København Ø

Østerbro provsti

Ole Erhardt Pagels
Lille Strandvej 18 H, 1.tv., 2900 Hellerup

Nørrebro provsti

Svend Bjerregaard Hovard
Laurids Skaus Gade 15. 2.th., 2200 København N

Vesterbro provsti

Birgitte Ulla Poulsen
Händelsvej 7, 2.mf., 2450 København SV

Frederiksberg provsti

Inge Lise Pedersen
Frihedsvej 1, 2000 Frederiksberg

Bornholms vestre provsti

Annette Kaas
Åbakken 10, 3700 Rønne

Bornholms østre provsti

Finì Adelin Jørgensen
Byleddet 8, 3730 Nexø

Bispebjerg-Brønshøj provsti

Margrethe Winther–Nielsen
Frederiksborgvej 205 B, 2400 København NV

Valby-Vanløse provsti

Torben Larsen
Birkagervej 12, 2720 Vanløse

Amagerbro provsti

Anne Margrethe Laustsen
Kastrupvej 85, 2.th., 2300 København S

Amagerland provsti

Tom Allan
Astridsvej 9, 2770 Kastrup

Gejstlige medlemmer

- Sognepræst Peter Henrik Skov–Jakobsen
Gammelvagt 2, 1312 København K

- Sognepræst Peter Møller Jensen
Engsvinget 37, 2400 København NV
- Sognepræst Helle Krogh Madsen
Kochsvej 4, 2.tv., 1812 Frederiksberg C
- Sognepræst Søren Sievers
Pile Allé 1, 2000 Frederiksberg
- Sognepræst Niels Henrik Lyngbye
Svanekevej 9, 3751 Østermarie
- Provst Erik Balslev–Clausen
A.F. Kriegers Vej 5 E, 2100 København Ø
- Provst Finn Vejlggaard
Guldagervej 5, 2720 Vanløse

Folkekirken Skoletjeneste København – Frederiksberg

Pastor Helle Krogh Madsen
Pædagogisk Center, Lollandsvej 40 A
2000 Frederiksberg
Tlf.: 38 86 16 70 (kl. 10–12)

Kgl. Bygningsinspektører

Kgl. bygningsinspektør
arkitekt m.a.a. Peter Holsøe
Arkitektfirmaet Hvidt & Mølgaard A/S
Nygårdsvej 5
2100 København Ø
Tlf. 33 14 80 40
fax: 33 93 81 40
e-mail hm@hm-ark.dk
Område: Frederiksberg kommune (Frederiksberg provsti) samt Københavns kommune bortset fra de til kgl. bygningsinspektør, arkitekt m.a.a. Johan Fogh henlagte kirker, jfr. nedenfor.

Kgl. bygningsinspektør
arkitekt m.a.a. Johan Fogh
Arkitektfirmaet Fogh & Følner A/S
Nymølle, Kulsviervej 150
2800 Lyngby
Tlf.; 45 93 40 20
fax: 45 93 40 10
Område: Bornholms Regionskommune, Dragør og Tårnby kommuner, der udgør en del af Amagerland provsti samt i Københavns kommune: den resterende del af Amagerland provsti, Amagerbro provsti, undtagen Christians og Vor Frelzers kirke, samt følgende kirker: Brønshøj kirke, Vanløse kirke, Hyltebjerg kirke, Utterslev kirke, Grøndals kirke, Adventskirken, Ansgarkirken, Bellahøj kirke, Tingbjerg kirke, Husum kirke og Husumvold kirke.

Kgl. bygningsinspektør
arkitekt m.a.a. Jens Fredslund
Erik Møllers Tegnestue A/S
Indiavej 1, Sdr. Frihavn
2100 København Ø
Tlf.: 35 43 96 90
fax 35 43 97 90
Område: Christians kirke og Vor Frelzers kirke.

Bygningskonsulenter

For præstegårde i København, Frederiksberg, Dragør og Tårnby kommuner
Arkitekt m.a.a. Christian Gerlach
Fuglevadsvej 77
2800 Kgs. Lyngby
Tlf.: 45 88 42 24
i dagtimerne 82 32 25 74
e-mail: cg@sbsby.dk

For præstegårde i Bornholms Regionskommune
Arkitekt m.a.a. Jørn Appel
Dampmøllegade 14
3700 Rønne
Tlf.: 56 95 58 44, fax: 56 95 58 44

Præstegårdskonsulent
For præstegårde i Bornholms Regionskommune:
Gårdejer Harald Kjøller
Valnøddegård
Bohnebakken 22
Olsker, 3770 Allinge
Tlf.: 56 48 41 38, mobil: 40 19 77 04
e-mail: harald.kjoeller@mail.dk

Øvrige konsulenter

Orgelkonsulent
Vakant

Klokkekonsulent
Organist Erik Kure
Kingosvej 19
Hornborg
8762 Flemming
Tlf.: 76 27 01 50
mobil: 30 26 01 50
fax: 76 27 01 51
e-mail erku@km.dk

Assisterende klokkekonsulent
Organist klokkenist Per Rasmus Møller
Nørregade 4
8550 Ryomgaard
Tlf.: 86 39 40 48
mobil: 23 80 44 28

Varmekonsulent
Professor, civilingeniør Vagn Korsgaard
Donsevej 3
2970 Hørsholm
Tlf.: 48 28 01 04
fax: 48 28 07 09

Konsulent vedr. teleslyngeanlæg
Præst for hørehæmmede øst for Storebælt
Peter Hansen
Sprogøvej 19, 3.th.
2000 Frederiksberg
Tlf/fax 38 33 11 61
e-mail peha@km.dk

Landsforeningen for Bedre Hørelse
Kløverprisvej 10 B, 2650 Hvidovre
Tlf.: 36 75 42 00, fax: 36 38 85 80

Nationalmuseet/Det særlige Kirkesyn (for Grundtvigs kirke)
Nationalmuseet/Det særlige Kirkesyn
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K
Tlf.: 33 13 44 11
fax: 33 47 33 30

Kirkegårdskonsulent
Landskabsarkitekt m.d.l. Torben Michelsen
Krøjerup Overdrev 12
4180 Sorø
Tlf.: 57 83 25 77, fax 57 83 16 53

Det Kongelige Akademi for de skønne Kunster v/Akademirådets udvalg for Kirkekunst
Kgs. Nytorv 1, Postboks 9042
1022 København K
Tlf.: 33 74 49 10, fax: 33 15 68 41

Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg (kirkeskibe)
Kronborg 1, 3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 06 85, fax: 49 21 34 40

Den særlige sagkyndige i sager vedr. vurdering af præsteboliger
Funktionschef Gorm Fogh-Nielsen
Skt. Knuds Vej 20, st.,
1903 Frederiksberg C
Tlf.: 33 24 38 48

Kirkeministeriet

Frederiksholms Kanal 21
Postboks 2123, 1015 København K
Tlf.: 33 92 33 90, Fax: 33 92 39 13
e-mail km@km.dk

Københavns
Stiftsfonds bestyrelse

- Formand, biskop Erik Norman Svendsen
Nørregade 11, 1165 København K
- Stiftamtmand Bente Flindt Sørensen
Hejrevej 43, 2400 København NV
- Provst Karsten Woll
Brønshøj Kirkevej 6, 2700 Brønshøj
- Sognepræst Charlotte Ellermann
Østerbrogade 132, 3.th., 2100 København Ø
- Universitetslektor Karsten Fledelius
Holsteinsgade 9, 3. th., 2100 København Ø
- Skoleinspektør Anette Asmussen
Dantes Plads 3, st. tv., 1556 København V
- Bente Thorborg
Almindingsvej 35, 3720 Aakirkeby
- Konsulent Leif Kayerød
Gustav Johannsens Vej 38, 2000 Frederiksberg
- Viggo Haarløv
Upsalagade 24, 1., 2100 København Ø

Stiftsudvalget for mel-
lemkirkeligt arbejde
i Københavns stift

- Formand, socialpædagog Christian Borello Carlsen
Skindergade 24, 1159 København K
- Sognepræst Ruth van Gilse
Kirkevej 17, 3720 Åkirkeby
- Entreprenør Ove Boesen
Vystebyvej 3, 3790 Hasle
- Universitetslektor Karsten Fledelius
Holsteinsgade 9, 3., 2100 København Ø
- Sognepræst Leif G. Christensen
Brolæggerstræde 6, 2., 1211 København K
- Biskop Erik Norman Svendsen
Nørregade 11, 1165 København K
- Kontorleder Ellinor Grøndahl Mortensen
Stenlandsvej 25, 2300 København S

Stiftsudvalget for
etniske minoriteter
i Københavns Stift

- Biskop Erik Norman Svendsen
Nørregade 11, 1165 København K
- Stiftpræst, dr. theol. Lissi Rasmussen
Sortedam Dossering 23, 2., 2200 København N
- Sognepræst Niels Nymann Eriksen
Saxogade 45, 3. th., 1662 København V
- Sognepræst Margrete Auken
Strindbergsvej 3, 2500 Valby

- Universitetslektor Karsten Fledelius
Holsteinsgade 9, 2100 København Ø
- Domprovst Anders Gadegaard
Fiolstræde 8, 1171 København K
- Sognepræst Arne G. Kappelgaard
Jagtvej 101, 2, th., 2200 København N
- Sognepræst Annelise Hofmann Mehlsen
Tanger Alle 6, 2770 Kastrup
- Konsulent Birthe Munck–Fairwood
Ryesgade 68 C, 2100 København Ø
- Bedemand Michael Riis
Reykjaviksgade 5, 4. tv., 2300 København S
- Sognepræst Per Ramsdal
Rantzausgade 51, 2200 København N
- Islamkonsulent Harald Nielsen
Strandagervej 24, 2900 Hellerup
- Sognepræst Lorna Andersen
Marengovej 2, st.th., 2300 København S
- Sognepræst Jesper Hougaard
Flidsagervej 13, 2500 Valby
- Morten Terp Randrup, ikcentret, Bethesda
Rømersgade 17, 1362 København K
- Leder af Mødestedet Thyra Smidt
Valdemarsgade 14, 3., 1665 København V
- Sognepræst Peter Hauge Madsen
Åvej 2, 3700 Rønne
- Sognepræst Jesper Ertmann Oehlenschläger
Ulrich Birchs Allé 30, 2300 København S

Stiftsudvalget om nye
religiøse strømninger

- Sognepræst Niels Underbjerg
Ryesgade 105, 3., 2100 København Ø
- Lektor, cand. theol. Steffen Johannessen
Tikøbvej 11 B, 3060 Espergærde
- Sognepræst Ellen Margrethe Gylling
Norgesmindevej 23, st., 2900 Hellerup
- Pastor Ole Skjerbæk Madsen
Herlufholmsvej 51, 2720 Vanløse
- Provst Palle Thordal
Saltværksvej 39, 2770 Kastrup
- Sognepræst Agnethe Zimino
Cypres Alle 3, 2770 Kastrup

Københavns
Stiftscentral
for undervisning

- Stiftspræst Helene Dam
Østerbrogade 102, 2100 København Ø
- Provst Finn Vejlgård Pedersen
Guldagervej 5, 2720 Vanløse (formand)
- Sognepræst Pia Nordin Christensen
H.A. Clausens Vej 19, 2820 Gentofte
- Sognepræst Mikkel Wold
Bornholmsgade 1, 5., 1266 København K
- Sognepræst Anders Carlsson
Søndergårds Allé 1, 3700 Rønne

Stiftsudvalget for Mission i Københavns stift

- Stiftspræst Jonna Dalsgaard
Hvidovrevej 10, st. th., 2610 Rødovre
- Skoleleder Allan Bäck
Nørre Alle 2 C, 2200 København N
- Sognepræst Poul Bo Sørensen
Præstefælledvej 107, 2770 Kastrup
- Kontorleder Ellinor Grøndahl Mortensen
Stenlandsvej 25, 2300 København S
- Sognepræst Niels Henrik Lyngbye
Svanekevej 9, 3751 Østermarie
- Provst Palle Thordal
Saltværksvej 39, 2770 Kastrup
- Sognepræst Peter Buch
Funkiavej 46, 2300 København S
- Sognepræst Gunnar Bach Pedersen
Sdr. Boulevard 114, st. tv., 1720 København V
- Sognepræst Hanne Rosenberg
Skovbogårds Allé 16, 2500 Valby
- Sognepræst Erik Meier Andersen
Katrinedalsvej 33, 2720 Vanløse

Stiftsudvalget for Det Danske Bibelselskab

- Cand.scient. Karsten Kynde
Sdr. Fasanvej 62, 1. 2000 Frederiksberg
- Sognepræst Leif G. Christensen

- Brolæggerstræde 6, 1211 København K
- Sognepræst Anders Carlsson
Søndergårds Allé 1, 3700 Rønne
- Stud. theol. Tine Berg Krogstrup
Søpassagen 16, 4.tv., 2100 København Ø
- Kaptajn Pia Mogensen, Frelsens Hær,
Frederiksberg Alle 9, 1621 København V

Stiftsudvalget for Diakoni i Københavns Stift

- Formand: Pastor Hanne Storebjerg
Sudergade 2 C, 3000 Helsingør
- Sognepræst Asser Skude
Svanevej 9, 2400 København NV
- Pastor Bjarne Lenau Henriksen
Bernstorfflund Allé 72, st., 2920 Charlottenlund
- Døvepræst Lise Lotte Kjær
Hjortespringvej 107, 2730 Herlev
- Sognepræst Ulrich Vogel
Langhusvej 3, 2700 Brønshøj
- Søster Merete Lynge–Nyboe
Dronningensvej 6, 2000 Frederiksberg
- Korshærsleder Ingrid Fly Jensen
Prinsessegade 7 A, 1. 1422 København K
- Sognemedhjælper Inger–Marie Garde
Dronningensgade 25, 1420 København K
- Sognepræst Birgitte Sneum
Antoinettevej 4, 2500 Valby
- Sognepræst Erik Boye Olsen
Præstegårdsvej 1, Rø, 3760 Gudhjem

- Marianne Plum
Oliemøllegade 12, 3. lejl. 2, 2100 København Ø
- Pastor Anita Rohwer
Valbygårdsvej 71, 1.tv., 2500 Valby

INFO-Center for Københavns Stift

- Formand: Torben Larsen
Birkagervej 12, 2720 Vanløse
- Næstformand:provst Erik Balslev-Clausen
Koldinggade 11, 2100 København Ø
- Marianne Møller
Nørre Farimagsgade 53, 4.th., 1364 København K
- Anette Asmussen
Dantes Plads3, st.tv., 1556 København V
- Esben Lunde
Haraldsgade 79, 1., 2100 København Ø
- Allan Bäck
Nørre Allé 2 C, 1. 2200 København N
- Ole Reng
Flensborggade 17, 1.tv., 1669 København V
- Allan Mandrup
Nylandsvej 54, st.tv., 2000 Frederiksberg
- Bent Jørgensen, Farsøvej 4, 2770 Kastrup
- Provst Peter Holm
Falkoner Allé 36, 1. tv., 2000 Frederiksberg
- Sekretariatet: Karen Schousboe
Pile Allé 3, 2., 2000 Frederiksberg

Københavns Stiftsfond regnskab for 2004

RESULTATOPGØRELSE		2003
		tkr.
INDTÆGTER		
Indkomne bidrag	201.360,00	219,7
Renter	<u>5.414,05</u>	<u>5,9</u>
Indtægter i alt	206.774,05	225,6
UDGIFTER		
<u>Stiftsårbog 2004:</u>		
Trykning	56.937,50	
Honorarer m.m.	<u>15.000,00</u>	
	71.937,50	
– betaling	<u>70.806,00</u>	<u>1.131,50</u>
		3,8
Rejsegodtgørelse, bestyrelsesmedlem fra Bornholm	400,00	0,8
Kontorhold, gebyrer m.v.	493,75	0,1
<u>Uddelinger:</u>		
Dansk-skånsk Præstekonvent	4.223,00	
Stiftsudvalget for Diakoni – Studietur til Amsterdam	22.500,00	
Nordisk Kirkemusik Symposium	10.000,00	
INFO-centret	27.000,00	
Stiftspræstekursus	140.278,59	
Diverse bevillinger	<u>50.584,00</u>	<u>254.585,59</u>
		227,3
Udgifter i alt	256.610,84	232,0
Driftsresultat (negativ)	<u>-49.836,79</u>	<u>-6,4</u>

BALANCE		2003
		tkr
AKTIVER		
Danske Bank 4180 3330272716	195.641,95	182,7
Girokonto 1 00 11 91	222.855,21	262,9
Debitorer	<u>83.691,00</u>	<u>72,2</u>
Aktiver i alt	502.188,16	517,8
PASSIVER		
Kreditorer	0,00	59,5
Chr. P. Hansen og hustrus Fond	43.687,40	
Fr. og Emma Kraghs Mindefond	50.000,00	93.687,40
<u>Egenkapital</u>		
Saldo pr. 1/1-2004	458.337,55	
Driftsresultat overført fra resultatopgørelse	-49.836,79	408.500,76
		458,3
Passiver i alt	502.188,16	517,8

Regnskabet er periodiseret, således at indtægter og udgifter vedr. 2004, der er indkommet og afholdt i 2005, er medtaget i regnskabet.

København, den 8. marts 2005

Frank Menzel

Bidrag til Stiftsfonden

128	ABSALON	4.000,00	20/12/04	GARNISONS	1.750,00	29/11/04	MARIA	2.500,00	20/01/05	SKELGÅRDEN	1.500,00	04/01/05	129
	ADVENTSKIRKEN	3.000,00	10/12/04	GETHEMANE	2.000,00	30/01/04	MARIENDALS	2.500,00	04/01/05	SOLBJERG			
	ALLEHELGENS	2.235,00	28/12/04	GODTHAAB	3.000,00	03/01/05	NATHANAELS			SOLVANG	2.000,00	26/01/05	
	ALLINGE	1.000,00	24/01/05	GRUNDTVIGS			NAZARETH			ST. MAGLEBY	3.000,00	10/01/05	
	ANNA	1.000,00	06/12/04	GRØNDAL			NEXØ	2.000,00	28/01/05	SUNDBY	6.000,00	22/12/04	
	ANSGAR			GUDHJEM	1.500,00	10/12/04	NYKER	500,00	09/02/04	SUNDKIRKEN	1.125,00	06/01/05	
	APOSTEL	2.000,00	28/07/04	HANS EGEDE	1.500,00	21/12/04	NYLARS			SVANEKE	1.000,00	08/12/04	
	BELLAHØJ	4.000,00	17-03-2004; 21-12-2004	HASLE			POULSKER	500,00	12/01/05	TAGENSBO	2.000,00	06/01/05	
				HELLIGAANDS	5.000,00	04/01/05	RUTSKER			TAKSIGELSE	1.500,00	28/12/04	
	BETHLEHEM	4.000,00	02/02/05	HOLMENS	3.000,00	02/02/05	RØ	500,00	30/01/04	TIMOTHEUS	6.000,00	02/12/04	
	BLÅGÅRDEN	1.000,00	21/05/04	HUSUM	5.000,00	30/01/04	SAMUELS	1.000,00	18/01/05	TINGBJERG	1.500,00	18/11/04	
	BODILSKER			HUSUMVOLD	5.000,00	19/07/04	SCT. ANDREAS	3.000,00	10/12/04	TRINITATIS	3.000,00	17/01/05	
	BRØNSHØJ	5.000,00	06/12/04	HYLTEBJERG	1.000,00	06/12/04	SCT. IBS			TÅRNBY	1.000,00	20/01/05	
	CHRISTIANS			HØJDEVANG	2.000,00	07/12/04	SKT. JAKOBS			UTTERSLEV	3.000,00	16/12/04	
	DAVIDS	10.000,00	07/12/04	ISLANDS BYGGE	2.000,00	26/01/05	SCT. JOHANNES			VANLØSE	4.000,00	08/12/04	
	DRAGØR	3.000,00	21/12/04	JOHANNES DØBERS	2.000,00	29/11/04	SCT. KLEMENS			VALBY SOGN	4.000,00	10/12/04	
	DØVES KIRKE	300,00	09/12/04	KAPERNAUM	5.000,00	05-03-2004; 01-02-2004	SCT. LUKAS	1.200,00	03/12/04	VESTERMARIE			
	ELIAS	1.000,00	24/01/05				SKT. MARKUS	500,00	06/12/04	VIGERSLEV	1.500,00	12/01/05	
	ENGHAVE			KASTELS			SCT. MATTHÆUS	5.000,00	22/12/04	VOR FRELSERS	2.000,00	22/12/04	
	EMDRUP	1.200,00	27/01/05	KASTRUP	3.000,00	07/12/04	SCT. NICOLAI	1.000,00	04/01/05	VOR FRUE	12.000,00	13/12/04	
	ESAJAS	1.000,00	10/12/04	KILDEVÆLD	2.000,00	25/01/05	SCT. OLS	1.200,00	31/01/05	ØSTERLARS	1.000,00	13/12/04	
	FILIPS	2.000,00	17/03/04	KINGO	3.000,00	03/12/04	SCT. PAULS			ØSTERMARIE	1.000,00	03/02/04	
	FLINTHOLM			KNUDSKER			SCT. PEDERS	500,00	15/12/04	AALHOLM	2.000,00	16/12/04	
	FREDENS			KORSVEJSKIRKEN	3.000,00	26/01/05	SKT. STEFANS	2.000,00	22/12/04	AA KIRKE	1.000,00	09-02-2004; 30-01-2004	
	FREDERIKSKIRKEN	1.000,00	03/12/04	KRISTKIRKEN	500,00	09/02/04	SCT. THOMAS	1.500,00	01/02/05				
	FREDERIKSBERG	2.000,00	17/12/04	LINDEVANG	2.000,00	21/12/04	SIMEONS	2.000,00	02/02/05				
	FRBG. SLOTSKIRKE	2.000,00	06/12/04	LUNDEHUS			SIMON PETERS	1.000,00	07/01/05	I ALT	201.360,00		
	FR.HOLM			LUTHER	250,00	06/01/05	SIONS	3.000,00	20/12/04				
	FRIHAVN	2.600,00	30/11/04	MARGRETHE	1.500,00	06/12/04	SJÆLØR	500,00	21/12/04				

